

НАРЪЧНИК ПО ИНТЕРНЕТ ГРАМОТНОСТ

Второ издание

**Секция по медии и информационно общество
Директорат по права на човека и правни въпроси**

Съвет на Европа

Наръчник по Интернет грамотност

Второ издание

Оригиналната версия е подготвена от Джанис Ричардсън (редактор), Андреа Милуг Харгрейв, Базил Моратиле, Сана Вативури, Доминик Вентър и Рене дьо Ври

Първо преработено издание през 2005 г., направено от Бетси Бърдик, Крис Коукли и Джанис Ричардсън

Второ преработено издание през 2007 г., направено от Инсейф Нетуърк (Insafe Network)*.

Мненията, изразени в настоящото издание, са на авторите и не отразяват задължително становището на Съвета на Европа.

Всички права запазени. Нито една част от настоящото издание не може да бъде възпроизведена, запазена чрез компютърна система или разпространявана, във всякаква форма или по всякакъв начин – електронно (CD-ROM, Интернет и т.н.), механично, чрез фотокопиране, записване или с други средства – без предварителното разрешение на Издателската секция на Директората за комуникации и изследвания.

Преводът на български език е направен по третото преработено издание от 2008 г. и се публикува от Държавната агенция за информационни технологии и съобщения (ДАИТС) като координатор за изпълнението на ангажиментите на Република България в междуправителствените дейности на Съвета на Европа в областта на медиите и новите комуникационни услуги.

This translation is published by arrangement with the Council of Europe and is the sole responsibility of the translator.

Преводът се публикува със съгласието на Съвета на Европа и отговорността за съдържанието на текста на български език е само на преводача.

Free of charge.

Разпространява се безплатно.

* Инсейф е мрежа за повишаване на знанията относно сигурността в мрежата, създадена през 2004 г. и съфинансирана от Европейската комисия. Тя се състои от почти 30 национални центрове за контакт в Европейския съюз, Исландия и Норвегия. Целта на Инсейф е да осигури такава подготовка на потребителите, чрез която те могат да се ползват от положителните аспекти на Интернет, като избягват потенциалните рискове (вж.новече в www.saferinternet.org).

Съдържание

Към българските читатели	5
Насоки за читателя	7
Въведение.....	8
Материал 1	
Свързване	11
Материал 2	
Създаване на уебсайтове	14
Материал 3	
Търсене на информация	19
Материал 4	
Портали	22
Материал 5	
Електронна поща.....	26
Материал 6	
Спам	31
Материал 7	
Чат.....	34
Материал 8	
Дискусионни групи (Нюзгрупи)	40
Материал 9	
Библиотеки в мрежата	43
Материал 10	
Музика и образи в Интернет.....	47
Материал 11	
Творчество.....	51
Материал 12	
Игри.....	55

Материал 13	
Дистанционно обучение	59
Материал 14	
Обозначаване и филтриране (подбор).....	62
Материал 15	
Личен живот.....	67
Материал 16	
Сигурност.....	72
Материал 17	
Тормоз и сразнене.....	75
Материал 18	
Пазаруване в мрежата	80
Материал 19	
Как да станем активни електронни граждани	83
Материал 20	
Мобилна технология	87
Материал 21	
Блогове	92
Материал 22	
Свързване в социални мрежи.....	96
Материал 23	
Уеб 2.0 (Web 2.0)	102
Материал 24	
Електронна демокрация.....	107
Материал 25	
Получаване на помощ.....	112
Приложение	117

Към българските читатели

„Наръчник по Интернет грамотност“ е подготвен от Съвета на Европа заедно със специалисти по медиуми и образование, като е подкрепен и от Европейската комисия. Целта му е да даде насоки на учители, родители и деца за безопасно ползване на мрежата и да насърчи конструктивното творческо мислене, което да развие определени умения и навици за засилване на положителната роля на новите технологии в процеса на обучение и всекидневното общуване онлайн. Написан увлекателно и на достъпен език, изпълнен с множество полезни съвети и Интернет адреси, материалът би бил ценен помощник на учителите в тяхната работа, на учениците от всички възрасти, както и на всеки, който желае да разшири познанията си за необятните възможности на световната мрежа.

Наръчникът съдържа 25 тематични материала, всеки от които се отнася за определен въпрос при използването на Интернет – как да се създаде уебсайт, как да се търси информация, какво е спам, библиотеки в мрежата, дистанционно обучение, игри, пазаруване в мрежата, дискуссионни групи, сигурност, личен живот, как да станем активни електронни граждани и т.н. Материалите предоставят на учителите и на родителите информация за необходимата подготовка и технически умения, които биха им позволили уверено да напътстват и да окуражават младите хора в пътешествието им през информационните технологии. Особено внимание е обърнато на етичните въпроси и на съображенията за сигурност. Предоставени са идеи за организиране на творчески дейности вкъщи и в клас и са споделени най-добри практики при ползването на Интернет.

Във връзка с разширяването на социалния ефект на държавната политика в областта на новите технологии, както и в съответствие с препоръката на Съвета на Европа за широко разпространение на „Наръчник по Интернет грамотност“ в страните-членки, Държавната агенция за информационни технологии и съобщения (ДАИТС) осъществи настоящото второ издание на български език като координатор за изпълнението на ангажиментите на Република България в междуправителствените дейности на Съвета на Европа в областта на медиите и новите комуникационни услуги.

Преводът е направен по третото преработено и допълнено издание на наръчника и се публикува с любезното съгласие на Съвета на Европа, като отговорността за съдържанието на текста на български език е само на

преводача. За улеснение на читателите, както и за да може съдържанието да бъде максимално полезно за публиката, навсякъде в текста към линковете в различните области са прибавени и съответните български уебадреси, които са подчертани в текста. Тази огромна задача беше осъществена от експерти към Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ („ПИК“) (вж. Приложение), за което им изказваме гореща благодарност.

Второто издание на български език на „Наръчник по Интернет грамотност“ на Съвета на Европа е успешен резултат от активната роля на ДАИТС за създаването на безопасна Интернет среда и за повишаване на медийната грамотност на българските потребители на Интернет услуги. Книгата се разпространява безплатно за нуждите на заинтересовани ведомства и организации, университети и центрове, за да ги подпомогне в тяхната дейност, както и за широката публика.

Насоки за читателя

1. За да обяснят термините в този наръчник, авторите ви препращат към Wikipedia – енциклопедия със свободно съдържание, написана съвместно от потребители от целия свят, която постоянно се актуализира. Наръчникът предлага уебадреси, които ще ви доведат пряко до много специфични термини в Wikipedia, такива като „Boolean search“, „zombie computer“ или „phishing“, които са само няколко от тях, други могат да се намерят чрез страницата на Wikipedia на <http://www.wikipedia.org> или в нейната българска версия на <http://bg.wikipedia.org>.

Моля, имайте предвид, че препратките в наръчника са свързани пряко с английската езикова версия на Wikipedia уебсайт, където на вашия избор се предлагат множество други езикови версии.

2. В наръчника се използва навсякъде терминът „учащ“. Той се отнася до всеки млад човек, без значение дали е студент или ученик, който се обучава в училище или възрастни, и независимо от възрастта и нивото му.

Всички цитирани Интернет адреси са били достъпни към декември 2008 г.

Въведение

Защо създаваме материали по медийна грамотност?

Приблизително през последното десетилетие Интернет и мобилната технология трансформираха множество аспекти от живота в обществото по целия свят. Те промениха работата ни, изградените модели за прекарване на свободното време и поставиха по-големи изисквания пред нас като активни граждани.

Материалите на Съвета на Европа по Интернет грамотност са предназначени да бъдат помощник и пътеводител в използването на забележителната информационна и комуникационна мрежа. Целта е:

- да се предложат на учителите и на родителите достатъчно технически познания, които да им позволят да споделят откривателските пътешествия на младежите и децата в комуникационната технология;
- да се постави ударението върху етични въпроси и да се разкрие допълнителната стойност на образованието;
- да се осигурят идеи за конструктивни и практически дейности по време на учебни занятия и вкъщи, които да позволят да се черпи от предимствата на Интернет и мобилната технология;
- да има осведоменост относно най-добрата практика в широко променящите се сектори на използването на Интернет;
- да се предложат препратки, които биха доставили повече информация или практически примери.

Настоящото допълнено и преработено издание осигурява повече практически насоки за учители и родители, както и актуализирани уеблинкове и полезна информация относно последните технологични въведения, които променят начина на достъп и ползване на Интернет.

Етични въпроси и опасности в Интернет

Както посочваме във всеки материал, покрай многото предимства, предоставяни ни от Интернет, се налага да откликваме и на някои предизвикателства. Изчислено е например, че вирусите (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_virus), български вариант: <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8E%D1%82%D1%8A%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81>; друг източник на български език: <http://www.virusdefence.org/computer-viruses-types-and-definitions-page-1.html>) се съдържат в около 2% от целия имейл трафик, например самите те струват на администрациите и на частните предприятия в Европа само няколко милиарда евро годишно. Незащитените имейли, или другояче казано, спама (

wikipedia.org/wiki/E-mail_sпам), българска вариант на <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%BC> днес възлизат на приблизително 90% от всичките имейли. Броят на примерите с вреден код се удвои през 2007 г., като трябва да минат 20 години, за да се достигне размерът, който е бил в началото на годината, а има сериозни доказателства, които подчертават еволюцията от хакерството и разпространението на вируси за удоволствие до създаването на вреден код с цел печалба (източник: F-secure). Значителен процент от съдържанието на Интернет е или незаконно, или вредно, или нарушаващо правилата, подкопавайки самите устои на човешките права и човешкото достойнство. Още повече, че традиционно крехкото понятие за равенство е отново в опасност, тъй като цифровата среда отделя „имащите“ от „нямащите“ информация (http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_divide); вж. също <http://www.kakvo.org/word/digital%20divide> за обяснение на български език). Много младежи изпитват на гърба си нарастващото неудобство, което се дължи на липсата на: материални средства за достъп до Интернет, технически умения, умения да търсят и да използват ефективно информация в онлайн среда.

Да извлечем максималното от информационната и комуникационната технология

Както показва и името му, Интернет не е нищо повече от маршрут за придвижване между информационните мрежи. Тъй като средствата за достъп се развиват постоянно и технологиите конвергират, наръчникът не се ограничава само до Интернет като такъв, а се занимава също така и с иновативните приложения за игри в мрежата, мобилните телефони и много други.

Днес всеки гражданин е необходимо да бъде информационно грамотен, а грамотността на 21. век се извисява върху четирите основни колони на образованието, представляващи самите основи на обществото. На читателите е необходимо да се напомни също така, че ние всички имаме определена роля при превръщането на Интернет в удобна за ползване среда, която в пълна степен спазва човешките права. Наръчникът подчертава действията, които могат да се предприемат, за да стане реалност тази обща цел.

Помагало, което се развива, за да откликва на нуждите на учителите и на родителите

С развитието на технологиите и с появата на групи информационни източници материалите ще бъдат актуализирани и към тях ще бъдат прибавяни нови. Поканваме ви да участвате в този проект, като ни изпратите обратна информация или идеи относно дейности по време на учебни занятия, най-добри практики или препратки, които биха имали значение. Моля, изпратете всичко подготвено от вас на адреса на Съвета на Европа – media.IS@coe.int

Материал 1

СВЪРЗВАНЕ

Интернет е световна мрежа от компютри, съединени чрез сървъри, които функционират като свързващи точки (http://en.wikipedia.org/wiki/Node_%28networking%29). През ноември 2007 г. е изчислено, че има 1,26 млрд. потребители на Интернет по света, от които повече от 344 млн. в Европа.

Ползи за образованието

- Интернет предлага богатство от нови идеи и ресурси за учителите: учебни планове, упражнения онлайн за ученици и електронни образователни игри.
- Интернет улеснява обмена на опит и комуникацията между учители и ученици независимо от международните граници.
- Интернет осигурява на учениците възможността да вземат участие в проекти с цел езикова практика или културен обмен. Тя може да е по-бърза и по-ефективна от традиционните начини чрез писма или познанства и не води до разходи за училищни екскурзии.
- Интернет прави достъпни изследователските средства дори и за тези, които не посещават редовно библиотеките.

Етични съображения и рискове

- Както и в реалния свят, съществуват измама, невярна информация и неподходящи материали за децата.
- Въпреки че Интернет предлага множество нови възможности, техническите решения не винаги са по-добри от традиционните. Например електронната поща революционизира комуникацията, и въпреки че видеоконференциите могат да създадат чувството, че „почти си там“, тя не може да замени междуличностното общуване.

По какъв начин

- Ако се свързвате от институция (училище, университет, администрация), вашият компютър вероятно е автоматично свързан с вътрешен сървър.
- За да се свържете с Интернет с компютър от вкъщи, вие се нуждаете от:
 - компютър с модем – някои доставчици автоматично осигуряват модем на абонатите си;

- телефонна връзка със или без широка лента (http://en.wikipedia.org/wiki/Broadband_Internet_access; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Broadband>), или спътникова връзка (http://en.wikipedia.org/wiki/Satellite_Internet_access);
- абонамент към Интернет доставчик (ISP).
- Интернет доставчикът (http://en.wikipedia.org/wiki/internet_service_provider; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BA>) осигурява необходимата връзка между потребителя и Интернет. Доставчикът може да е частна компания, като телекомуникационна или кабелна компания, или организации като университетите.
- Интернет доставчикът обикновено изисква месечна абонаментна такса и предлага набор от услуги.
- Връзка чрез набиране (http://en.wikipedia.org/wiki/Dial-up_access) позволява на потребителя да има достъп до Интернет чрез стандартна аналогова телефонна линия. Потребителят обикновено заплаща сметка според времето, през което е бил свързан, както при обикновен телефонен разговор. Аналоговата линия не позволява свързване с Интернет и телефонно свързване по едно и също време. Връзката е бавна.
- Широколентовото свързване позволява връзка по цифрова линия или кабел. Примери са ISDN (<http://en.wikipedia.org/wiki/ISDN>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/ISDN>) и DSL (http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_Subscriber_Line; http://bg.wikipedia.org/wiki/Digital_Subscriber_Line). Кабелните оператори и предоставящите широколентов абонамент обикновено позволяват безграничен достъп за фиксирана цена. Може обаче да има ограничение относно обема на прехвърлените данни. Връзката е значително по-бърза и тези линии позволяват да бъде използван телефон, без да се изключва Интернет.
- Все по-голям брой компютри, особено преносимите, се комплектват с безжични мрежови карти (Wifi) (<http://en.wikipedia.org/wiki/wifi>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/WiFi>). Те позволяват безжична връзка до Интернет вкъщи или от специални „безжични горещи точки“. Подобни точки се намират на публични места като кафета и летища. WIMAX е нов вид безжична връзка, която е достъпна в твърде ограничен брой зони в света (<http://en.wikipedia.org/wiki/WIMAX>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Wimax>).

Добри практики

- Изберете връзка, подходяща за начина, по който използвате Интернет. Широколентовата връзка обичайно е приемлива, ако използвате редовно Интернет.
- Ако имате широколентова връзка, не стойте свързан, ако не я използвате. Може да не ви струва допълнителни средства, но увеличава риска за сигурността на данните ви (вж. Материал 16 относно сигурността).
- Бъдете редом със своите деца винаги, когато ви е възможно, докато те сърфират в Интернет, за да провокирате дискусия относно техния опит в мрежата и за да повишите доверието. Превърнете в предизвикателство съвместното придобиване на знания.
- Създайте политика за допустимо ползване (acceptable use policy - AUP) (http://en.wikipedia.org/wiki/Acceptable_use_policy), ако и други ще използват мрежата, за която сте отговорни.

За повече информация

- The List е световна директория на Интернет доставчиците (ISPs): <<http://www.thelist.com/>>.
- Образователни уебсайтове като Мрежата на учителите новатори <<http://www.teacher.bg>> <http://znam.bg>, Българска изследователска и образователна мрежа - <http://www.nren-bg.eu/>; Национална образователна мрежа - Консорциум "Училища онлайн" - <http://www.edu-bg.net/>; както и други адреси в мрежата European Schoolnet: <<http://www.eun.org/portal/index.htm>>, Global Schoolhouse: <http://www.globalschoolnet.org/GSH/> и Education World: <<http://www.educationworld.com/>> предлагам възможности и проекти за сътрудничество.
- Можете да получите съвет как да напишете политика за допустимо ползване от Бекта, Британската агенция за информационни и комуникационни технологии в образованието: <<http://schools.becta.org.uk>>. Образец за Политика за допустимо използване (ПДИ) на български език: http://www.uni-svishtov.bg/docs/aup_ist_pril2.doc
- Порталът Insafe предлага знания и съвет за сигурност при свързване и сърфиране: <<http://www.saferinternet.org/>>.

Материал 2

СЪЗДАВАНЕ НА УЕБСАЙТОВЕ

Значи искате да създадете уебсайт?

Училищни администратори, учители и студенти все повече чувстват нуждата от представяне на тяхното училище и/или работа в световната мрежа – невероятно е нарастването на броя на страниците в Интернет.

Добрият училищен сайт е прекрасно средство за връзки с обществеността, което може да се ползва по много различни начини: например за представяне на училищна информация или за публикуване на учебни програми. Сайтът е, разбира се, и много важно педагогическо средство.

Тъй като сайтовете могат да се използват по толкова много различни начини, понякога е твърде трудно за администраторите, учителите, студентите и родителите, желаещи да създадат свой собствен сайт, да знаят как да започнат.

Преди да започнете да изграждате свой собствен уебсайт, трябва да имате предвид следните въпроси:

- Каква е целта на вашия уебсайт?
- Защо ви е необходим уебсайт?
- Коя е публиката на вашия уебсайт (целият свят, областта, родният град или просто учениците и родителите)?
- Какво ще бъде съдържанието му?

Превръщане на местните училища в международни

- Интернет позволява на учениците от цял свят много лесно да общуват и да си сътрудничат. Училищната стая днес е предизвикателство към традиционния образ на стая от тухли и зидария в ясно определено географско местоположение. Когато се използва Интернет като средство за общуване, стените на класната стая изчезват и местните училища стават световни.
- Добрият училищен уебсайт е интерактивен и посредством местата за форуми (http://en.wikipedia.org/wiki/Message_boards), той позволява на учениците, родителите и учителите да имат достъп до последната училищна информация по всяко време и навсякъде.
- Учениците могат да играят активна роля в създаването на уебсайтове. Когато гледаме състезания между уебсайтове като Think Quest на адрес <http://www.thinkquest.org/>, CyberFair на <http://www.globalschoolnet.org/index.html> и

други, уебсайтовете, създадени от ученици в началното и средното училище, са много често с по-добро качество, отколкото тези, направени от учители.

- Основните познания за създаването на уебсайтове може да се преподават като част от учебната програма: учениците могат да създават уебсайтове във вид на задания по математика, биология, езици или музика. Фактически всички предмети са съвместими със създаването на уебсайтове.
- Прекрасното относно Интернет е, че учениците не са ограничени в създаването на уебсайтове със своите съученици: те могат да си сътрудничат с ученици от целия свят, използвайки средства за комуникация като електронна поща (<http://en.wikipedia.org/wiki/Email>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Email>), видеоконференция (http://en.wikipedia.org/wiki/Video_conferencing) и чат (<http://en.wikipedia.org/wiki/Chat>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Чат>).

За повече информация ви приканваме да разгледате по-подробно Материал 7 относно чата, 11 относно творчеството и 1 относно свързването.

За да работите в безопасност

Важно е да разгледаме проблемите на сигурността, когато вземем под внимание всичките детайли относно уебсайт, който е свързан с училището.

- Училищната политика относно сигурността в Интернет и подходящото използване на мрежата трябва да бъде ясно дефинирана, преди да бъде създаден официален уебсайт или учениците да бъдат включени като участници в състезания по създаването на уебсайтове.
- Оформлението и начинът за използване на снимки трябва да отразяват училищната политика за безопасно използване на Интернет.
- По съображения за сигурност и опазване на личния живот много училища не публикуват имената или предоставят само собствените имена на децата на снимки. Ето нещо, за което трябва да помислите, когато създавате своя уебсайт: какъв е вашият ред за безопасност в тази област?
- Добра идея е да прегледате внимателно всички външни връзки с други уебсайтове, за да гарантирате истинността на информацията, а също и това, че уебсайтовете достатъчно добре отразяват училищната позиция по Интернет безопасността.
- Дали ще направите подбор на достъпа до Интернет или ще учите учениците си да бъдат разумни според обстоятелствата? Много училища намират комбинацията между тези два подхода за ефективна.
- Когато учениците създават уебсайт като задание, помнете, че той може да бъде посетен от потребители от целия свят. Мислете, че тези сайтове са вид връзки с обществеността за вашето училище. Следователно би било ра-

зумно учителите да контролират работата на учениците и да ги ръководят по време на творческия процес.

- Учителите са в най-висша степен отговорни за всичко онова, което създават учениците. Следователно учителите трябва да имат власт да отхвърлят уебстраници или да премахнат уебстраници от училищния сайт (или проекта за него).
- За да могат пълноценно да наблюдават работата на учениците, учителите трябва винаги да имат достъп до пароли (<http://en.wikipedia.org/wiki/Password>), уебсайтове (<http://en.wikipedia.org/wiki/Website>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Уебсайт>) и др.

Създаване на училищен уебсайт

Когато се използва правилно, училищният уебсайт може да служи като мощно средство за съвместно обрисване на многообразието на общността. Той може да засили чувството за социално сцепление и да бъде ценно средство за комуникация, което прави информацията лесно достъпна за всички страни. Ето някои полезни предложения относно съдържанието му:

- Учителите могат да предоставят план-програмата, преглед на извършеното от учениците през съответен период и др.
- Администрацията може да публикува графици или съобщения.
- Учениците биха могли да пожелаят да публикуват произведения на изкуството, стихове, разкази, доклади и др.
- Родителите могат да го използват, за да обявяват различни дейности, фестивали и др.
- Общността най-широко може да го ползва като форум за съобщения на футболни отбори, туроператори, полицията, поддръжката на пътищата и пр.

Широкото и разнообразно съдържание може да обогати уебсайта, но големият кръг от сътрудници може също така да направи поддръжката му хаотична. Важно е да бъде подбран малък екип от хора, който да бъде отговорен за събирането и редактирането на съдържанието. Тази задача би могла да бъде изпълнена най-добре от учител, администратор или друг човек, избран за координатор по информационни и комуникационни технологии (ICT).

Ето някои основни изисквания, които трябва да се имат предвид, преди да бъде открит уебсайтът:

- Софтуер: повечето уебадминистратори и уебредактори предпочитат да работят с WYSIWYG (<http://en.wikipedia.org/wiki/WYSIWYG>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/WYSIWYG>) html редактору като Dreamweaver и FrontPage. Тези програми позволяват редактирането да се извършва в позната среда, без да е непременно необходимо потребителят да знае html. Често се използват

зват системи за управление на уебсъдържанието, а някои от тях са създадени за училищата.

- Хардуер: обикновените компютърни ресурси са полезни, такава като скенери (http://en.wikipedia.org/wiki/Image_scanner; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Скенер>), дигитални фотокамери, дигитални видеокамери, триножник и магнетофон.
- Хостинг (http://en.wikipedia.org/wiki/Web_hosting; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Хостинг>): необходимо е училищата да намерят организация, която ще осигури онлайн система за съхраняването на уебстраници, образи, видеофайлове и т.н., и ще ги направи достъпни по мрежата. Важно е да се проучат различни доставчици и предлагани услуги, за да се гарантира, че планът отговаря на училищните нужди.

Добри практики

Чрез опита и грешката вашето училище би развило метод, чрез който да се достигне ефективно до планираната аудитория. Моделът на един училищен уебсайт обикновено включва:

- Контактна информация като училищни адреси и телефонни номера.
- Информация относно училището (урочни планове, грижи и др.).
- Публична информация относно персонала.
- Информация относно привличането на родителски и учителски организации.
- Страници на класовете с последна информация, рисунки и снимки от учащите се (избягвайте да публикувате пълните имена заедно със снимките на учащите се и винаги вземайте разрешение от родителите за публикуване на снимки дори от училищни събития).
- Препратки към подобни образователни сайтове.
- Книга за посетителите, в която да се подписват гостите.

Някои технически съображения за добра практика се отнасят до:

- Наличието на приятен четивен дизайн.
- Достъп до мрежата, отговарящ на нуждите на хора с увреждания.
- Отсъствие на големи изображения или други файлове, които изискват дълго време за зареждане.
- Последователното използване на предварителния проект, лесна навигация и информация за това, кога е била последната актуализация.
- Преводи на различни езици, когато е подходящо. Английският език често бива избиран за общ език, когато се търсят контакти с ученици от различни страни.

- Постоянно уважение към правата на децата, социалното и културното разнообразие, личната и физическата неприкосновеност, както и демократичните ценности като равенство, личен живот, свобода и дружба. Например, ако учениците ще използват вашия училищен уебсайт, за да се свързват един с друг, би било полезно да се прилагат ръководни насоки като тези, публикувани в Chatdanger: <<http://www.chatdanger.com/>>.

За повече информация

Съществуват хиляди добри уебсайтове, които отговарят на изложените стандарти. Един пример: Международното училище в Амстердам (The International School of Amsterdam) в Холандия на <<http://www.isa.nl/>>. Още информация, която би помогнала за създаването на вашия училищен уебсайт, може да се открие във:

- ▶ Създаване на училищен уебсайт: <<http://www.wigglebits.com/>>.
- ▶ Education World - най-добрият приятел на този, който обучава: <<http://www.education-world.com/>>.
- ▶ Webmonkey статии/ръководства за html, дизайн и развитие: <http://webmonkey.com/webmonkey/index.html>.
- ▶ Webmonkey за деца: <<http://webmonkey.wired.com/webmonkey/kids/lessons/index.html>>.
- ▶ „Уроци как се учим да пишем с помощта на уебдизайн“. Преподавател от Университета във Вашингтон показва начини, чрез които учениците могат да прехвърлят уменията си за създаване на уебсайт към писания процес: <<http://www.newhorizons.org/strategies/literacy/stone.htm>>.

Потенциални партньори на училищата и огромно разнообразие от училищни уебсайтове могат да се намерят на:

- ▶ European Schoolnet's eTwinning action: <<http://www.etwinning.net/ww/en/pub/etwinning/index2005.htm>>.
- ▶ Европейски съвет на международните училища: <<http://www.ecis.org/>>.
- ▶ Директория на училищни уебсайтове на Обединеното кралство: <<http://www.schoolswebdirectory.co.uk/>>.
- ▶ Асоциация по проект за европейски училища: <http://www.espnet.eu/>.
- ▶ Списък на сайтове на български училища: <http://helpbg.com/modules.php?name=Web_Links&l_op=viewlink&cid=123>.

Материал 3

ТЪРСЕНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Въведение

Интернет е източник на невероятно количество информация и постоянно се променя и разширява. Първите търсачки (http://en.wikipedia.org/wiki/Search_engine; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Търсачка>) в Интернет се появяват през 1993 г.

Повечето търсения действат, като събират информация относно уебсайтове, използвайки автоматичен уебкролър (http://en.wikipedia.org/wiki/Web_crawler), който следва връзките и съхранява информация за съдържанието. Много търсачки проверяват не само уебстраници, но и онлайн новинарски групи (<http://en.wikipedia.org/wiki/Newsgroup>) и бази данни. Търсене относно думата „уебсайт“ чрез популярната търсачка Гугъл: <<http://www.google.com/>> дава повече от 1 млрд. резултата за 0,07 сек. Българската търсачка (<http://www.google.bg>) дава повече от 2 250 000 резултата за 0.19 сек.

Образователна стойност

- Интернет е изключителна среда, която позволява бързо и ефективно проучване по всяка група от теми.
- Уменията, необходими за провеждане на изследване в Интернет и традиционните библиотеки, са сходни. Успешното търсене изисква критично осмисляне на съдържанието и Интернет грамотност.

Етични съображения и рискове

- Отнасяйте се с подчертан скептицизъм към намерените материали. Интернет предлага свободно пространство за хората да изразят мнения и издигнат идеи. Бъдете сигурни, че оценката ви е критична, за да избегнете разпространяването на митове или подвеждането по фалшиви твърдения.
- Много уебсайтове предлагат пълни статии по широк кръг от проблеми, които могат да се ползват от учениците. Като използват тези файлове, учениците въвеждат в заблуждение относно тяхната работа и извършват плагиатство.
- Помнете, че съществува авторско право, ако използвате материал, намерен в Интернет (вж. Материал 10 относно музиката и образите).

- Доколкото е възможно, приемете автора за достоверен и посочете източника на материала, който цитирате или използвате. Това е важно, защото:
 - внушава доверие към автора и източника;
 - предпазва ви от обвинения в плагиатство;
 - помага на другите да оформят своите заключения относно достоверността на материала.
- Уебсайтовете използват разнообразни средства, вкл. заплащане, за да подобрят своя рейтинг според резултатите, постигнати от търсачките. Някои търсачки като Гугъл ясно дават да се разбере кои резултати са спонсорирани реклами. Много други не правят тази разлика.
- Най-популярните термини, които задвижват търсачката, се използват за намиране на открито сексуално съдържание. Най-общо търсачките цензурират тези термини, когато изброяват най-добрите търсения, извършени от техните уебсайтове.

По какъв начин

- Огромното мнозинство от хората търсят информация в Интернет, като използват търсачки (http://en.wikipedia.org/wiki/Search_engine; <http://bg.wikipedia.org/wiki/Търсачка>).
- Метатърсачка позволява едновременно търсене с няколко търсачки (http://en.wikipedia.org/wiki/Metasearch_engine).
- Търсачките обикновено изискват потребителят да въкара няколко ключови думи.
- „Boolean“ (http://en.wikipedia.org/wiki/Boolean_datatype) търсене може да групира ключовите думи заедно или да изключи резултати, които съдържат някои ключови думи. Това търсене действа малко по-различно според търсачката. Кавички, плюс и минус са най-често срещаните средства.
- Някои търсачки включват директории, които позволяват търсене по категории или подкатегории.

Добри практики

- Използвайте сайтове за специалисти вместо стандартните търсения. Така например, когато търсите значението на някоя дума, използвайте речников сайт като <http://education.yahoo.com/reference/dictionary/> вместо търсачка.
- Променяйте термините за търсене. Различни комбинации от ключови думи биха постигнали различни резултати и подборът на търсенията би постигнал резултат, който съответства по-добре на очакванията.

- „Запазете“ полезните сайтове, за да не ги търсите отново (bookmark).
- Ако откриете полезен материал, отпечатайте го или го запазете. Може да не го намерите отново или може да е свален от мрежата без предупреждение.
- Поставете специфични фрази в кавички, за да стесните търсенето и да намерите точното съответствие.
- Ако не можете да намерите отговорите чрез търсачка, изпратете питане до съответна дискусийна група (вж. Материал 8 относно дискусийните групи).

За повече информация

- ▶ Най-известните търсачки са Гугъл (Google): <<http://www.google.com/>>, Яху(Yahoo): <<http://www.search.yahoo.com/>> и MSN: <<http://search.msn.com/>>.
- ▶ Clusty на адрес <<http://clusty.com/>> и Grokker на <<http://www.grokker.com/>> са иновационни средства, предлагащи алтернативен подход.
- ▶ Google Zeitgeist на <<http://www.google.com/press/zeitgeist.html>> показва последните тенденции за търсене в Гугъл.
- ▶ Wikipedia е енциклопедия със свободно съдържание, написана съвместно от потребители от целия свят: <<http://www.wikipedia.org/>>.
- ▶ Българска търсачка със собствен „паяк“: <http://jabse.com/>

Материал 4

ПОРТАЛИ

Какво е портал?

Порталите са уебсайтове, които служат като начална точка за намиране на търсен материал или дейност в Интернет. Те осигуряват на потребителя конкретни връзки и специфична по категории или области информация. Обичайно порталът се представя като уебстраница с карта на връзките към теми или области на познанието. Често той включва търсачка (http://en.wikipedia.org/wiki/Search_engine; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%8A%D1%80%D1%81%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B0>), чат (<http://en.wikipedia.org/wiki/Chat>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B0%D1%82>), игри (http://en.wikipedia.org/wiki/Online_gaming; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8E%D1%82%D1%8A%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B8>), новини (http://en.wikipedia.org/wiki/RSS_%28file_format%29) и съдържание в други области.

Порталите могат да бъдат класифицирани като два основни вида – хоризонтален и вертикален:

Хоризонталните портали предлагат широка гама от услуги, дейности и съдържание. Тези портали често предлагат новини, прогноза за времето, финансова информация и връзки към популярни културни събития като филми или музикални изяви, в допълнение към директории за връзки към специални актуални области. Yahoo! <<http://www.yahoo.com/>> е вероятно най-известният пример.

Вертикалните портали осигуряват разнообразно съдържание, насочено към специфични видове потребители. Добър пример за вертикален портал, свързан с образованието, е Образователният портал на Обединените нации: <http://www.un.org/Pubs/chronicle/eosportal_index.asp>.

За какво се използват порталите?

Порталите функционират като начална точка за изследване на дадена тема. Търсенето на информация в Интернет е подобно на използването на обикновена библиотека. Търсенията трябва да се правят методично и порталът може да ви помогне да разпределите темите съобразно логически категории.

Порталите предлагат полезна „с един поглед“ функция за значителна част от въпросите, включени в една тема. Например в рамките на един научен предмет можем да наблюдаваме различни форми на биологията като океанография и

ботаника. По подобен начин категорията история на изкуството е обширна област в рамките на категорията история.

Етични въпроси относно порталите

Много често порталите зависят от спонсориране или рекламиране и съответно популяризират стоки и услуги. Важно е да припомним, че връзките, предлагани от порталите, отразяват ценностите на определена група. Уверете се, че тези ценности са приемливи за вас, за вашите ученици или деца, преди да ги включите като хипервръзка на вашия уебсайт.

Някои портали могат да изискват членство или регистрация, които могат да бъдат платени. Преди да се регистрирате (дори за безплатни услуги), трябва да бъдете сигурни, че сте разбрали условията на услугата и че сте проучили и разбрали политиката на уебсайта по отношение на личния живот. Вж. <<http://www.netlingo.com/right.cfm?term=privacy%20policy>>. Разяснения за прилагането на такава политика („Политика за защита на поверителността на данни с личен характер“) на български език: вж. на <http://www.eea.europa.eu/legal/privacy/privacy-bg>.

Продължавайте да използвате уменията си за критично мислене! Добра идея е редовно да се изследват нови възможности в порталите просто за да се затвърди информацията, получена от списъка на любимите направления, които са ви по ръка.

Следвайки порталните връзки като неподозиращ потребител, можете да достигнете до сайтове, които предоставят съдържание, стоки или участия, неподходящи за вашите деца или ученици. Можете да ограничите активните връзки според вашата преценка, като използвате предпазен софтуер (http://en.wikipedia.org/wiki/Content_filtering_software) или възможностите на вашия браузър.

Използване на порталите за училищни дейности

- Поставете цел за търсене по всяка тема. Създайте групи, които използват различни портали, както и група, ползваща други техники за търсене, описани в Материал 3 относно търсенето на информация. Дайте възможност на групите да сравнят резултатите, леснотата на достъпа и качеството на информацията.
- Формулирайте тема за изследване например „Как изкуството на 18. век изобразява децата“ или „Динамиката на екосистемите на определени океански видове“.
- Осигурете на класа си портал URL (<http://en.wikipedia.org/wiki/URL>), водещ до връзки, които подпомагат учебния план.

- Тъй като вероятно ще има твърде много връзки, които лицата могат да използват, сформирайте групи, които да поделят и да ползват колкото се може повече от тях, като след това дадете възможност на всяка от тях да представи заключенията си.
- Постигнатите от групите резултати могат да се различават, като по този начин предлагат по-конкретен поглед за по-нататъшно подобряване на обучението в клас.
- Създайте портали за всеки от цитираните по-горе проекти. Това би включило създаване на уебстраница, определяне на категориите, които следват от проекта, създаване на връзките, подкрепящи с информация тези категории, и тестване на страницата с друг клас.

Добри практики

- Бъдете готови за следното: необходимо е да предприемете няколко стъпки, преди порталите да станат част от училищната среда. Сформирайте група от училищния персонал, която да развие набор от портали, пригодени за вашите специфични цели.
- Определете областите на познанието, които бихте искали вашите ученици да изследват с помощта на порталите.
- След това определете набор от портали, използвайки търсачки, за всяка област на познание, която ви интересува.
- Направете преценка на всеки портал според критериите, възприети във вашето училище или използвайте насоките за преценка от Материал 3 относно търсенето на информация.

В допълнение към оценката на събраната информация можете да установите дали услугата е безплатна или не; върху каква ценностна система функционира услугата; има ли някакви културни или езикови въпроси, които изискват внимание; дали сайтът рекламира или продава някакви стоки; предлага ли сайтът услуги като електронна поща или чат; както и дали искате учениците да имат достъп до тези услуги (вж. по-долу „Добри практики в образователните портали“ за по-задълбочена дискусия).

- Подберете най-добрите портали. След това ги изследвайте в детайли, като проверявате и оценявате връзките. Направете списък на проблемните области и отделете неподходящите от тях.
- Помнете, че трябва да използвате уменията, усвоени от Материал 3 относно търсенето на информация. Като запазвате информация, правите справки и каталози, вие улеснявате постигането на полезен резултат.

За повече информация

- ▶ Yahoo! <<http://www.yahoo.com/>>, Netscape: <<http://www.netscape.com/>>, Lycos: <<http://www.lycos.com/>>, Infospace: <<http://www.infospace.com/>> и About.com: <<http://www.about.com/>> са някои от най-популярните портали в мрежата.
- ▶ The Education Portal: <<http://www.theeducationportal.com/>>, Discovery School: <<http://school.discovery.com/schrockguide/index.html>> и <<http://www.thegateway.org/>> са примери на образователни портали с различни подходи към дизайна, използването и съдържанието.
- ▶ Добри практики в образователните портали: <http://www.tltgroup.org/flashlight/Handbook/Portal-Eval.html>. Този отличен загълбочен доклад относно добрите практики на образователните портали си струва да се прочете от образователни работници, които желаят да създадат сигурни критерии за използване на порталите в училищната среда.
- ▶ Wonderport: <<http://www.wonderport.com/>> разграничава различните видове портали, които включват новини, указатели, справки и др.
- ▶ Информацията относно историята на изкуството в мрежата може да бъде открита на <<http://witcombe.sbc.edu/ARTHLinks.html>>. Порталът на Кристофър Уиткомб с награда в областта на историята на изкуствата си струва да бъде посетен, както и да е областта, в която работите.

Материал 5

ЕЛЕКТРОННА ПОЩА

Въведение

Имейлът (<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Email>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/E-mail>), който е съкратено наименование на електронната поща, е система за изпращане на съобщения между компютри, свързани в мрежа като Интернет. Терминът се отнася и до самото съобщение. Имейлът (електронното съобщение) обикновено се предава успешно за секунди. Получателят може да има достъп до него и да отговори, когато му е удобно. Като гъвкава и ефективна система електронната поща промени радикално начина, по който работим и общуваме. Всекидневно се изпращат милиарди съобщения.

Адресът в електронната поща се състои от две части: местно наименование и домейн (област), разделени от знака @. Местното наименование често, но не винаги, обозначава името на потребителя, докато домейнът се отнася до организацията, компанията или Интернет доставчика. Домейните могат да обозначават вида на организацията и/или страната. Например `ime@ox.ac.uk` е някой, който работи или учи в Университета в Оксфорд.

Съобщението в електронната поща се състои от заглавна и основна част. Заглавната включва информация относно подателя, получателя/ите, датата, времето и направлението. Основната част включва текста на съобщението, понякога с „подпис“, който обхваща и данните за контакт на подателя.

Имейлът може да бъде изпратен и получен чрез пощенски представител (mail user agent - MUA) (http://www.en.wikipedia.org/wiki/E-mail_client; http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%B5%D0%BD%D1%82_%D0%B7%D0%B0_%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80_%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%89%D0%B0). Пощенските представители са компютърни приложения, които трябва да бъдат инсталирани на компютъра. Въпреки че текущите съобщения могат да бъдат достъпни от разстояние, програмата обикновено се използва от същото местонахождение.

Другият начин за предаване на имейл е чрез уебпоща (<http://www.en.wikipedia.org/wiki/Webmail>), позволяваща да се печатат и изпращат имейли от всеки компютър, който има връзка с Интернет. Съобщенията се

събират на отдалечено място и следователно са налични винаги независимо от местонахождението на потребителя.

Образование

Електронната поща все повече се използва като канал за комуникация между учителя и ученика. Например учителите могат да информират цяла група за предстоящи промени или да разпространяват и получават учебни материали за дистанционно обучение (вж. Материал 13 относно дистанционното обучение).

Електронната поща е ценно средство за взаимни културни проекти между ученически класове в различни страни. Учениците могат да я използват, за да развиват езиковите си умения и да обменят информация за своите културни традиции.

Някои стеснителни и срамежливи ученици се изразяват по-добре чрез имейли, отколкото при междуличностните дискусии в клас.

Етични съображения и рискове

- Дискусиите като че ли са по-неформални в условията на електронна поща, отколкото в условията на традиционното писано писмо.
- Изразяването на емоции чрез имейл е трудно. Този проблем може да бъде решен чрез използването на малки карикатури, наречени „емотикони“ (емоционални икони*) (http://en.wikipedia.org/wiki/Emoticons#Basic_examples; http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%B5%D0%BD%D1%82_%D0%B7%D0%B0_%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D1%89%D0%B0/Emoticons#Basic_examples). Използвайте ги обаче нестелливо, за да не отклоняват вниманието от текста на вашето съобщение.
- Голяма част от имейлите са неконтролиран и нежелан спам (http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail_spam; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%BC>) (вж. Материал 6 относно спама).
- Освен рекламния спам съществува и проблемът с имейлите, пращани между приятели и колеги. Някои потребители копират агресивите на повече хора, отколкото тези, за които се отнася темата, или разпространяват шеги, или просто препращат имейли до хора, за които те могат да бъдат нежелани.
- Някои „препращания“ са неистински или измамни. Един пример в тази на-

* От английски: emotion + icon=emoticon (бел. прев.).

сока е случаят, когато в имейла се твърди, че той се следи. Често изтъквайки причина като например, че болно дете има нужда от хирургическа намеса, се твърди лъжливо, че някоя компания или организация е обещала да плати пари всеки път, когато имейлът се препрати.

- Електронната поща е най-обичайният начин за разпространение на злонамерен софтуер (malware*) (<http://en.wikipedia.org/wiki/Malware>), например като вируси (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_virus; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%BC>) или червеи (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_worm; http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8E%D1%82%D1%8A%D1%80%D0%B5%D0%BD_%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B9).
- Лесно е да скриете името си, за да заблудите някой. Това може да стане просто като се смени името в данните или се създаде уебадрес от рода на elvispresley@hotmail.com. Дори и да разпознаете електронния адрес, внимавайте, защото компютърът на собственика може да бъде „зомбиран“ (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_zombie), т.е. засегнат от хакери или от вирус.
- Може да се окаже, че една връзка ви насочва към някакъв уебсайт, докато фактически той ви води другаде. Това специално е разпространено при т.нар. „зарибяващи“ (phishing) измами (<http://en.wikipedia.org/wiki/Phishing>).

Добри практики

- Създайте няколко имейл регистрации за различни цели (записване към сайт на социална мрежа, купуване на стоки онлайн и др.) и запазете една от тях, колкото се може по-лична, като не я обявявате в мрежата.
- Формулирайте имейлите кратко и направо по темата. Стремете се да избягвате дългите текстове.
- Бъдете сигурни, че включвате подходящи думи в полето за предмета на съобщението. Това помага на получателя да определи автентичността на писмото ви и улеснява намирането му по-късно.
- Бъдете акуратни по отношение на обема на изпращаните имейли. Използвайте опцията „отговор до всички“ само ако съобщението има отношение към всички и избягвайте да препращате писма към тези, на които може би това няма да им е приятно.

* Английският термин malware е обобщаващ и означава всичко, което се отклонява от нормите и е смятано за лошо, деформирано, неприемливо и злонамерено (бел. прев.).

- Избягвайте да проверявате електронната си поща на всеки десет минути. Много хора допускат имейлите постоянно да прекъсват работата им.
- Мислете внимателно, преди да включите лична или деликатна информация например банкови данни. Имейлите могат да бъдат засечени и лесно да бъдат препратени.
- Използвайте само възможността да изготвяте имейлите си като обикновен текст („plain text only“). Html може да осигури по-атрактивно представяне на вашите мисли, но също може да бъде използван за разпространяването на вреден код.
- Бъдете скептични относно получените имейли. Не отваряйте имейли, ако нямате доверие на техния източник.
- Учете децата да пропускат и да не отварят имейли от податели, които не познават.
- Специално бъдете внимателни по отношение на приложенията. Ако не очаквате приложение от подателя или нямате доверие в него по някаква причина, изтрийте го, без да го отваряте. Дори приложенията, изпратени от познати податели, на които имате доверие, трябва първо да се запишат и след това да се сканират, преди да бъдат отворени.
- Необходимо е да обърнете към Материал 6 относно спама и Материал 16 относно сигурността за допълнителни съвети относно електронната поща.

По какъв начин

- Електронна поща с MUA (http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail_client) изисква програмата да бъде инсталирана на вашия компютър. Повечето компютри са с предварително инсталирани MUA (http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail_client) като Microsoft Outlook.
- Създаването на безплатен абонамент за електронна поща в мрежата е много просто. Популярните сайтове като Yahoo! <<http://mail.yahoo.com/>> и Hotmail <<http://login.passport.net/ui/login.srf?lc=1033&id=2>> предлагат бърза регистрационна процедура. В България: <http://www.abv.bg/>, <http://mail.bg/>.
- За информация относно създаването на спам филтър вж. Материал 6 относно спама.

За повече информация

- Добре познати примери за MUA са Microsoft Outlook: <<http://office.microsoft.com/en-gb/FX010857931033.aspx>> и Mozilla Thunderbird: <<http://www.mozilla.org/projects/thunderbird>>.
- Два от най-популярните сайтове за електронна поща са MSN Hotmail: <<http://login.passport.net/uilogin.srf?lc=1033&id=2>> и Gmail на Google.
- Страницата на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD) относно спама: <http://www.oecd.org/department/0,2688,en_2649_22555297_1_1_1_1_1,00.html>.
- Статията на BBC: „Време да изключим и да намалим“: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/4682123.stm>>.
- „Истина или измислица“ е уебсайт за Интернет потребители, който дава възможност да се проверява истинността на нормално препратени имейли: <<http://www.truthorfiction.com/>>.

Материал 6

СПАМ

Въведение

Спамът се отнася до масовото изпращане на нежелани съобщения до многобройни получатели. Най-често спамът се свързва с електронната поща, но също се прилага и за новинарски групи, мигновени съобщения и пр.

Различните страни имат различни дефиниции за спам и използват различни подходи, за да му противодействат. Организацията за икономическо сътрудничество и развитие създаде група, която да изпита и уеднакви тези подходи: <http://www.oecd.org/department/0,2688,en_2649_22555297_1_1_1_1_1,00.html>.

„Зарибяване“ или „фишинг“ (phishing) е последната модификация на спама и предизвиква все по-нарастваща тревога във връзка със сигурността на потребителите. Същността на тази разновидност е получаването от реципиентите на спам, маскиран като нормална поща от известна институция например банка. Подобни писма често съдържат връзки към неистински уебсайтове, използвани, за да събират деликатна информация за потребителите.

Спамът е известен с това, че служи за търговски цели, защото е изключително евтин и ефективен начин за достигане до най-широката публика. Имейл адресите за масово изпращане на съобщения обикновено се събират, като се ползват софтуерни уебботи* (web bots) (http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_bot; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D1%82>), които се ровят в Интернет и трупат адреси от различни уебсайтове - <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B0%D0%BC>.

Етични съображения

- Спамът често съдържа фалшива или измамническа информация. Тъй като подателят остава анонимен, понастоящем не е възможно да се преследват авторите на неверни твърдения.
- Авторите на спам често мамят поради добрата воля на получателите, за да съберат адреси за своите бази данни. Например могат да се разпратят писма, с които получателите се умоляват да прибавят техните лични данни към списък, чрез който се подкрепя някакво искане или кауза.

* Уебботът (web bot – съкратено от web robot) е програма, създадена за събиране на информация – предимно адреси на имейли, пароли, любими Интернет страници и гр. (бел. прев.).

Често, споменавайки кауза като болно дете, чието здраве изисква оперативна намеса, лъжливо се твърди, че компания или организация е обещала да плати пари всеки път, когато съобщението се препрати.

- Спамът може да съдържа деформации в мрежата.
- Друг вид измама по мрежата е „419“, наречена на името на Нигерийския закон, който я забранява. Обикновено при нея се правят обещания за дял от голяма сума пари срещу оказана финансова помощ по банков път.
- Спамът може да бъде използван за саботиране. Един пример в тази насока е бомбардирането и последващото претоварване с неистински съобщения адресите на дискуссионни групи.

Добри практики

- Използвайте различни имейл регистрации за различни цели, за да избегнете откриването на вашия „личен“ имейл адрес (например регистриране във форуми, попълване на форми и др.).
- Бъдете постоянно скептични към електронните писма, които получавате. Не ги отваряйте, ако нямате доверие на източника им.
- Проявявайте специално внимание към приложенията. Ако получите нещо, което ви изглежда съмнително или не сте го поускали, веднага го изтрийте, без да го отваряте.
- Проверявайте всички връзки в електронните писма, преди да ги проследите. Това може да стане, като задържите курсора над връзката – името на сайта (URL) ще се появи в долния ляв ъгъл на екрана, точно над списъка със задачите (taskbar). Ако се съмнявате, че някоя връзка не води там, където указва, напишете я в браузъра, вместо да я проследявате, отваряйки я.
- Използвайте спам филтри, за да не губите време да изтривате нежеланите съобщения: (<http://spam-filter-review.toptenreviews.com/>).
- Избягвайте да разпространявате вашия имейл адрес нашироко. Помнете, че ако поставите вашия имейл на някой уебсайт, уебтърсачите могат да го вземат оттам и да го включат в списъците за разпространение на спам.
- Ако наистина имате нужда да изпратите вашия имейл адрес, можете да го маскирате, като прибавите букви, които биха заблудили уебботите. Разгледайте „Полезните съвети на Ланкастърския университет“, за да бъдете по-незабележими на <http://www.lancs.ac.uk/iss/email/spam.htm#reduce>.
- Не отговаряйте на спам. Това би потвърдило истинността на вашия имейл адрес на подателя на спама. Разберете, че връзките, които обещават да ви изтрият от списъците на получателите, могат да не са истински. Автоматичните отговори „извън службата“ също създават

проблеми, тъй като изпращат отговори едновременно до податели на спам и до действителните ви контакти.

За повече информация

- ▶ Инициативата на Европейския съюз срещу спама (European Union anti-spam initiative): <http://europa.eu.int/information_society/topics/ecom/index_en.htm>.
- ▶ Европейската коалиция срещу нежеланите търговски имейли: <<http://www.euro.causes.org/en/index.html>>.
- ▶ Проучването ENISA 2007 относно мерките срещу спама и мерките за сигурност, прилагани от европейските ISP
<http://www.enisa.europa.eu/pages/spam/index.htm>.
- ▶ Страницата относно спама и „зарибяването“ на Microsoft. Статията на Бил Гейтс от 28 юни 2004 г. „Да запазим и умножим предимствата на електронната поща“:
<<http://www.microsoft.com/mscorp/exemail/2004/06-28antispam.mspx>>.
- ▶ Коалиция 419 в борба срещу измама „419“ по Интернет:
<<http://home.rica.net/alphae/419coal/>>.
- ▶ Страницата на OECD относно спама: <http://www.oecd.org/department/0,2688,en_2649_22555297_1_1_1_1_1,00.html>.
- ▶ „Истина или измислица“ е уебсайт за Интернет потребители, които искат да проверят информацията на обичайно препратените писма в мрежата: <<http://www.truthorfiction.com/>>.
- ▶ Съвети срещу спама: <<http://www.anti-spam-tips.com/>>.
- ▶ Помощ срещу спама: <<http://www.spamhelp.org/>>.
- ▶ SpamBayes, безплатен спам филтър, който може да се включи в Outlook: <<http://spambayes.sourceforge.net/>>.
- ▶ Списания относно спам филтрите:
<<http://spam-filter-review.toptenreviews.com/>>.
- ▶ Статията на BBC от 1 февруари 2005 г. „Неимоверно много нарастват безсмислените имейли“:
<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4225935.stm>>.
- ▶ Изследването на Радиката-Мирапойнт за лошите навици по отношение на електронната поща:
<<http://www.messagingpipeline.com/news/159903196/>>.

Материал 7

ЧАТ

Какво е чат?

Чат е общ термин, който се отнася до интерактивна комуникация, развиваща се по канал, посветен само на дискусии. Потребителите могат да говорят с групи хора в чатрумите (<http://en.wikipedia.org/wiki/Chatroom>) или да провеждат лични разговори с избрани приятели, като използват услугите за моментално разпространение на съобщения (http://en.wikipedia.org/wiki/Instant_messaging).

Общуването в чат е изключително неформален начин за комуникиране, подобен на междуличностните разговори, и се осъществява между двама или повече човека. Чатдискусиите са обикновено писмени, но могат да са придружени също така от видео- или аудиопоток (<http://en.wikipedia.org/wiki/Streaming>) чрез използването на слушалки и Интернет камери. Тази форма на общуване е моментална и следователно се различава от електронната поща, която не зависи от присъствието на получателя и подателя по едно и също време.

Опасен ли е чатът?

В последните месеци имаше твърде много отрицателни публикации относно рисковете, с които младите хора могат да се сблъскат в чатрумите. Благодарение на няколко известни криминални случая родителите и учителите често се безпокоят за това, че съществува възможност в чатрумите децата да влязат в контакт с педофили. Въпреки че тези опасности наистина съществуват, важно е да запазим тези страхове в перспектива. Огромното мнозинство от ползващите чатруми са тези, за които се представят, и по-голямата част от чатобщуването е напълно невинно. Вместо да проповядват страх или да забранят използването на чат, възрастните трябва да гадат тази възможност на децата, като ги обучават как да останат невредими. Ето някои основни правила, които децата трябва да бъдат убедени да спазват:

- Използвай чатрум, който е подходящ за твоята възрастова група и с реален модератор, като му съобщаваш за всеки отрицателен инцидент.
- Използвай потребителско име, което не издава пола принадлежност и никога не предоставяй личната си информация и не публикувай свои снимки (вж. Материал 15 относно правото на личен живот).
- Ако наистина възнамеряваш да се срещнеш с приятел от чатрума, обсъди това първо с родителите си и вземи със себе си възрастен.

- Кажете на възрастния, ако нещо, с което си се сблъскал по време на чат, те е накарало да се почувстваш неудобно.
- Ако се натъкнеш на какъвто и да е проблем в чатрума или където и да е в Интернет, винаги можеш да го обсъдиш с опитни съветници, които са на националната гореща линия http://www.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/focus/national_helplines.htm.
- Ако искаш да си в чат с хора, които познаваш, обмисли използването на моментални съобщения (например чрез MSN или скайп), вместо да бъдеш в чатрума, и така да можеш да контролираш своя списък с контакти.

Образователно приложение на чата

Учителите често подценяват значението на чата в живота на младите хора. Чатът и мигновените съобщения са популярни възможности за прекарване на времето, които видоизменят начина, по който младите хора общуват един с друг. Напълно е възможно тази сила да бъде впрезната и приложена като образователно средство. Ето някои идеи:

- Спонтанна обмяна на идеи (brainstorming) и проблемноориентирани дискусии в реално време.
- Ролевоориентирани игри и симулации.
- Размяна на мнения и дебати, както и дискусии в специализирани малки групи.
- Ръководство и насоки.
- Групово изследване.
- Създаване на онлайн общност.

Как да започнем

В мрежата съществуват много видове безплатни версии на чатпрограми. Можете да откриете широка гама от тях, като търсите всичко за чата на коя да е търсачка (http://en.wikipedia.org/wiki/Search_engine). Много уеббазирани програми като Yahoo Chat <<http://chat.yahoo.com/?myHome>>, ICQ <<http://www.icq.com>> и AOL Chat <<http://peopleconnection.aol.com/main>> осигуряват голямо разнообразие от чатруми с групи за дискусии в реално време. Потребителите първо трябва да прехвърлят едно малко приложение, което да активира чата, и да се регистрират при модератор, но след това вече могат да се „включат“ и да участват свободно.

Приложенията за моментални съобщения (http://en.wikipedia.org/wiki/Instant_message), които позволяват частни разговори с подбрани потребители, сега загминават чатрумите по популярност, вж. например <http://www.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/news/articles/0305/uk_ukcgo.htm>. Тези възможности могат да

се намерят чрез търсене на „instant messaging“, чрез която и да е търсачка (http://en.wikipedia.org/wiki/Search_engine). Потребителите прехвърлят приложението, което им позволява да изпращат моментални съобщения и след това подготвят списък от лица, с които желаят да влязат в чат. Тъй като комуникацията става в ограничена потребителска група, моменталното общуване се смята често за по-сигурно, отколкото чата в чатрумите.

Как да използваме чатрума

- Отворете вашата чатпрограма.
- Регистрирайте име и парола, ако е необходимо.
- Изберете подходящ чатрум, в който има реален модератор. Обикновено има румове за различни цели и теми, например мотивирани групи по интереси, групи за изучаване на специфичен предмет, чатове за учители и т.н.
- Щом се включите, ще видите разговора на участниците, който върви надолу по главния екран.
- Напишете своето послание и натиснете „enter“ или изберете „send“, за да го изпратите, като по този начин участниците в чата ще могат да го видят.
- Ако искате да изпратите съобщение до един определен човек, изберете го измежду списъка на участниците в прозореца.
- Много чатруми могат също така да бъдат използвани за обмен на файлове между връстници: (http://en.wikipedia.org/wiki/Peer_to_peer). Чатрумите позволяват обмен на файлове, които са твърде дълги и не могат да бъдат изпратени с имейл (<http://en.wikipedia.org/wiki/Email>).

Как да използваме моменталните съобщения

- Отворете съответното приложение (http://en.wikipedia.org/wiki/Instant_messages).
- Проверете вашия списък за контакти, за да откриете кой е в мрежата и е налице за чат.
- Можете да прибавите нови контакти, като влезете в техните електронни адреси (<http://en.wikipedia.org/wiki/Email>) и ги поканите да се включат в контактната група. Те ще получат електронна покана и ако са съгласни, ще бъдат регистрирани във вашия списък. Това ще ви позволи в реално време да разговаряте с тях, докато сте в мрежата.
- Изберете данните (ID) на съответното лице, за да изпратите съобщение и започнете диалог.
- Напишете своето послание и натиснете „enter“ или изберете „send“, за да го изпратите, като по този начин дадете възможност на участниците да го видят.

Относно етиката

Когато чатът се основава на текст, лесно могат да възникнат недоразумения, тъй като социални намеци, жестове и невербална комуникация не могат да се предават чрез писане. Човек трябва да е мил, учтив и с добри маниери, както в реалния живот и да придобие навика да използва добър етикет в мрежата (<http://en.wikipedia.org/wiki/Netiquette>). Чрез използването на емотикони – малки символи, които приличат на лица (<http://en.wikipedia.org/wiki/Emoticons>), изписани отстрани, могат да се демонстрират хумор и емоции.

Когато си приказвате по чата с непознати по мрежата, трябва да помнете, че хората могат да не се представят за това, което са в действителност. Затворените чатове (<http://en.wikipedia.org/wiki/Groupware>), които осигуряват конферентни възможности за ползване в училищни или класни условия са по-безопасни и нямат този проблем, защото участниците се ограничават до група потребители <<http://www.netlingo.com/right.cfm?term=username>>.

Важно е да се запомни, че размяната на файлове между потребителите е извън гледна точка на сигурността. Необходимо е да се уверите, че всички файлове са сканирани за вируси преди взаимното им изпращане, и сканирайте всичко, което получавате, преди да го отворите (вж. Материал 16 относно сигурността).

Няколко практични правила

Езикът, използван в чата, е нахсан, асоциативен и твърде разговорен. Участникът трябва не само да бъде бърз, но и достатъчно гъвкав, за да скача от тема на тема и дори от дискусия на дискусия. Подпомагащата роля на учителя за гарантиране на качеството на съдържанието и балансираното участие на всички в чата е много важна. Колкото по-малки са учениците, толкова по-важно е чатът да бъде организиран и ръководен от учителя.

- Следвайте активно дискусията, докато продължава целият разговор.
- Споразумейте се предварително относно разписанието: всеки трябва да присъства по едно и също време.
- Бъдете учтиви и мили, все едно разговаряте лице в лице.
- Запомнете, че невнимателно написаното съобщение може да обиди някого, дори и да не сте искали това.
- Краткото съобщение дава най-добър резултат. Не отнемайте от реалното време на разговора, като копирате откъси от предварително написан текст, който останалите са длъжни да прочетат и да му отговорят.

- Стилът на чата е близък до стила на потока на съзнанието. Опитайте се да четете внимателно писмата на другите и да разбирате това, което искат да кажат. Това може да включва допълнително опознаване.
- Запомнете, че не трябва да споделяте името и паролата си.

Някои идеи за работа в клас

- Изберете тема и възложете на учениците да си задават въпроси и да обменят информация в условията на чат.
- Спрете се на тема за изследване като например поезията в Англия през 19. в. Съберете някакви материали, които да помогнат на учениците да се ориентират при подготовката за работа в клас. Организирайте учениците да работят върху домашното задание по двойки или в малки групи. Работният цикъл е организиран като в груповия изследователски модел, който е един от проблемно фокусираните работни методи. (Чатът функционира най-добре при взаимодействието на малки групи от 2-6 ученика).
- В края на проекта учениците подготвят представяне, подходящо за чатсреща. Чатът започва с представяне на различни изследователски теми в малки групи. Изследователската общност сумира заедно наученото по време на курса.
- Тъй като чатсрещите представят модел на реални разговори от живота, те предлагат на учениците възможности за автентично взаимодействие и следователно са полезни за изучаване на чужди езици. Учителят може да насърчава учениците да участват в дискусиата, като им дава съвети да изпращат кратки съобщения. Интерактивността може да бъде засилена, като се създадат определени роли за учениците: един може да бъде новатор, а друг – критик. В началото другите ученици могат да следят дискусиата и след това да дават оценка.
- Environment Online (ENO) е международен образователен проект в мрежата за опазване на околната среда <<http://eno.joensuu.fi/tools/chat.htm>>. В началото на курса учениците намират темите си на уебстраниците на проекта. Учениците събират научна и емпирична информация за околната среда, измерват различни явления или снимат.
- По време на всеки тематичен период виртуалните уроци се развиват под формата на интерактивен и синхронизиран чат в реално време <<http://www.netlingo.com/right.cfm?term=real%20time%20chat>>, електронни въпросници и пощенски кутии (<http://en.wikipedia.org/wiki/Message_boards>). Преди и след урочните занимания учениците обменят идеи, проследяват задачите си чрез чата и разсъждават върху това, което са научили.

За повече информация

- ▶ Чат за преподаватели в началното училище: <<http://k6educators.about.com/mpchat.htm>>.
- ▶ Нем чатрум за учители: <<http://teachers.net/chatrooms/>>.
- ▶ Voila chat (на френску): <<http://chat.voila.fr>>.
- ▶ Международен преглед за изследвания по отворено и дистанционно обучение: Развитие на социалния климат във виртуални образователни дискусии: <<http://www.irrodl.org/content/v3.1/mioduser.html>>.
- ▶ Студентски чатрумове (Обединено кралство): <<http://www.ukstudentchat.com>>.
- ▶ Чатът като социално средство: <<http://www.openp2p.com/lpt/a/3071>>.
- ▶ Значението на чата - един хиперречник: <<http://www.hyperdictionary.com/computing/chat>>.
- ▶ Вж. в Wikipedia списък на основните емотикони: (http://en.wikipedia.org/wiki/Emoticon#Basic_examples).
- ▶ Моменталните съобщения: приятел или враг на ученическото писане? Абсолвент в областта на образователните технологии дискусията въздействието на „говоренето“ върху писането на учениците: <<http://www.newhorizons.org/strategies/literacy/oconnor.htm>>.

Материал 8

ДИСКУСИОННИ ГРУПИ (НЮЗГРУПИ)

Въведение

Нюзгрупата (newsgroup) е дискуссионна група, която поставя ударението върху определена тема. Дискусионните групи датират от ранните години на Интернет и дори предхождат световната мрежа (WWW).

Всяка дискуссионна група се състои от събрани съобщения под формата на електронни писма. Има стотици хиляди дискуссионни групи по света и по-активните получават стотици нови писма всеки ден. Съобщенията се разделят на отделни части, които записват и показват името на подателя и часа на изпращането.

Дискусионните групи все още широко се използват и повечето сървъри и браузъри днес ги правят достъпни за заинтересованите потребители.

Образование

- Дискусионните групи са полезни за намиране на информация.
- Дискусионните групи могат да осигурят плодотворен форум за дискусии и така да подобрят уменията на учениците за водене на дебати.
- Учителите могат да споделят информация и опит относно предмета или учебната методология.

Етични съображения и рискове

- Много малко дискуссионни групи се модерират изцяло и потребителите не се следят. Това обстоятелство може да бъде използвано за незаконна дейност като разпространение на авторски материал или детска порнография.
- Дискусионните групи имат собствени социални правила, наречени етикет в мрежата („netiquette“): (<http://en.wikipedia.org/wiki/Netiquette>).
- Някои участници в дискуссионни групи злоупотребяват с анонимността, изпращат критични съобщения и демонстрират антисоциално държание като провокиране (flaming): (<http://en.wikipedia.org/wiki/Flaming>).

По какъв начин

- Usenet (<http://en.wikipedia.org/wiki/Usenet>) е мрежата, която подкрепя дискусионните групи. Вашият Интернет доставчик (ISP) (http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_service_provider) решава кои от тях да предложи. Възможно е да се намерят обществени сървъри, които разрешават достъп.

- Можете да имате достъп до много дискусионни групи, като използвате специализираната програма news client (клиент на новини). Тази възможност е включена в някои програми за електронна поща, като например Outlook Express. Вж. <<http://www.microsoft.com/windows/ie/using/howto/oe/gettingnews.mspx>> за информация как да направите това със или без Outlook Express.
- Дискусионните групи вече покриват разнообразни специализирани теми, но вие можете да създадете своя собствена. Това обаче е сложен процес. Категориите „Големите 8“ (основните 8 дискусионни групи) следват бабен и демократичен процес на приемане на нови групи. Вашите предложения можете да изпратите на news.groups.
- По-своеволните „alt“ дискусионни групи (http://en.wikipedia.org/wiki/Alt_hierarchy) са извън „Големите 8“. Можете да изпратите идея за нова алтернативна група до alt.config newsgroup.

Добри практики

- Внимавайте, когато давате публичност на своя електронен адрес. Можете да получите нежелани съобщения или от потребители на друга дискусионна група, или от податели на безсмислени писма (спам), които се добират до адреса ви чрез софтуерни уебпрограми (вж. Материал 6 относно спама).
- Когато за първи път се присъедините към дискусионна група, бъдете сигурни, че сте проверили „често задаваните въпроси“ (FAQ) (<http://en.wikipedia.org/wiki/Faq>) за основни насоки. Те ще ви създадат представа за етикета на дискусионната група. Различните групи имат различни правила.
- Придържайте се към практиката на колкото е възможно по-кратки съобщения, но същевременно проверете, че сте предоставили всичката необходима информация. Например, ако търсите отговора на технически проблем, дайте точните подробности относно използвания от вас хардуер и софтуер.

За повече информация

- ▶ Дискусионните групи на Google на <<http://groups.google.com/>> предоставят пълен списък на дискусионните групи и архив, който се състои от над 1 млрд. писма.
- ▶ Полезните съвети на Дартмутския колеж относно дискусиите в клас: <<http://www.dartmouth.edu/~webteach/articles/discussion.html>>.
- ▶ Съвет за създаването на дискусионна група „Големите 8“ от Дейвид Лорънс и Рас Олбъри:
<<http://www.faqs.org/faqs/usenet/creating-newsgroups/part1/>>.
- ▶ Wikipedia вход за дискусионни групи:
(<http://en.wikipedia.org/wiki/Newsgroups>).
- ▶ Newzbot има редица ресурси за Usenet, вкл. търсене на обществени сървъри, които хостват дискусионни групи: <<http://www.newzbot.com/>>.

Материал 9

БИБЛИОТЕКИ В МРЕЖАТА

Каква е разликата между онлайн библиотека и цифрова библиотека?

Първоначалната идея, която ръководеше създаването на Интернет, беше развитието на електронна библиотека за лесен достъп и разпространение на информация: <http://www.livinginternet.com/i/ii_summary.htm>. В много отношения тази цел беше постигната – днес Интернет функционира като огромна библиотека. Днес повече от 18 000 библиотеки са представени в Интернет и имат уебстраници на <<http://www.libdex.com/>>.

Трябва да се прави разлика между библиотеки, които присъстват в световната мрежа, и цифрови (електронни) библиотеки.

Онлайн библиотеките поддържат опростена уебстраница, която осигурява на потребителите основна информация относно програми, дейности, сбирки от книги и данни за контакти. Тези библиотеки могат да включват даването на заем на реални книги, изброени в каталози, които могат да бъдат поръчани по Интернет. Често такива услуги се предоставят от университети и други образователни институции, независимо че и много обществени библиотеки също ги предлагат в Интернет. Цифровите библиотеки предлагат достъп до книги онлайн, цифровизирани обикновено като html ръкопис (<http://en.wikipedia.org/wiki/Html>), на bug като уебстраница или като обикновени документи (ASCII) (<http://en.wikipedia.org/wiki/ASCII>), или като MS word или Adobe PDF документи: <<http://www.census.gov/main/www/pdf.html>>.

Защо използваме онлайн библиотеки в училище?

- Необходимите изследователски умения за боравене както с традиционни, така и с онлайн библиотеки са сходни. Решаващият въпрос е тези умения да се прилагат на практика и да се поддържат във всички области на учебната програма.
- Съществуват хиляди специфични библиотеки в Интернет на <<http://dir.yahoo.com/Reference/Libraries/>>, отнасящи се специално до учебните области на познанието и темите. Търсенето в мрежата е „изследователски ориентирана дейност, при която някаква или цялата информация, с която учащите взаимодействат, произтича от възможностите, предоставени от Интернет“. Този модел на <<http://webquest.org/>> може да е много полезен, когато създава условия за участниците в учеб-

ния процес да ползват удобствата на библиотеките в Интернет, развивайки същевременно широк спектър от ключови способности за изследване, архивиране, грамотност, анализ и оценка.

Етични теми

- Нужно е индивиди и институции да прилагат критериите за сигурност, изброени в Материали 15, 16 и 18 относно правото на личен живот, сигурност и пазаруване в мрежата, както и критериите за оценка в Материал 3 относно търсенето на информация от същата серия. Библиотеките може да изискват плащане на абонаментна такса или регистриране, за да бъдат ползвани предлаганите от тях улеснения.
- Абонаментни библиотеки: Тези библиотеки нормално изискват плащането на годишна такса и могат също така да изискват принадлежност към университет или институция.
- Свободните библиотеки могат да публикуват само материалите, за които не се прилагат ограниченията на авторското право. Гутенберговият проект (The Gutenberg Project) <<http://promo.net/pg/>> поставя основните изисквания в тази насока.
- Библиотеките с регистрацията изискват опростено регистриране на данните, за да може да има достъп до техните материали. Проверете политиката им в областта на личните данни и условията за ползване на адрес <<http://www.netlingo.com/right.cfm?term=privacy%20policy>>.
- Повечето библиотеки биха дали достъп според някакви правила. Най-малкото изискване е, потребителят да се съобразява с нормите на авторското право спрямо материалите: <http://www.gallowglass.org/jadwiga/SCA/libraries.html#Copyright_Plagiarism>. Запомнете, че ако материалите не са в публичното пространство, няма да можете да ги разпространявате или публикувате без съгласието на издателя.
- Авторското право е освен това и лична отговорност. Най-често срещаното изкушение е плагиатството, което е използване на труда на някой друг, без да се посочва източникът. Цитирайте източниците и изградете този навик у учениците ви.

Идеи за работа в клас

- Като използвате търсачка или уебсайт <http://dspace.dial.pipex.com/>, намерете адресите на обществените библиотеки, които се намират най-близо до вас. Помолете вашия клас да поръча книга онлайн, за да поддържате текущата изследователска работа.

- Камо използвате някоя от текущите теми в клас, определете една категория библиотеки на <<http://vlib.org/>>. Обсъдете създаването на уебтърсене във връзка с предлаганото от тях или използвайте съществуващо търсене на <http://www.spiritsd.ca/teacherresources/default.asp>. Можете да откриете търсене в мрежата, камо използвате търсачка: (http://en.wikipedia.org/wiki/Search_engine).
- Камо използвате същата тема, намерете текст, който е в публичното пространство: (<http://promo.net/pg/>) и го редактирайте или преведете, камо част от доброволните проекти в мрежата за публикуване на текстове онлайн.
- Помислете върху създаването на електронна библиотека в училище. Началото може да бъде поставено с една книга, която е превърната в уеб-страница или в текст ASC II и съхранена в сървър на вашето училище. Международната асоциация по училищно библиотекарство (The International Association of School Librarianship - IASL), <<http://www.iasl-slo.org/>> дава информация относно съответната политика, както и ръководни насоки.

Добри практики

- Преди да насърчите учениците да използват онлайн библиотеки, преразгледайте отново техните библиотечни умения и изследователски стратегии: <<http://www.acts.twu.ca/lbr/preface.htm>>.
- Преди да изискате от учениците да прехвърлят файлове, говорете с училищния администратор на мрежата. Трябва да проверите, за да сте сигурни, че има място на училищния сървър за прехвърляне (<http://www.walthowe.com/glossary/d.html#download>) и съхраняване на файлове, както и за съответното им архивиране: (http://en.wikipedia.org/wiki/Archiving#Computing_sense).
- Уверете се, че поставяните от вас задачи по използването на онлайн библиотеки са възможни. Проверете съществуването на материалите и дали URL адресите са активни: (<http://en.wikipedia.org/wiki/URL>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/URL>).
- Много файлове, които ще прехвърлите от Интернет, ще бъдат в Adobe PDF формат, за да се защити авторското право. Уверете се, че сте прехвърлили и инсталирали последната версия на Acrobat reader, за да гарантирате отварянето на файловете от учениците на <<http://www.adobe.com/products/acrobat/readstep2.html>>.

- Основните принципи за сигурност, които прилагате при ползването на Интернет, трябва да се прилагат и когато използвате онлайн библиотеки. Проверете изявленията им относно правото на личен живот, условията за ползване и сканирайте файловете за вируси.

За повече информация

- Световната фондация за електронни книги (The World e-book foundation) предлага хиляди текстове: <<http://www.netlibrary.net/>>.
- „The Library spot“ осигурява безплатен виртуален библиотечен център: <<http://www.libraryspot.com/>>.
- Международната асоциация на училищните библиотекари е хранилище на информация, помощ, професионално развитие и ръководство специално за училищните библиотеки: <<http://www.iasl-slo.org/>>.
- Каталогът „Алекс“ за електронни текстове (The Alex Catalogue of Electronic Texts) е събрание от публични материали на американската и английската литература, както и на западната философия: <<http://www.infomotions.com/alex2/>>.
- Центърът за електронни текстове на библиотеката на Университета във Вирджиния, където можете да търсите на 15 езика: <<http://etext.lib.virginia.edu/uvaonline.html>>
- Изследователски стратегии: Да се ориентирате в информационната мъгла: <<http://www.acts.twu.ca/lbr/textbook.htm>>
- Списък на 1000 и повече уебтърсения (1000+ webquests) и свързаните с тях ресурси: <<http://eduscapes.com/tap/topic4.htm>>
<<http://sesd.sk.ca/teacherresource/webquest/webquest.htm>>
- Статията „Историческото изследване в съвременната библиотека“: <<http://www.gallowglass.org/jadwiga/SCA/libraries.html>>

Материал 10

МУЗИКА И ОБРАЗИ В ИНТЕРНЕТ

Въведение

Интернет като мултимедийна платформа предлага голям брой начини за комуникация, включващи размяна на аудиофайлове, видеофайлове и цифрови фотографии. Съвременните приложения в огромна степен улесниха производството и разпространението на подобно съдържание, тъй като преминават през езикови, културни и национални бариери и поставят важни теми, свързани не само с разкриването на лична информация (вж. Материал 15 относно правото на личен живот), но и с нарушението на авторските права и с незаконното съдържание.

Авторско право

- По отношение на него са в действие редица международни закони и споразумения. През 1996 г. повече от 100 страни подписаха два договора на международната организация за интелектуална собственост (World Intellectual Property Organization – WIPO), насочени към уреждане на цифровото съдържание: <<http://www.wipo.int/treaties/en/>>.
- Създателят на аудио- или видеоматериал автоматично придобива авторско право, освен ако не се откаже от него.
- Повечето страни запазват авторското право 50-70 години след смъртта на автора.
- Обикновено има повече от един носител на авторско право по отношение на музикално произведение. Авторът, изпълнителят, записващата компания и издателят могат да бъдат носители на сродни права.
- Освен правата в икономически аспект създателят на аудио-визуално съдържание притежава морални права: (http://en.wikipedia.org/wiki/Moral_rights). Те се отнасят до правото да бъде признат като създател и до правото на произведението му да не бъде променяно или редактирано без негово съгласие.
- Музика и филми могат да се купят онлайн (вж. Материал 18 относно пазаруването в мрежата). Съществуват няколко сайта за закупуване на музика в мрежата като iTunes: <<http://www.apple.com/itunes/>> и Napster: <<http://www.napster.com/>>, но подобни услуги за онлайн филми са още в проходащ стадий. Прехвърлянето на филми става все по-разпространено, тъй като броят на хората с по-бързи връзки, позволяващи прехвърлянето на големи файлове, расте.
- Купуването на музикални произведения или филми в мрежата предоставя ограничени или не предоставя права за записване и разпространение. Напри-

мер iTunes, онлайн магазин на Apple, позволява закупен музикален запис да бъде разрешен за прехвърляне на максимум пет компютъра в домакинство: <<http://www.apple.com/itunes/share/>>.

- Музикалната индустрия е завела дела едновременно срещу софтуерни компании, разработващи програми на принципа peer-to-peer (от точка до точка), и индивидуални лица, обменящи си файлове. Даващият възможност за достъп до файлове, е по-вероятно да бъде преследван от този, който ги прехвърля.
- Creative commons на адрес <<http://creativecommons.org/>> е организация с нестопанска цел, която предлага алтернатива на цялото авторско право.

Незаконно съдържание

- Определението за незаконно съдържание е различно в различните страни.
- Най-често незаконното съдържание се отнася до детската порнография, изключителната жестокост, политическия екстремизъм или подбуждането към омраза срещу малцинствени групи.
- В много страни има гореща линия за информиране относно незаконното съдържание: <<http://www.inhore.org/en/index.html>>
- Вземането на мерки може да се окаже трудно или бавно в зависимост от съдържанието или мястото, където то е поместено.
- Горещите линии работят заедно с Интернет гостащиците на услуги и полицията, и са най-добрата форма за борба с незаконното съдържание.
- InHore е мрежа на националните горещи линии.

Етични съображения и рискове

- Независимо от намалението от 25% при продажбата на записи между 2001 и 2005 г. и редовното годишно намаление оттогава приблизително с 5%, последните доклади, идващи от САЩ, показват, че общата стойност на музикалните покупки се увеличава с около 20% годишно. Този факт може да бъде отнесен към увеличаващия се брой легални източници за продажба на цифрова музика, които са достъпни днес, като YouTube, iTunes, MySpace и други.
- Музикалната индустрия също отговори, като започна няколко процеса срещу уебсайтове и индивидуални потребители.
- Използването на peer-to-peer софтуер (<http://en.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/P2P>) може да бъде рисков за сигурността на компютъра ви, тъй като вирусите (<http://en.wikipedia.org/wiki/Viruses>; <http://www.virusdefence.org/computer-viruses-types-and-definitions-page-1.html>) и шпионски софтуер (<http://en.wikipedia.org/wiki/Spyware>) се разпространяват често чрез прикрепването им към музикални и файлове с картинки.

Образование

- В някои случаи на образователните институции е разрешено да възпроизвеждат произведения и да ги разпространяват сред публиката. Проверете въпроса в националното ви законодателство или в Директива 2001/29/ ЕС от 22 май 2001 г.
- Използваните произведения трябва да бъдат само за учебни или научно-изследователски цели.
- Източникът, вкл. името на автора, трябва да бъдат посочени – освен там, където това е невъзможно.
- От използването на това съдържание не трябва да произтича пряка или непряка икономическа или търговска полза.
- Преди да публикувате снимки на ученици онлайн, вземете писмено съгласие от родител или настойник.
- В случаите, когато съдържанието е публикувано на училищния уебсайт, цялото съдържание, вкл. съдържанието, чиито автори са децата, е под контрола на училището.

В класната стая

- Организирайте дискусия върху моралните аспекти на проблема. Кражба ли е пиратството на аудио-визуални материали?
- Информирайте учениците относно рисковете от вируси и шпиониращ софтуер при прехвърляне на материали от мрежата.
- Информирайте учениците относно възможността да бъдат наложени глоби при прехвърлянето на авторска музика или филм.
- Обсъдете вредното и незаконното съдържание. Изследванията показват, че много ученици целенасочено или случайно намират подобно съдържание в Интернет, но само някои казват за това на възрастните.

Добри практики

- Училищата и компаниите трябва да имат политика за приемливо използване (asserbable use policy – AUP), включваща проблеми на авторското право и незаконните материали.
- Родителите и децата трябва да се обединят около някакви правила за ползването на Интернет.

Авторско право

- Получете писмено съгласие от носителя на авторското право, преди да ползвате материала.
- Изпишете името на автора/твореца на всеки материал, който използвате.

- Приложете класификациите на Creative Commons <<http://creativecommons.org/>> към създаваните от вас материали, за да изясните как другите могат да ги ползват.

Незаконно съдържание

- Софтуерните филтри могат да помогнат, за да се блокират някои незаконни уебсайтове.
- Никой филтър не е съвършен. Важно е също така да се обсъжда използването на Интернет от децата.
- Насърчете децата да разговарят за техния Интернет опит.
- Докладвайте за незаконното съдържание по горещата линия.

За повече информация

- ▶ Световната организация за интелектуална собственост (WIPO): <<http://www.wipo.int>>.
- ▶ Pro-music (За музиката) е добър източник на информация за музикалното пиратство онлайн. Той има брошура за деца и „Въпроси & Отговори“ за прехвърлянето на музика: <<http://www.pro-music.org/copyright/faq.htm>>.
- ▶ Infore е мрежата на горещите линии, чрез която се съобщава за незаконно съдържание в Интернет: <<http://www.infore.org/>>.
- ▶ Страницата на медийната секция на Съвета на Европа съдържа информация за работата в областта на авторското право: <http://www.coe.int/T/E/human_rights/media/>.
- ▶ Информация на Европейската комисия относно правото на интелектуална собственост: <http://www.europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/index_en.htm>.
- ▶ Информация за законодателството на Европейския съюз в областта на интелектуалната собственост: <<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/s06020.htm>>.
- ▶ Международната федерация на фонографската индустрия (IFPI) предоставя правен преглед относно музиката онлайн : <<http://www.ifpi.org/>>.
- ▶ Статията на BBC „Плановите на Европейската комисия за общеевропейско авторско право“: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4663731.stm>>.

Материал 11

ТВОРЧЕСТВО

Как Интернет насърчава творчеството?

Поради гъвкавия характер на Интернет, обстановката в класната стая днес е по-разкрепостена от всякога. Бързо развиващата се технология предоставя на учениците богати възможности да изследват теми, които ги интересуват, и да учат по нетрадиционен начин (вж. Материал 23 относно Web 2.0).

Като използват средствата, предоставени от модерната технология, учениците могат да създават професионални материали, които да бъдат достъпни за публиката навсякъде по света. Те могат да произведат свои собствени произведения онлайн и да провеждат експерименти и симулации от различен вид в класната стая или интерактивно съвместно с други учащи чрез Интернет.

Интернет глобализира образованието и създава възможности за учениците да достигнат в реално време до връстниците си по целия свят.

Интензифициране на творческите процеси при обучението

- Успешната технологична интеграция в класната стая предлага на учениците шанс да демонстрират своята иновативност, индивидуалност и творчество.
- Използването на софтуер, стимулиращ творческите способности, и Интернет ви дава възможност да подобрите учебния процес в класната стая по редица забележителни начини.
- Възможността да се проявяват творчески способности и да се взема по-голямо участие в класната стая насърчава ученето и порастването.
- Учениците могат да ползват Интернет, за да общуват с хора на изкуството по целия свят и да се обръщат към тях за съвет или мнение относно техните произведения. Хората на изкуството могат да използват чата (вж. Материал 7 относно чата), видеоконференции <http://www.netlingo.com/right.cfm?term=video%20conferencing> или виртуалните срещи за семинари.
- Чрез използване на местата за Интернет съобщения (http://en.wikipedia.org/wiki/Message_boards), учениците могат да работят заедно, като си сътрудничат онлайн върху общи проекти. Това създава нов източник на творчество и включената спонтанна обмяна на идеи би могла да стимулира творческия процес.
- Web 2.0 предлага множество вълнуващи възможности за учители и за ученици да създават и да качват свое аудио-визуално съдържание в Интернет.

Как можем да осигурим безпрепятствено творческо развитие?

Няколко неща трябва да се вземат под внимание в учебната среда:

- Проблемите на достъпа: Дали всеки във вашето училище има достъп до необходимото оборудване? Дали всички ученици имат еднакви възможности за достъп?
- Равенството: всички ученици по света – момчета и момичета, независимо от възрастта и способностите, трябва да се ползват от еднакви възможности да бъдат творчески личности, т.е. да знаят как да ползват и да творят с цялата налична технология.
- Факторът „безопасен Интернет“: Дали филтрите (http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_filter), поставени, за да предпазват учениците, пречат на достъпа до необходимия материал? Как можем да се справим с проблема по такъв начин, че учениците да се ползват от безопасния достъп до необходимата им информация? (вж. Материал 14 относно обозначаването и филтрирането)
- Обучението на учителите: В много класни стаи учениците са по-сигурни в Интернет отколкото техните учители. Учителите трябва да се възползват от всички възможности за подготовка, които са им предоставени, за да могат правилно да насочват учениците си относно всички аспекти на информационните и комуникационните технологии.
- Проблемите на техническото обслужване: Дали вашето училище осигурява необходимото техническо обслужване така, че да не се пречи на програмите и проектите?
- Буферната среда: Творчеството позволява да изразите чувствата си като индивид. Въпреки че в идеалния вариант трябва да се ограничат намесите в творческия процес на учениците, важно е да се запази контролът върху резултата, особено ако спонтанната обмяна на идеи възниква в групова среда като чата. Учител или друга ръководна фигура трябва да присъства, за да насочва конструктивно работата.
- Личен живот: Web 2.0 в твърде голяма степен улесни качването на снимки и образи в Интернет. Учениците трябва да знаят, че един образ говори повече отколкото хиляда думи и може да застраши личната им информация, както и информацията за другите.

Стимулиране на творчеството в клас

- Търсенето в мрежата <<http://webquest.sdsu.edu/materials>> е изследователски подход, насочен към интегрирането на Интернет в класната работа. Допълнителни ресурси за търсене в мрежата могат да се намерят в ка-

нагския уебсайт за учебни ресурси (SESD): <<http://www.educationatlas.com/teacher-resources.html>>.

- Прегизвикателство към творческите способности на учениците е създаването на собствени уебсайтове. Това стимулира творческите мисловни процеси по различен начин, като изисква внасяне на графични елементи и съдържание.
- Учениците могат да си сътрудничат по проекти, развиващи писмените способности чрез създаването на книги и разкази онлайн .
- Hot Potatoes Software на <<http://hotpot.uvic.ca/>> е безплатен и може да се използва за създаването на интерактивни игри и дейности за световната мрежа.
- Учениците могат да създават интерактивни разкази с многоаспектни резултати със софтуер като този, който се намира на уебсайта на Quia: <<http://www.quia.com>>.
- Учениците от средните училища и студентите могат да създават собствена триизмерна учебна среда със софтуера Active Worlds на <<http://www.activeworlds.com/>>. Те могат да построят своя идеален пейзаж или своя собствен виртуален район. Могат също да си сътрудничат с други учащи по различни теми в лабораториите.

Добри практики

- Интернет може да бъде използван като основно средство за изследване на обща информация по различни теми. Впоследствие учениците могат да приложат знанията, придобити въз основа на задание, което стимулира творческите способности. Технологиата дава на учениците възможността и свободата да развиват мислене от по-висш порядък.
- Интернет и друга модерна технология позволяват интензивна комуникация и сътрудничество между учениците от различни страни и култури. Повече от когато и да било учениците имат възможност да разработват съвместно творчески решения върху широка равнопоставена основа.
- Учителите стигат до извода, че прилагането на технологиите в класната стая по начин, който позволява активна дейност, създава възможности за решаване на проблемите и иновация.
- Помнете целите на обучението – ключът към достигането им е съсредоточаването върху процесите, които водят до крайния продукт, вместо върху самия продукт.
- Когато учениците публикуват резултатите от творческата си дейност онлайн, те трябва да спазват принципите на авторското право: (<http://en>

wikipedia.org/wiki/Copyright). Напомнете им да цитират източника, когато използват материал, създаден от друг.

За повече информация

Много уебсайтове могат да бъдат използвани като начални точки с цел включването на учениците в проекти, където творчеството е насърчавано и сътрудничеството е жизнено важно. Ето някои примери:

- ThinkQuest е международно състезание, в което ученици и учители създават уебсайтове на образователни теми: <<http://www.thinkquest.org/>>.
- Global Schoolhouse Cyberfair е място за срещи онлайн, където родители, ученици и образователни работници могат да си сътрудничат, да си взаимодействат, да развиват, публикуват и откриват възможности за целите на обучението: <<http://www.globalschoolnet.org/GSH/>>.
- Програма за тези, които решават проблемите на бъдещето (Future Problem Solvers Program): Включва учениците в процеса на творческо решаване на проблемите, като стимулира критично и творческо мислене: <<http://www.fpsp.org/>>.
- Насоките на г-н Култар в Интернет: до безкрайността и по-нататък. Учител от началното училище с голяма практика използва публикуването онлайн, за да мотивира младите автори: <<http://www.newhorizons.org/strategies/literacy/coulter.htm>>.
- Фенфантастика онлайн (On-line fanfiction): какво може да ни научи технологията и масовата култура относно писането и грамотността: <<http://www.newhorizons.org/strategies/literacy/black.htm>>. Докторант от Университета в Уискънсин, Медисън изследва алтернативния литературен свят в киберпространството, което често е привлекателно средство за творческо писане извън класната стая.
- Портал за образователни материали осигурява на образователните работници бърз и лесен достъп до такива ресурси. Търсете чрез „creativity“ каквото ви е необходимо относно образователни планове, игри в клас и пр.: <<http://www.thegateway.org/>>
- Материали за четене и обучение на Webquest: <<http://webquest.sdsu.edu/materials.htm>>

Материал 12

Игри

Въведение

Едно изследване от 2003 г. <<http://www.saftonline.org/>> показва, че повече от половината от всички деца, които използват Интернет, играят онлайн: 70% във Великобритания и 90% в Скандинавските страни. Тези данни се потвърждават от проучването на Nielsen Consumer от 2005 г., което също така показва, че 39% от изследваните играещи в мрежата сега играят, като ползват мобилните си телефони, по-специално жени (44%, от които твърдят, че играят) и младежки групи (51% от 14- до 17-годишни в извадката казват, че играят игри на мобилните си телефони и 45 % на възраст между 18 и 24 години). От гледна точка на страните, лидери в тази област са Великобритания и Испания.

Има различни жанрове в игрите като аркада, влизане в роля, стратегия и спорт. Игрите могат да се играят самостоятелно или с партньори, в затворени кръгове или с хиляди непознати заедно.

Инвестициите в развитието на игрите се увеличиха бързо през последните години. През 2005 г. средните разходи за игра бяха в долари между 5-7 млн., като за някои заглавия разходите надминаваха 20 млн. От друга страна, доклад на DFC Intelligence <<http://www.dfcint.com/>> предвижда, че световните продажби на видеоигри ще достигнат 26 млрд. през 2010 г. PWC LLP „Глобалното забавление и погледа на медиите: 2007-2011“ предвижда, че пазарът на видеоигри ще се увеличи от 32 млрд долара през 2006 г. до 49 млрд долара през 2011 г., т.е. 9.1% общо годишно увеличение.

Това показва, че играенето в мрежата наистина е едър бизнес и всеки ден милиони ползватели на Интернет и на мобилните телефони се наслаждават на много голямото разнообразие от игри.

Лично развитие и образователна стойност

- Игрите са повече от забавление, те са обогатяваща съвместна дейност, на която се радват както деца, така и възрастни от всички поколения. Те насърчават творчеството и интерактивността и играят важна роля в социалното и интелектуалното развитие.
- Игрите представят един от редките поводи, когато възрастни и деца могат да обменят идеи на равна основа (общуване между поколенията).

- Децата научават повече за демокрацията, като играят в рамките на различни социални структури в среда, ограничена от правила и параметри.
- Игрите често включват споделяне и спазване на правата и собствеността на другите, понякога дори поставяйки играчите в досег с други култури и межкултурни практики. Децата могат да упражняват социалните си умения без страх от провал и с чувство за контрол.
- Тъй като играите изискват децата да се подчиняват на правила и да следват указания, те увеличават способността им за самодисциплина и самостоятелност.
- Загадките, груповите игри, приключенията и преследванията предлагат на играчите възможности да развият стратегическо мислене и умения за решаване на проблемите.
- Други игри могат да се използват, за да развият фините моторни и пространствени способности у по-малките деца, както и за терапевтични цели при лица с физически увреждания.
- Онлайн играите са полезни за запознаването на новациите с технологията и най-общо за повишаване на интереса към информационните и комуникационните технологии: (http://en.wikipedia.org/wiki/Information_technology).
- Игрите могат да се интегрират в почти всяка област на учебната програма – от математиката до социалните науки и езиците.

Потенциални рискове

- Насилието, характерно за някои компютърни игри, свободно се свързва с проявите на насилие при младите хора. Докладът на Датския медиен съвет за 2002 г. обаче загатва, че елементите на насилие в някои игри не са въздействащи отколкото подобни черти, които се наблюдават по телевизията или във филмите: <http://resources.eun.org/insafe/datorspel_Playing_with.pdf>.
- Изследванията, които се опитват да определят каква част от младите хора са засегнати от пристрастяването към компютърните игри, стигат до най-различни резултати. Това е така, защото напоследък няма съгласие относно обективния начин за преценка в каква фаза прекомерното използване на компютърни игри може да се смята за прекалено или пристрастено. Играещите могат да играят в продължение на много часове през седмицата без отрицателен ефект върху своя социален и професионален живот. Общоприето е обаче, че пристрастяването е проблем за малка част от играещите. Този проблем беше изтъкнат, когато случаят на кореец, умрял след 50 часа игра, беше широко коментиран в медиите през август 2005 г.

- Към някои от игрите се отправят обвинения, че поддържат расови и полови стереотипи.
- Някои от игрите онлайн дават възможност за срещи и общуване с непознати.

Добри практики

- Класификационните и оценъчните системи насърчават производителите на игри да действат отговорно, като ги задължават да определят и да описват своите продукти. Те също помагат на купувачите на игри да преценят съдържанието на игрите и доколко те отговарят на възрастта и така да насочват пазара на игрите в по-безопасна посока. PEGI е единствената класификационна система в Европа, която дава подробни препоръки относно това, дали съдържанието на игрите е подходящо за определена възраст. Оценките на повече от 8000 игри може да се намери на уебсайта www.pegi.info.
- Наблюдавайте колко часа са прекарани в игри. Вземете мерки, ако се избягват други социални дейности или ако детето пропуска училище, за да прекара времето в игри.
- Играещите общности могат да повишат чувството за принадлежност и могат да доведат децата до състояние лесно да се доверяват. Напомнете им, че приятелите в мрежата не са винаги тези, за които се представят. Важно е да не се дава лична информация на който и да е онлайн.
- Съветът на Европа създаде атрактивна и интерактивна онлайн игра <http://www.wildwebwoods.org> с цел да утвърди правата на децата и да ги защити от насилие във всякаква форма.

За повече информация

- ▶ Асоциация на производителите на софтуер за забавление и почивка (ELSPA): <<http://www.elspa.com/>>.
- ▶ Наука за игрите: Международно списание за изследване на компютърните игри: <<http://www.gamestudies.org/>>.
- ▶ Вж. схемите на най-продаваните игри и новините за тях, описанията, изследователските доклади и прегледите на законодателството на сайта ELSPA: <<http://www.elspa.com/>>.
- ▶ Уебсайтът на Паневропейската информация относно игрите (PEGI) съдържа информация относно оценката и класификацията: <<http://www.pegi.info/pegi/index/>>. PEGY Online, допълнение към тази система, се стреми да осигури по-безопасна среда за игри в мрежата. Предоставящите игри, лицензирани със знак PEGY Online, трябва да спазват правилата на Кодекса за безопасност на PEGY online <<http://www.regionline.eu>>, който включва наред с другите неща задълженията да се поддържат уебсайтовете без незаконно и неприлично съдържание, създадено от ползвателите, както и без нежелани линкове, да защитават личния живот и да се подчиняват на независим механизъм за жалби.
- ▶ Статия на BBC от юни 2005 г.: „Родителите пренебрегват оценките на игрите“: <<http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/4118270.stm>>.
- ▶ Игри в мрежата могат да се намерят на Amic Games на адрес: <<http://www.amicgames.com/>>, както и на Yahoo! Games на: <<http://dir.yahoo.com/Recreation/Games/>>.
- ▶ “Игра с огъня: Как компютърните игри засягат играещия” - доклад на Датския съвет: <http://resources.eun.org/insafe/datorspel_Playing_with.pdf>.

Материал 13

ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

Какво е дистанционно обучение?

Дистанционното обучение (http://en.wikipedia.org/wiki/Distance_learning) се определя от Wikipedia (http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page) като „метод на обучение, при който не се изисква учащите се да присъстват физически на едно определено място по време на процеса на обучение.“ Този метод създава възможност за обучение през целия живот на студенти от всички страни и възрасти, като им позволява да получат дипломи, удостоверения и степени от почти всеки онлайн университет по света.

Дистанционното обучение започна с търсенето от поколения възрастни на по-високо образование въкъщи, в армията или в службата. Курсовете обикновено се провеждат на кореспондентски принцип, като материалите се изпращат в едната и в другата посока чрез класическата пощенска система. Напоследък обаче дистанционното обучение се развива така, че да може да се възползва от последното развитие на технологиите. То процъфтява в Интернет и учащите се могат да се подготвят за степени, без дори да прекрачат прага на построената класна стая. Напредъкът в дистанционното обучение революционизира по-високото образование. Например:

- Лекциите могат да се изнасят непрекъснато чрез медиите (http://en.wikipedia.org/wiki/Streaming_media) или чрез печатни материали, запазени във файлове и натрупани в сървъра на преподавателя (http://en.wikipedia.org/wiki/Web_server).
- Учащите общуват с преподавателя и един с друг посредством съобщения (http://en.wikipedia.org/wiki/Message_boards), електронна поща (<http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/E-mail>) или чат (<http://en.wikipedia.org/wiki/Chat>).
- Домашните задания се натрупват в пощенска кутия и дори неформалните задачи и изпити могат да се автоматизират и да се приемат онлайн.
- Курсовите материали са лесно достъпни и актуализирани.
- Форматът онлайн осигурява безпрецедентна гъвкавост за определяне на индивидуалния ритъм на работа.

Кои са предимствата на дистанционното обучение?

- Интернет е отлично средство за създаването на виртуална обучаваща среда. Студентите могат например да стоят в родния си град, докато учат във виртуален университет в чужбина.
- Осигуряването на учащите на достъп до цялата база данни на учебните материали им дава възможност да станат по-независими в учебния процес.
- Учащите владеят в по-голяма степен собственото си обучение и ролята на преподавателя се превръща в роля на треньор.
- Курсовете не са ограничени до часовете на нормалните училища или университети и така всеки може да ползва повече възможности, за да стане учащ цял живот.
- Дистанционното обучение променя поведението както на преподавателя, така и на учащия. Учащите, които имат успех, развиват настойчивост и организационни способности, а преподавателят трябва да се подготви по-добре технологично.

Основни въпроси, които трябва да се вземат предвид, когато се избира програма за дистанционно обучение

Трябва да знаете, че като потребител сте отговорен за предприемането на известни предпазни мерки, когато избирате степен или друга програма за дистанционно обучение.

- Запомнете, че Интернет не е регулирана среда. В нея съществуват съмнителни институции за дистанционно обучение наред с легитимните. Бъдете сигурни, че сте проучили в подробности програмата или организацията преди да се запишете в нея.
- Проблемите на сигурността винаги са ключови, както и при всяка размяна на информация в Интернет. Вируси (<http://en.wikipedia.org/wiki/Virus>) и хакери (<http://en.wikipedia.org/wiki/Hacker>) могат да разрушат системата за дистанционно обучение, така че се консултирайте с Материали 15 и 16 относно правото на личен живот и сигурността, за да сте наясно какви предпазни мерки трябва да вземете.
- Авторското право (<http://en.wikipedia.org/wiki/Copyright>) обикновено се защитава от закона на страната, от която е учащият. Когато обаче учите по програми за дистанционно обучение в други страни, проверете дали образователните източници се обхващат от международното авторско право.

- Честното използване и плащане на курсовете също е наболяла тема: очаква се учениците да използват образователните услуги по благонадежден начин и да заплащат за курсовете си навреме.

Добри практики

Интернет променя начина на обучение и затова е много важно всички учащи да имат достъп до цялата налична информация и средства, които да им помогнат да се обучават. „Цифровото разделение“ (http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_divide) се смята за водеща тема в икономическото и социалното развитие на много нации и дистанционното обучение може да преодолее това различие.

Дистанционното обучение може да увеличи познанията на учениците по измерими начини. То гарантира практическа Интернет подготовка за учениците, техните семейства и учителите. Дистанционното обучение осигурява възможност на учениците да създават нови умения и квалификация и да израстват в нови насоки.

За повече информация

- ▶ Мрежата за дистанционно обучение (Distance Learning Network) осигурява информация относно дистанционното обучение, както и доклади за неговата ефективност - предимства, недостатъци и техники: <<http://www.distancelearningnet.com/>>.
- ▶ Съветът за дистанционно образование и подготовка (The Distance Education and Training Council) обхваща редица доклади по проблемите на дистанционното обучение, които могат да се прехвърлят от мрежата безплатно на адрес <<http://www.detc.org/otherdownload.html>>.
- ▶ Yahoo! има страница-указател за програмите за дистанционно обучение и за съответните институции: <http://dir.yahoo.com/Education/Distance_Learning>.

Материал 14

ОБОЗНАЧАВАНЕ И ФИЛТРИРАНЕ (ПОДБОР)

Обозначаване

Обозначаването се отнася до надпис, гарантиращ качеството, или обозначение, разположено върху софтуера и уебсайтовете или включено в съдържанието на уебсайтовете. Обозначаването осигурява съответствието на разпространявания продукт с критериите и стандартите, разработени от такива агенции за оценка, като Платформата за подбор на Интернет съдържанието (Platform for Internet Content Selection – PICS) и Асоциацията за оценка на Интернет съдържанието (Internet Content Rating Association - ICRA).

Сайтовете се обозначават, за да предпазят децата, да повишат общественото доверие и сключването на сделки онлайн, както и с оглед съответствието с правните норми. Когато се обозначава съдържанието на уебсайта, се изписва код в html уебстраницата, чрез което се детайлизират съдържанията по такъв начин, че страницата може да бъде подложена на оценка. Това оценяване, което е невидимо на самата страница, описва в подробности характера на съдържанието и е регистрирано от механизмите за филтриране (подбор), които впоследствие или блокират, или зареждат страницата.

Уебсайтовете също могат да бъдат маркирани с „обозначения за качество“ и „знаци на доверие“, обозначения, които указват, че са били спазени специални разпоредби. Те често включват предписания относно сигурността на сделките (вж. Материал 18 относно пазаруването в мрежата). Два известни знака за качество включват Verisign – в <<http://www.verisign.com/>> и Trust-e – в <<http://www.truste.org/>>.

Европейската комисия също подкрепя системата на PEGY за обозначаване на уебсайтове с игри в мрежата. Предоставящите игри, които отговарят на стандартите, изложени в кодекс на PEGY за безопасност в мрежата (PEGY Online Safety Code), ще бъдат лицензирани, за да ползват ново обозначение на PEGY Online. Тези стандарти включват между другите неща задълженията да се поддържат уебсайтовете без незаконно и неприлично съдържание, създадено от ползвателите, както и без нежелани линкове, да защитават личния живот и да се подчиняват на независим механизъм за жалби. Обозначението ще се появи на уебсайтовете с хиперлинк url към специален информационен сайт www.regionline.eu.

Филтриране (погбор)

- Филтрирането (погборът) е процесът на регистриране и блокиране на неподходящото съдържание в Интернет. Филтрирането може да се направи в рамките на браузърите или прокси*, или чрез инсталирането на софтуерни цензори.
- Филтрираният софтуер е много полезно допълнение, което предпазва подрастващите от неподходящо съдържание в Интернет, когато се ползва със съответно ръководство от страна на родителите и на полагащите грижи за децата.
- Алтернативата на филтрирането е „белият списък“, с помощта на който достъпът е разрешен само до някои предварително одобрени сайтове.

Образование

- Ролята на филтрите може да бъде ценна за намаляването на риска от достъп до неподходящи или вредни материали от страна на учениците.
- Проучването SIP-Bench показва, че днешните средства за погбор могат да филтрират потенциално опасно съдържание, без сериозно да принизяват възможностите, които Интернет предлага на малчуганите. Повече подробности могат да се намерят на <<http://www.sip-bench.eu>>.
- Проблемите, които възникват вследствие прилагането на обозначаването и филтрирането, в най-голяма част засягат материали за гражданството и/или социалните изследвания. Започнете дебати по въпросите на филтрирането в мрежата. Дали това е приемлива и необходима форма на цензура?

Проблеми

- Обозначаването и преценката на уебсайтовете остава предимно доброволна практика с изключение на страните, които имат закони за прилагане на някакви норми.
- Понастоящем само един малък процент страници са обозначени от авторите им.
- Софтуерните услуги за филтриране обозначават страниците според ценностните им системи и социални приоритети.
- Системите за филтриране могат да блокират полезни сайтове, отнасящи се до контрацепцията или сексуалното обучение само поради ключови думи, които се съдържат в тях.

* Прокси е програма, с чиято помощ всички компютри в дадена мрежа могат да работят в Интернет чрез една-единствена връзка (бел. ред.).

- Трудно е да се реши кое съдържание е наистина вредно за децата от определена възраст, кой да вземе решение какви да бъдат общите правила, на които да се подчиняват предоставящите съдържание, и кой да вземе решение какво да бъде прилагането на подобни правила. Следователно средствата за подбор трябва да бъдат много гъвкави, така че тези, които полагат грижи за децата, да могат да избират кои категории съдържание техните деца (не) трябва да виждат в Интернет. Нужно е продавачите на филтри да имат такава техника, която да гарантира, че филтрите осъществяват подбор според посочените критерии.
- Някои страни блокират сайтове на опозиционни политически партии или идеологии, а това може да е интересна отправна точка за дискусия относно правата на човека и демокрацията по време на учебни занятия.
- Някои хора смятат, че филтрирането е форма на цензура и следователно е в противоречие с духа на Интернет. Други поддържат, че ако не съществува филтриращ софтуер, правителствата ще бъдат под натиск да регулират съдържанието онлайн.
- Продавачите софтуер за подбор все още не предоставят достатъчно съдържание на Web 2.0.

По какъв начин

- За да обозначите съдържание, което сте създали на свой сайт, следвайте инструкциите от сайт за оценка като ICRA: <<http://www.icra.org/>>.
- Ще трябва да класифицирате материала според известен брой критерии.
- Повечето браузъри могат да бъдат пуснати в действие, за да изключат определени сайтове. Например в Microsoft Explorer тази възможност може да бъде открита под рубриката „опции за сигурност“.
- Само малък брой компютри се продават с предварително инсталиран софтуер за филтриране. Ще трябва да закупите по-сигурна филтърна програма, за да постигнете по-нюансиран подход към подбора на сайтовете. Има различни продукти от този род на пазара.
- Повечето програми за филтриране ще ви позволят да определите какъв вид съдържание искате да филтрирате или да разрешите.

Добри практики

- Преди да инсталирате филтъра, разгледайте внимателно как работи. Има ли идеологически или културни решения в начина на действието му, с които не сте съгласни?

- Използвайте разнообразната електронна помощ разумно и не вярвайте на рекламния шум. Изпитвайте твърденията за качествата на продукта чрез личния опит.
- Говорете с учениците, родителите и персонала относно ползването и нуждите им и го правете редовно. Създаването на открита дискуссионна среда ще допринесе повече за обогатяване на учебния опит в Интернет, отколкото цензурата или лова на вещици.
- Обсъдете възможностите за изготвяне на „бял списък“ – разрешаване на достъп само до утвърдени сайтове – за най-младите потребители на Интернет.
- Експертите препоръчват родителите да се интересуват от онлайн дейността на своите деца и да прекарват заедно с тях известно време в мрежата.
- Запишете удобни уебсайтове за децата, така че те да могат лесно да достигнат до безопасни сайтове, използвани преди това.
- Децата и младите хора трябва да бъдат насърчавани да говорят относно намерени от тях неподходящи материали в Интернет. Известните горещата линия относно потенциално незаконно съдържание: <<http://www.inhope.org/>>.
- Наблюдавайте какво правят вашите деца в уебсайтовете за игри и потърсете обозначението PEGI Online, за да разграничите безопасните сайтове.

За повече информация

- ▶ Асоциацията за оценка на Интернет съдържанието (ICRA) <<http://www.icra.org/>> дава възможност на уебсайтовете да използват обозначения според различни категории. Тя също предлага свой собствен безплатен филтър, който може да се прехвърли от мрежата.
- ▶ Платформата за подбор на Интернет съдържанието (PICS) <<http://www.w3.org/PICS/>> е друга система за обозначаване на уебсайтове.
- ▶ Wikipedia за цензурата онлайн : <http://en.wikipedia.org/wiki/Censorship_in_cyberspace>.
- ▶ Уебсайтът на медийната секция на Съвета на Европа - информация относно работата, насърчаваща саморегулирането и оправомощаването на потребителя: <<http://www.coe.int/media>>.
- ▶ NetNanny: <<http://www.netnanny.com/>> и Cyberpatrol: <<http://cyberpatrol.com/>> са между известните търговски филтърни продукти.
- ▶ ICRA: <<http://www.icra.org/>> и Weblocker: <<http://weblocker.fameleads.com/>> предлагат безплатен филтърен софтуер за прехвърляне.
- ▶ Selfregulation.info (информация за саморегулирането) предлага заглабчени доклади от Изследователски проект на Оксфордския университет: <<http://www.selfregulation.info/>>.
- ▶ Статията на BBC „Малко по-малко цензура“: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/4080886.stm>>.
- ▶ Документите на OpenNet Initiative за подбор и блокиране по целия свят: <<http://www.opennetinitiative.net/>>.
- ▶ Фондация електронна граница (EFF) си поставя за цел да защитава гражданските права в Интернет: <<http://www.eff.org/>>.
- ▶ Проектът за цензурен софтуер (The Censorware Project): <<http://censorware.net/>>.
- ▶ Финансираният от Европейския съюз проект SIP-Bench всяка година публикува резултатите от сравнителни проучвания относно средства за подбор на двете езика <<http://www.sip-bench.eu>>.
- ▶ Уебсайтът на системата на PEGI за обозначаване в мрежата предлага информация относно игрите, категориите, рисковете, съветите за безопасност, както и списък с обозначени уебсайтове <<http://www.pegionline.eu>>.

Материал 15

ЛИЧЕН ЖИВОТ

Колко „личен“ е Интернет?

- Личният живот (<http://en.wikipedia.org/wiki/Privacy>) се отнася до степента на контрол, която има човек по отношение на достъпа до лична информация и нейното използване.
- Повечето потребители на електронна поща (<http://en.wikipedia.org/wiki/E-mail>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/E-mail>) и Интернет (<http://en.wikipedia.org/wiki/Internet>) приемат, че лична информация не може да се използва без разрешение и че обменът на информация е личен и сигурен. Реалността обаче е много различна.
- Всеки път, когато посещавате сайт или изпращате имейл, вие оставяте информация за себе си, която може да включва редовен или компютърен адрес, телефон, номерата по кредитна карта, потребителски данни и дори много повече.
- Личният живот е тясно свързан със сигурността; затова прочетете Материал 16 относно сигурността.

Защо трябва да говорим за личния живот в клас или въщи?

- Техническите и социалните аспекти на личния живот пораждават ценни теми за обучение. Техническите аспекти могат да бъдат включени в науките по информационни технологии, но трябва заедно с това да бъдат част и от учебната програма, която дава умения в живота.
- Важен елемент на образованието относно личния живот трябва да бъде понятието „персонализирана информация“ (profiling) и свързването на пръснатите частички информация относно даден човек, за да се обобщи по-подробно картината за него. Важна последица за образованието е, че много повече информация за нас може да се намери, като „две и две се свържат в едно“. Например анонимните данни в социалните мрежи (криенето зад псевдоним) могат да бъдат установени и отнесени към истинското ви име, като се съпоставят снимки на анонимната и на пълната действителна персонализирана информация.
- Идеята, че правото на личен живот е нарушено само когато се разкрие класическата лична информация, трябва внимателно да се преосмисли. Новите средства за маркетинг, които разграничават хората според поведенческите им особености, могат също да се смятат за навлизащи в личното пространство.

- Увеличаващото се подгонване на правото на личен живот настъпва поради бързината и лекотата, с която младежите си позволяват да публикуват и/или да разпространяват цифрови образи в Интернет чрез приложенията на Web 2.0 и чрез фотоапарати и допълнения към мобилните телефони. Едно просто основно правило за младежите: никога не давайте публичност на нещо, което не желаете да бъде видно от вашите учители и родители!
- Всеки ученик трябва да притежава необходимите умения да се справя безопасно с Интернет и това обхваща знания относно самозащита, ефективна комуникация и отговорност към другите.
- Съществува естествено преливане от тази тема към гражданското измерение на всяка учебна програма. Въпросите, които се повдигат за личния живот онлайн, точно отразяват социалните проблеми, които преобладават в повечето култури днес. Проучването на мотивите на хакерите (<http://en.wikipedia.org/wiki/Hacker>), кракерите (http://en.wikipedia.org/wiki/Hacker#Hacker:_Intruder_and_criminal) и активистите в областта на опазването на правото на личния живот предлага богати възможности за обсъждане на ценността на демократичните принципи.

Етични въпроси

- Личният живот онлайн е една от най-комплексните етични и правни теми, отнасящи се до Интернет.
- Всеки има право на личен живот и трябва да бъде защитен от зложелателни намерения.
- Ние сме отговорни за всички решения, които вземаме относно наши и чужди права, например авторското право (<http://en.wikipedia.org/wiki/Copyright>) и интелектуалната собственост (http://en.wikipedia.org/wiki/Intellectual_property).
- Свободата на словото е политически утвърдено понятие, на практика обаче това е сива зона, където няма лесни отговори. Кое е приемливо и кое не? Как човек може да прилага правилата, без да нарушава правата на говорещия?

Идеи за работа в клас

- Създайте основната познавателна рамка в областта на правото на личен живот заедно с класа. Дефинирайте понятията - както техническите, така и социалните, и набележете предразсъдъците и митовете за дискусия. Простото поставяне на въпросите: „Що е личен живот?“ и „Необходим ли е личният живот?“ би провокирало много категорични мнения.

- Търсете в Интернет сайтове, посветени на личния живот, и използвайте проследяващи програми (<http://en.wikipedia.org/wiki/Traceroute>), за да определите реалните им адреси и така да покажете различните геофизични проблеми, от които зависи законността в Интернет. Проучете други въпроси (културни, политически и исторически), които се появяват в резултат на търсенето. Например търсете римейлър сайт (<http://en.wikipedia.org/wiki/Remailer>) или анонимна услуга чрез представител, пуснете търсачка, след това потърсете причините, защо услугите са установени в тези държави.
- Изследвайте въздействието на законите относно личния живот, авторското право и свободата на словото и информацията независимо от националните граници или за различни възрастови и културни групи.
- Научете учениците как да създават сигурни пароли: (http://en.wikipedia.org/wiki/Password#factors_in_the_security_of_an_individual_password).
- Проучете и сравнете с вашите ученици характеристиките на потребители на някои от най-популярните сайтове за създаване на социални мрежи (вж. Материал 22 относно свързването в социални мрежи). Каква лична информация несъзнателно разкриват потребителите? Направете списък с най-важните неща, необходими за създаването на характеристика на безопасния ползвател.

Добри практики

- Две златни правила:
 - Не споделяйте личната си информация с тези, които не познавате или на които не се доверявате.
 - Не използвайте личната информация или снимката, на която и да е друг, без да имате разрешение за това.
- Направете копия на системата си (http://en.wikipedia.org/wiki/Back_up) и провеждайте тази политика редовно.
- Актуализирайте мерките за сигурност на системата ви и проведете някакво изследване върху допълнителните средства на адрес: <<http://www.epic.org/privacy/tools.html>>, които биха подкрепили вашите предпочитания онлайн.
- Абсолютно необходими са антивирусен (<http://en.wikipedia.org/wiki/Antivirus>) и блокиращ нежелан мрежови достъп (http://en.wikipedia.org/wiki/Firewall_%28networking%29) софтуер. Може би искате също така да помислите и за други средства като изненадващи блокери (http://en.wikipedia.org/wiki/Pop_up#Add-on_programs_that_block_pop_up_ads) или противошпиониращи програми (<http://en.wikipedia.org/wiki/Spyware>). Бъдете сигурни, че проверявате редовно своята система.

- Използвайте „силни пароли“ (http://en.wikipedia.org/wiki/Password#Factors_in_the_security_of_an_individual_password), за да предпазите своя персонален компютър, електронна поща и Интернет връзка.
- Преди да предоставите лични данни, проверете за заключващата икона в лентата с инструменти. Това е знак, че транзакцията ви става в условията на сигурност.

Кукита (Cookies)

- Куки (cookie^{*}) (http://en.wikipedia.org/wiki/HTTP_cookie) е текстов файл, внедрен в компютъра ви, когато посещавате уебсайт. Той не може да навреди на компютъра ви, но може да даде достъп до информация за вашето поведение и интереси. Това би създало по-неформална атмосфера при търсене. Например, когато сте регистрирани в уебсайт, може да бъдете поздравени по име при завръщането ви там.
- Важно е да решите доколко лично бихте искали да запазите поведението си в Интернет. Тъй като кукитата могат да бъдат използвани за проследяване на схемите на ползване и информацията за контакти, те създават условия за намеса в личния ви живот.
- Можете да използвате антишпиониращи програми (<http://en.wikipedia.org/wiki/ruware>), за да подпомогнете контрола върху данните, предавани от вашата система и за да изтриете нежеланите кукита.

Защита на данни

- Проверете дали компютърът ви и програмите за електронна поща са защитени с пароли (<http://en.wikipedia.org/wiki/Password>). Повечето домашни компютри имат настройки за потребителско име и пароли по подразбиране, които позволяват достъп чрез стандартни пароли като например „тест“: <http://www.netlingo.com/right.cfm?term=default>. Убедете се, че сте сменили тези настройки и сте ги заместили с по-сигурни име и парола.
- Най-добре е, ако криптирате всяка деликатна информация, изпратена по Интернет (<http://en.wikipedia.org/wiki/Encryption>). За щастие това е практика при повечето електронни търговски сделки (<http://en.wikipedia.org/wiki/Ecommerce>), но все пак трябва да се уверите, че страницата е подсигурана, преди да разпространите информацията относно кредитната си карта или номерата на банковата си сметка.

* Cookie на английски означава бисквитка, а също и „образ“, „тип“ в неформален смисъл (бел. прев.).

- Различни сегменти от вашия компютър могат да бъдат обезопасени чрез употребата на пароли. Създайте пароли за папките, съдържащи ценни документи, като конфиденциални проекти, изследвания, оригинален дизайн и т.н.

За повече информация

- ▶ Правната страница на Съвета на Европа съдържа информация за дейността на организацията в областта на защитата на данни: <http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_cooperation/Data_protection/>.
- ▶ Електронният център за лична информация (EPIC) поддържа списък на документи и статии, посветени на личния живот: <<http://www.epic.org/privacy/tools.html>>.
- ▶ Разберете какво казва компютърът ви на всеки в мрежата, който се интересува от това, като използва BrowserSpy: <<http://gema1.dk/browserspy/>>.
- ▶ Загрижени ли сте за своите граждански свободи? Тези дискусии относно личния живот могат да поддържат за известно време гражданското чувство в класа - вж.: Electronic Frontier Foundation (EFF) на <<http://www.eff.org/>>, Privacy.org на <<http://www.privacy.org/>>, Privacy International на <<http://www.privacyinternational.org/>> и Privacy.net на <<http://www.privacy.net/>>.
- ▶ Ангели в мрежата (CyberAngels) на <<http://www.cyberangels.org/>> е уебсайт за Интернет сигурност с прости указания и обяснения.
- ▶ TuCows <<http://www.tucows.com/>> е уебсайт, който гарантира достъп до над 40 000 съвместни и безплатни програми. Той обещава бързи, на място, сигурни, безвирусни и нешпиониращи безплатни разпечатки.
- ▶ Зона на внимание (Zone Alarm): <<http://www.zonelabs.com/store/content/home.jsp>> е една от по-добре познатите защитни програми. Позволява да инсталирате контрол върху достъпа за различни програми, които изпращат информация широко в Интернет.
- ▶ Рай за криптиране (CryptoHeaven) е пакет за криптиране, който предлага сигурна поща, обмен на файлове и чат със симетрично и асиметрично криптиране: <<http://www.cryptoheaven.com/>>.
- ▶ LavaSoft Ad-ware е антипреследваща програма, която сканира компютъра ви и защитава личния ви живот: <<http://www.lavasoft.com/>>.

Материал 16

СИГУРНОСТ

Въведение

- Вашата сигурност в мрежата може да се сравни със сигурността в вкъщи. Вие защитавате това, което е вътре, като държите прозорците затворени и вратата заключена.
- Компютърни деформации (malware) (<http://en.wikipedia.org/wiki/Malware>) е общ термин за обозначаване на злонамерени програми като вируси (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_virus), които могат да заразят компютъра. Компютърните деформации могат да притежават редица последици, като например да затруднят нормалното действие на програмите или да позволят неоправомощен достъп или изтриване на данни.
- Най-разпространените форми на компютърните деформации са вирусите (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_virus) и червеите (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_worm), които са самовъзпроизвеждащи се програми.
- Освен наименованието, не всички вируси и други форми на деформации са проектирани злонамерено.
- Всеки ден се установяват средно по 10 нови вируса.
- Много от въпросите, които се отнасят до сигурността, се отнасят и до личния живот (вж. Материал 15 относно личния живот).

Образование

- Обсъждайте темите на самозащитата и отговорността с учениците. Тъй като много деца са по-добре информирани от възрастните, окуражавайте ги да споделят своите знания и опит един с друг и със семействата си.
- Известен брой хакери и създатели на вируси са измежду най-младите потребители на Интернет. Организирайте дискусия в клас по тези теми.

Етични съображения и рискове

- Компютърната ви сигурност може да въздейства върху другите. Вирусите, които заразяват вашия компютър, могат да се прехвърлят и при други.
- Всеки, който пази лични данни за клиентите си или други познати, е отговорен да опазва тази информация по сигурен начин.
- Хакерството (http://en.wikipedia.org/wiki/Hack_%28technology_slang%29) или друга форма на неоправомощен достъп до информацията на другите е нарушение на техните права.

- Важно е да бъдете предпазливи, но не прекалявайте с мерките за сигурност! Едно от най-големите качества на Интернет е неговата достъпност. Ограничаването на правата или масираното прилагане на свръхфилтриране може да изиграе ролята на цензура или да намали достъпа.
- Шпионирането се отнася до тези програми, които атакуват компютъра обикновено с търговска цел. Те биха могли да обхванат нежелана реклама или кражба на информацията относно кредитна карта. Форма на шпионирани програми са набиращите програми, които могат да накарат модема да набира номера без разпореждане от страна на потребителя. Тази команда е използвана за обаждания до най-търсени телефонни линии.
- Кукитата включват съхраняване на лична информация. Вж. за повече подробности Материал 15 относно личния живот.

Добри практики

- Инсталирайте антивирусна програма (http://en.wikipedia.org/wiki/Antivirus_software) и я поддържайте в актуално състояние.
- Инсталирайте пачове за сигурност, веднага щом станат налични. Можете да поставите някои действащи системи и програми за автоматично актуализиране или информирани веднага щом пачът е готов да бъде прехвърлен.
- Инсталирайте защитна програма (firewall) (http://en.wikipedia.org/wiki/Firewall_%28networking%29) за контрол на трафика към и от компютъра ви.
- Не оставяйте компютъра си свързан с Интернет, без да има необходимост за това. Широколентовите абонаменти позволяват неограничена по време връзка, но това може да застраши сигурността.
- Избягвайте използването на пароли (http://en.wikipedia.org/wiki/Password#Factors_in_the_security_of_an_individual_password), които очебийно са свързани с вас. Използвайте комбинации от букви и цифри.
- Настройте браузъра си (http://en.wikipedia.org/wiki/Web_browser) да „дезактивира ръкописи“. Можете да активирате ръкописите за сайтове, на които имате доверие.
- Не отваряйте имейлите, които могат да не са автентични (вж. Материал 5 относно електронната поща).
- Уверете се, че имате доверие на източника, преди да прехвърлите каквото и да е на вашия компютър. Обърнете особено внимание към софтуери „от точка до точка“ (peer-to-peer) (http://en.wikipedia.org/wiki/Peer_to_peer), които са скандално известни с това, че подпомагат разпространението на шпионирани програми (вж. Материал 10 относно музиката и образите в Интернет).

- Редовно обезопасявайте важни файлове, насочени към местоназначение, което е отделено от компютъра ви като например CD ROM.
- Ако управлявате повече от един потребител на компютър или мрежа, бъдете сигурни, че всеки от тях има съответните права. Ограничаването на излишните права на потребителите може да помогне да бъдат избягнати случайно възникналите или целенасочените проблеми на сигурността.
- Администрацията на мрежата (<http://en.wikipedia.org/wiki/AUP>) трябва да създаде AUP и така да създаде условия за потребителите да не заплашват сигурността на мрежата.
- Операционната система Windows и браузърът Internet Explorer са сред най-разпространените обекти на деформации. Обмислете алтернативи като например софтуер с отворен код (http://en.wikipedia.org/wiki/Open_source) или Mozilla Firefox: <http://www.mozilla.org/>.

За повече информация

- Страницата на Microsoft относно сигурността: <http://www.microsoft.com/security/default.msp>.
- Страницата на Apple относно сигурността: <http://www.apple.com/support/security/>.
- Подробна информация за специалисти по информационни технологии на <http://www.searchsecurity.com/>.
- Европейска мрежа и Агенция за информационна сигурност: <http://enisa.europa.eu/>.
- Указанията на OECD относно сигурността на информационните системи и мрежите: http://www.oecd.org/document/42/0,2340,en_2649_34255_15582250_1_1_1_1,00.html.
- Списанието за информационна сигурност: <http://informationsecurity.techtarget.com/>.
- Уебсайтът на 2privacy.com има тест за защита на личния живот на вашия компютър: <http://www.2privacy.com/>.
- Онлайн съвети за сигурността от британското: <http://www.itsafe.gov.uk/> и американското правителство: <http://www.us-cert.gov/>.
- Указания за информационна сигурност за директен маркетинг: <http://www.the-dma.org/guidelines/informationsecurity.shtml>.

Материал 17

ТОРМОЗ И ДРАЗНЕНЕ

Каква е връзката между Интернет и тормоза и гразненето?

Тормозът (<http://en.wikipedia.org/wiki/Bullying>) и гразненето (<http://en.wikipedia.org/wiki/Harassment>) имат огромно влияние върху това, как хората схващат себе си и заобикалящия ги свят.

Определението на тормоза обикновено зависи от личността, която формулира дефиницията, обаче за повечето хора то е действие, което се предприема срещу друг човек с цел нанасянето на вреда, повтаряно под различни форми за съответен период от време. Родителите и децата обикновено нямат еднакво разбиране за мащабите на този проблем.

Тормозът показва словесен или физически контакт. Напоследък той може също така да обхване и виртуалния тормоз чрез използването на Интернет или на мобилния телефон, включващ обидни или злонамерени послания, електронни писма, коментари в чатрумите или дори още по-крайни форми като уебсайтове, създадени с намерение за причиняване на вреда на отделен индивид или групи от хора.

Упражняващите тормоз в мрежата използват също така мобилни телефони, за да снимат другите в неудобни ситуации или за да изпращат обидни есемеси или есемеси. Всички форми на тормоз в мрежата имат много по-голям ефект от обикновения тормоз, тъй като авторите му се чувстват силни поради анонимността си и жертвите няма къде да се скрият от своя преследвач – те могат да бъдат жертви ден и нощ, навсякъде където и да са.

Обучаващите винаги трябва да се справят с тормоза и гразненето във и извън класната стая. За нас е задължително да разберем как този вид поведение включва също и Интернет.

Как бихме могли да се справим с тормоза и гразненето в училище или вкъщи?

- Учениците трябва да имат възможност да поемат отговорност за своите действия, но тормозът подрива доверието и самооценката. Когато един човек е подложен на гразнене или на тормоз, тогава ученето му се затормозява, защото той/тя не могат да се съсредоточат, чувстват се заплашени и губят увереност в собствените си сили.

- Учениците, които се чувстват заплашени (било в мрежата или извън нея), се нуждаят от помощта на възрастен, на когото те вярват. Трябва също така да запомним, че на човека, който упражнява тормоза, също е необходим съвет, за да не се повтаря в бъдеще подобно поведение.
- Справянето с тормоза и гразненето изисква глобален подход чрез откритата дискусия в семейството или по време на училищни занятия относно характера и потенциалната причина за нежелателното поведение, както и за коригиращите стъпки, които могат да се предприемат колективно.
- Тормозът и гразненето са социални проблеми. Отговорност на учителите и на родителите е да разследват всяко твърдение за подобно поведение и да работят в семейството и в училището, за да осигурят възможно най-добрата учебна среда - в класната стая, на игрището или когато се работи в мрежата.
- Обучавайте учителите относно динамиката на процеса на тормоз, както и за начините, чрез които Интернет и мобилните телефони се използват в него. Научете ги как да разчитат сигналите от жертвите, както и от тормозещите и как да реагират, когато забележат подобни сигнали.
- Училищата трябва да разполагат с разработени специални указания. Би било добра идея да се включат предпазни мерки във вашата училищна Интернет политика с цел справяне с тормоза.
- Учениците трябва да научат трите златни правила за справяне с тормоза и с гразненето в мрежата: 1) направи копие на обидния материал, ако това е възможно; 2) изключи приемащото устройство (компютър или мобилен телефон); 3) предай за инцидента на възрастен, на когото имаш доверие.

Етични и охранителни въпроси

- Тормозът и гразненето в класната стая могат да снижат морала на целия клас, създавайки атмосфера на страх и недоверие и правейки процеса на обучение почти невъзможен.
- Една предпазна мярка срещу превръщането на тормоза и гразненето в проблем е въвеждането на управлението на гнева и разрешаването на конфликтите в учебната програма. Добре подбраните програми от този вид ще позволят на децата и тийнейджърите да разкрият собствените си таланти като потенциални медиатори на конфликти. По този начин рискът от гребни конфликти, които прерастват в заплашително поведение, би бил намален както в мрежата, така и извън нея.
- Вашето училище трябва да има ясна политика – най-общо наричана „политика на допустимо ползване“ (acceptable use policy - AUP) (<http://en.wikipedia>.

org/wiki/Acceptable_Use_Policy), за да се наблюдава кога и как учениците и служителите използват Интернет и мобилните телефони в училище. Този документ трябва открито да обясни, че няма да се толерират неприличният, тормозещият и гразнещият език. Трябва ясно да се изрази какви ще бъдат преките последици за всеки, който ползва Интернет или мобилния си телефон по неподходящ начин.

- Трябва да има процедура, която може да документира използването на Интернет, включително кой е в мрежата, кога и къде.
- На учениците трябва да се каже, че трябва да прекратят контакта с всеки, който ги гразни или ги кара да се чувстват неудобно по един или друг начин, когато са в мрежата.
- Учениците трябва веднага да кажат на възрастен, на когото имат доверие, какво се е случило и ако е възможно, да му покажат обидния материал. След това възрастният трябва да следва процедурите, описани в училищната AUP.
- Процедурата е същата, както в реалния живот, когато някой гразни дете. Контактът с нарушителя трябва да се прекрати и да се каже на сигурен възрастен за инцидента. Те не бива да се чувстват, като че ли са сами или че трябва да се справят самостоятелно.

Накратко, училищната политика за ползване на Интернет и на мобилните телефони трябва да включва методи за намеса (като например разрешаване на конфликти), обучение на ученици и служители относно това, какво трябва да правят в случай на гразнене в мрежата, осигуряване на положителна подкрепа за обектите на малтретиране и когато е възможно – помощ за малтретиращите, за да могат да променят поведението си. С подобна подходяща политика училищата биха имали малко проблеми при справяне с тормоза или гразненето.

Идеи за работа в клас

- Игра с роли: учениците участват в мним процес за разрешаване на конфликти. Учителят определя ролите и организира групи, в които учениците имат задължението да разрешат някакъв спор. Следващата стъпка е да се променят ролите и така учениците да могат да се занимават с темата от различна гледна точка.
- Дискусионни групи: учениците участват в дискусии, за да оценяват участието си в груповата дейност, общите си впечатления по темите като тормоза и гразненето, това което трябва и не трябва да се прави в Интернет, отговорностите и т.н.

Добри практики

Ето някои идеи за това, как да се справим с тормоза в мрежата и с всякакви гразнеци имейли или съобщения:

- Учениците трябва да бъдат инструктирани да не отварят електронни писма от неизвестен източник.
- Ако сте отворили писмо или получили есемес и ги намирате обидни, направете копие на обидния материал и го покажете на възрастен, на когото имате доверие. Жертвата на тормоза обаче никога не трябва да отговаря на обидните съобщения, тъй като това само окуражава тормозещия да продължи.
- Ако някой продължава да изпраща обидни или гразнеци имейли или съобщения в мрежата и е възможно (чрез електронния адрес) да откриете откъде става това, влезте веднага във връзка с доставчика на услуги (http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Service_Provider) или с мобилния оператор и му докладвайте.
- Вашата училищна политика относно тормоза и/или приемливата политика на ползване трябва да съдържат разпоредби относно това, как да се справите с гразненето в мрежата, извършено от ученици.
- Както при всеки друг вид тормоз учениците трябва да знаят, че могат да дойдат при вас или при друг сигурен човек всеки път, когато са гразнени в мрежата или чрез мобилните им телефони.
- Ако при вас дойде жертва на тормоз в мрежата, успокойте лицето и се заемете сериозно с цялата работа. Направете така обаче, че жертвата да не вземе на сериозно обидата.
- Отнесете се по такъв начин с гразнещите, че да можете да им обясните, че тяхното държание не може да се толерира и трябва да спрат веднага, но също така разкрийте, доколкото ви е възможно, техните мотиви. Биха ли те дръзнали да кажат или да извършат същите неща в реалния живот?
- Винаги информирайте родителите, ако тяхното дете е обект на тормоз или влиза в ролята на тормозещ. Когато тормозещият използва Интернет или мобилен телефон за това, неправомерното поведение обикновено не спира пред училищната врата, а вероятно продължава и външи.

За повече информация

- ▶ Bullying.org: <<http://www.bullying.org/>>.
- ▶ Спрете тормоза сега!: <<http://www.stopbullyingnow.com/>>.
- ▶ Childnet International дава подробна информация и съвети на:
<http://www.teachernet.gov.uk/wholeschoolk/behaviour/tacklingbullying/cyberbullying>
- ▶ За да знаете рисковете: оспорване на тормоза в мрежата:
<http://www.media-awareness.ca/english/teachers/wa_teachers/safe_passage_teachers/risks_bullying.cfm>.
- ▶ Какво е тормоз в мрежата?:
http://www.netaalert.gov.au/advice/risks/cyberbullying/Wath_is_cyber_bullying.html.
- ▶ Осведомявайте за тормоза и вредното съдържание на Insafe network: <<http://www.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/safety.htm>>.

Материал 18

ПАЗАРУВАНЕ В МРЕЖАТА

Въведение

Електронната търговия може да бъде определена като сбор от услуги, програми и процедури, които дава възможност за продажба на продукти в мрежата. Почти всичко може да се купи онлайн - от книги до почивки, от облекла до електроника. Освен материалните стоки, можете също да платите за услуги като достъп до съдържание в мрежата. Според изследването Форестър (Forrester Research) на <<http://www.forrester.com/ER/Press/Release/0,1769,1086,00.html>> 100 млн европейци, които пазаруват в мрежата, е трябвало да изхарчат средно по 1000 евро всеки през 2006 г., придвижвайки Интернет търговията на гребно отвъд границата от 100 млрд. евро. Покупките на гребно в мрежата в Европа ще се удвоят до 263 млрд. през 2011 г., като броят на пазаруващите онлайн ще нарасне до 174 млн. и по-смелите от тях ще увеличат средните си годишни разходи до 1500 евро.

Образование

Младите хора трябва да бъдат добре информирани като потребители. Тъй като значението на пазаруването в мрежата нараства, жизнено необходимо е те да разберат как да се възползват от предимствата му и как да избягват рисковете, свързани с него.

- Образовайте учениците за това, как да откриват информацията относно търговеца и условията за продажба.
- Приканете учениците, самостоятелно или на групи, да потърсят специфични търговски уебсайтове за стоки или услуги с определена цел. Например – планиране на почивка според фиксиран бюджет (вж. Материал 3 относно търсенето на информация).
- Планирайте уебсайт за електронна търговия заедно с учениците (например за продажба на училищни стоки) или работете още по съществуващи инициативи от този вид, предприети вече в рамките на училището. Изучете структурата на един добър уебсайт за електронна търговия.

Етични съображения и рискове

- Пазете данните на кредитната си карта. Хакерите могат да получат информация за нея чрез достъп до компютъра ви или прониквайки в небезопасни уебсайтове, притежаващи ваша информация.

- Престъпниците също получават информация във връзка с кредитна карта или банка, като мамят хората да им я предоставят доброволно. „Зарибяването“ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Phishing>) попада в тази категория. Тези атаки често имат за прицел потребители, които пазаруват в мрежата или посещават сайтове за плащане, като ги молят „да потвърдят“ някои подробности.
- Тъй като пазаруването в мрежата често включва плащане с кредитна карта, потребителите трябва да управляват внимателно финансите си с цел да избегнат свръхразходи.

Добри практики

- Проучете подробности относно търговеца или продавача. eBay например дава възможност на продавачите да си създадат репутация според характеристиката и отзивите. Не купувайте от ненадеждни източници особено от тези, които се рекламират чрез спам (вж. Материал 6 относно спама).
- Уверете се, че сте застраховани срещу измамническо използване на кредитните ви карти. Проверете внимателно движението по сметката ви с оглед всякакви неоправомощени покупки.
- Прочетете клаузите и условията. Текстът може да е дълъг и технически, но не избирайте опцията да отговорите, че сте го прочели и разбрали, ако наистина не сте го направили.
- Скрити разходи. Това могат да бъдат данъци или разноски по предаването, дължими от страна на продавача. Могат да се дължат също така митнически такси, ако поръчвате стоки от чужбина.
- Дали сайтът е безопасен? Иконата на катинар или ключ в долния десен ъгъл на уеббраузъра би илюстрирала безопасните страници. Търсете Secure Socket Layers (SSL) (http://en.wikipedia.org/wiki/Secure_Sockets_Layer) сертификати, които гарантират, че данните са криптирани, преди да бъдат изпратени.
- Уверете се, че контролирате личните си данни. Внимавайте по отношение на опции, отнасящи се до възможностите на търговеца да загържи данните ви или да се свърже с вас с маркетингова цел.

За повече информация

- Обучавайте учениците си относно търговията в мрежата - от Microsoft: <<http://www.microsoft.com/office/previous/frontpage/columns/edcolumn04.asp>>.
- Формата на Европейската комисия за търсене на обезщетение, достъпна на 11 езика:
<http://europa.eu.int/comm/consumers/redress/index_en.htm>.
- Електронно доверие (TRUSTe) - независима, нестопанска, световна инициатива, която си поставя за цел да изгражда доверие и увереност в сделките онлайн : <<http://www.truste.org/>>.
- Информацията относно пазаруването в мрежата на Британското министерство за лоялна конкуренция:
<<http://www.offt.gov.uk/Consumer/Your+Rights+When+Shopping+From+Home/Online+shopping/default.htm>>.
- Страницата на Европейската комисия относно електронната търговия: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/ecommerce/>.
- Amazon на <<http://www.amazon.com/>> и eBay на <<http://www.ebay.com/>> са гва от най-известните сайтове за пазаруване в мрежата.
- Съветите за прегназване от измами на PayPal:
<<https://www.paypal.com/eBay/cgi-bin/webscr?cmd=p/gen/fraud-tips-buyers-outside>>.
- eBay - най-популярната марка в мрежата“ - статия на BBC:
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/4468745.stm>>.
- Kelkoo е уебсайт за сравняване на цените на различни търговци:
<<http://fr.kelkoo.com/>>.
- „Наръчник на онлайн купувача“ от eBG.bg:
<http://www.web112.net/docs/eBG.bgNaruchnik.pdf>

Материал 19

КАК ДА СТАНЕМ АКТИВНИ ЕЛЕКТРОННИ ГРАЖДАНИ

Заявяване на нашите права като електронни граждани

Широкото използване на Интернет и на новите комуникационни технологии е мощен двигател за растеж и работни места и за подобряване на качеството на живот на много граждани.

Осведоменото участие на всички граждани в т.нар. цифрова икономика зависи от развитието на много по-широка грамотност. Тя включва способността за критичен анализ на разнообразната информация, в която сме потопени (т.е. аудиовизуалното съдържание), формирането на независимо мнение и активното участие в разрешаването на проблемите на общността. Тя също така включва способността да се ползват средствата на Web 2.0 (вж. Материал 23) и да се осмислят темите, свързани с правото на личен живот в мрежата (вж. Материал 15).

Какви нови умения трябва да притежават гражданите, за да бъдат активни в обществото?

- Информационните и комуникационните технологии бързо навлизат във всеки аспект на всекидневния ни живот, променяйки видовете умения, необходими, за да бъдем активни членове на обществото.
- Тъй като Интернет продължава да се развива с увеличаване на безжичните мрежи (http://en.wikipedia.org/wiki/Wireless_network) и мобилната технология от трето поколение 3G (<http://en.wikipedia.org/wiki/3G>), нарастващо значение ще има способността да се използват ефективно днешните технологии за получаване и разпространение на информация по начин, който прекосява границите и на медийната, и на компютърната грамотност.

Какви предимства ни предлага Интернет, за да ни помогне да станем електронни граждани?

- Интернет дава възможност не само да се публикува много повече информация по-бързо, но и тя постоянно да се актуализира, така че гражданите да бъдат информирани относно последните развития във всяка област, която представлява интерес за тях.
- В миналото трябваше да разчитаме на версиите, които печатът избираше да публикува, за да бъдем постоянно информирани. Понастоящем

можем много често да се отправим директно до източника, за да почерпим нашата информация от първа ръка.

- Обстоятелството, че гражданите са по-добре информирани, им дава право да участват по-добре в демократичния живот на своята собствена страна и на паневропейско равнище.
- Географска, транспортна, културна и туристическа информация, събирана от публичния и от частния сектор, значително обогатява живота на гражданите. В някои страни гражданите дори могат да използват Интернет, за да променят официално адреса си, да подадат документи за подновяване на паспорта си или да извършат различни дейности, които са им отнемали време. Не забравяйте обаче, че трябва да предприемете известен брой предпазни мерки, когато разпространявате лична информация в мрежата (Вж. Материали 15 и 16 относно личния живот и сигурността).
- Интернет също дава възможност на гражданите да участват в дискусии и дебати в мрежата по теми, които са интересни за обществения и местния живот и дори да вземат участие в избори чрез електронно гласуване: (<http://en.wikipedia.org/wiki/E-voting>).

Етични въпроси относно електронното гражданство

Като имат достъп до постоянно актуална, качествена информация, гражданите са в по-добра позиция да упражняват своите основни човешки права. Трябва обаче да бъдем внимателни по отношение на отрицателните последици, които технологията може да има върху тези права, например.

- Равен достъп до информация: цифровото разделение създава общество с две прослойки – на „имащите“ и на „нямащите“ информация. Ако ситуацията продължава да е такава, това ще застраши демокрацията поради факта, че по-малко сполучилите в живота, постепенно ще изгубят самостоятелността на изразяването си. Без пряк достъп до информация ние сме по-малко способни да формираме наше собствено мнение и следователно можем да бъдем по-лесно манипулирани от тези, които свободно ползват новите технологии. И още, информацията в обществения сектор е много важна за демократичния и гражданския живот и по-специално е с ключово значение за икономическата дейност. Ако трябва да осигурим равни възможности за всички, тогава трябва да осигурим равен достъп до информация за всички.
- Свобода на словото: информационните и комуникационните технологии играят толкова важна роля в нашия живот днес, че скоро само тези, които свободно ги ползват, ще бъдат действително способни да направят така, че гласът им да бъде чул.

- Право на личен живот: огромното увеличение на средствата за прехвърляне и обмен на информация означава, че трябва да се погрижим за защитата на нашите лични данни и следователно на нашето право на личен живот (вж. по-году частта „Добри практики“).

Идеи за работа в клас

- Граждански науки: Един добър източник, който може да бъде основа за програмата ви по граждански науки е програмата за дейностите на Съвета на Европа в областта на човешките права, която е в мрежата на <http://www.hrea.org/erc/Library/First_Steps/index_eng.html>. Можете също да накарате вашия клас да разработи своя собствена харта за човешките права. Нека учениците да приложат новите си познания за човешките права към виртуалната среда, например как биха направили Интернет по-добро място за тях за работа и игри.
- История: Френската революция: помогнете на учениците си да разграничават фактите от хипотезите, като сравняват героични революционни картини за нападението срещу Бастилията със съвременни обяснения. Те трябва да могат „да обяснят как и защо нападението на Бастилията е тълкувано различно“. Това може да се свърже и с понятия по медийно образование: как се представя действителността за различни цели и надеждността на доказателствата.
- География, паспорт за света: Поканете учениците да обсъдят начините, чрез които се представят местата по света в Интернет и анализирайте как различните уебсайтове се отличават по акцента или отношението към определено място.
- Анализ на съдържанието: Изберете тема, след това я проверете на новинарските сайтове от различни източници и анализирайте източниците. Съществуват ли разлики в гледните точки, представени от всяка организация? Защо мислите, че е така?
- Тъй като мобилните телефони са неразделна част от живота на учениците извън класната стая, изследвайте по време на учебните занятия начина, по който те могат да бъдат използвани за събиране на информация за живота на различните общности и за активно участие в демократичните процеси. Направете списък на услугите, които те предлагат, и обсъдете въздействието им върху личния живот и демокрацията.

Добри практики

- Всеки гражданин има право да получи копие от личната си информация, която е събрана или запазена. Настоявай, че имаш това право и не предоставяй лична информация освен ако не смяташ, че е необходимо.

- Винаги четете окончателното копие на въпросници, за да видите как информацията за вас, която сте дали, ще бъде използвана и не забравяйте да проверите Материал 15 относно личния живот, за да получите повече съвети.
- Споделянето на уменията за грамотност и разпространението им в цялото училище, във висшето образование и в гражданското общество са жизнено важни условия за разширяване на участието в демократичния процес.
- Известен брой училища напоследък работят върху програми за придобиване на опит в Интернет, като съсредоточават усилия, за да осигурят възможности на учениците си да развият необходимите умения за живот, работа и игри в информационното общество днес. Това включва:
 - умения за придвижване в лабиринта от налична информация в Интернет;
 - развитите на способност за разграничаване между информация и дезинформация;
 - анализиране на информация за съответствие и валидност;
 - разбиране за етичното въздействие на средствата в мрежата върху демокрацията;
 - използване на информация в обучение върху основата на проекти;
 - разбиране и използване на множество възможности, които браузърът и Интернет могат да предоставят.

За повече информация

- Амнисти интернешънъл (Amnesty International) на <http://www.amnesty.org/> и Хюмън райтс уоч (Human Rights Watch) на <http://www.hrw.org/> са организации с нестопанска цел, които се борят за човешките права. Амнисти има наръчник на различни езици, подготвен, за да бъде в помощ на учителите, наречен "Първи стъпки", който трябва да помага на младите хора да научат повече за правата на човека - особено в Централна и Източна Европа: http://web.amnesty.org/web/web.nsf/pages/hre_first.
- Европейската комисия има информация относно защитата на децата и човешкото достойнство в аудиовизуалните услуги: http://europa.eu.int/comm/avpolicy/regul/new_srv/pmhd_en.htm.
- Статия „Отзивчивата класна стая: практически подход за влияние на демократичните идеали във всекидневната тъкан на училищния живот“: <http://www.newhorizons.org/strategies/democratic/gimbert.htm>.

МОБИЛНА ТЕХНОЛОГИЯ

Въведение

Малко хора купуваха мобилни телефони, когато те за първи път бяха пуснати в употреба през 1993 г. През 1995 г. имаше пет мобилни абоната на 100 жители в Европейския съюз. Според Eurostat (2005) през 2003 г. числото е 80 мобилни телефона на 100 жители в 25 страни от разширения Европейски съюз. Използването на мобилните телефони е световно явление: Нокия предвижда, че до 2009 г. ще има повече от 3 млрд. потребители на мобилни телефони в света. В повечето страни от Европа приблизително 80% от домакинствата притежават един или повече мобилни телефони: <<http://www.mobileherald.com/2006-mobile-phone-statistics-and-projections/>>.

Стандартните характеристики на мобилните телефони са гласовите повиквания, късите съобщения - есемес (SMS) <http://en.wikipedia.org/wiki/Short_message_service> и мултимедийните съобщения - емемес (MMS) <http://en.wikipedia.org/wiki/Multimedia_Messaging_Service> и дори фотоапаратите, някои, притежаващи възможности за видеозапис. Голямо разнообразие от Web 2.0 услуги (вж. Материал 23) са достъпни чрез мобилни телефони. През април 2006 г. е изчислено, че 28% от потребителите на мобилни телефони са имали достъп до Интернет чрез тях, което е повече от 25-те % през втората половина на 2004 г.

Двата свята – на мобилните технологии и на персоналните компютри – стават все по-малко различни един от друг, тъй като сега повечето от мобилните телефони имат Интернет браузъри и възможности за изпращане на имейли, а повечето компютри са безжични, като някои ползват спътникова връзка (например WiMax).

Образование

- М-обучението (M-Learning) се отнася до обучението с помощта на мобилни технологии като мобилни телефони, ръчни компютри и електронни бележници (PDA - personal digital assistant) <http://insight.eun.org/ww/en/pub/insight/school_innovation/learnenv/games_and_mobile.htm>.
- Международното изследване на SRI през 2003 г. установи, че 90% от учителите, които са ползвали мобилни технологии, намират, че те имат положителен принос към учебния процес: <http://ctl.sri.com/research_areas/displayResearchArea.jsp?Nick=learnenvs>.

- М-обучението предлага възможността за персонализиране на обучението, предоставяно на учениците. Например училище в САЩ е създадо „Безкнижна класна стая“ – като използва технологиите за преподаване на уроците и осигурява допълнителна помощ за тези, за които английският език е втори: <<http://www.paperlessclassroom.org/>>.
- Бъдещето на М-обучението зависи не само от развитието на технологиите, но също и от развитието на образователните материали, които могат да бъдат предавани чрез ръчни устройства.
- Корея е призната за една от първите страни в областта на мобилното обучение. От 2004 г. учениците могат да прехвърлят лекции към ръчни мобилни устройства.
- С подобряването на технологиите нараства популярността на игрите за мобилни телефони и затова се очаква образователните игри и други видове неформално обучение да подхождат добре на тази среда.
- Преносимостта на ръчните компютри е полезна за учителите, които пътуват, и за учениците, които работят на групи или извършват работа извън училището.
- Установено е, че използването на ръчни компютри насърчава учениците да бъдат по-отговорни към своята работа и за тях е по-малко вероятно да изгубят записките и домашните си.
- Тъй като мобилните телефони са твърде популярни сред младите хора, учителите могат да ангажират учениците, като включат използването на SMS и т.н. в уроците.

Проблеми

- Съществува загриженост относно това, че децата получават мобилни телефони твърде рано. Изследванията са неубедителни дали има опасност от излагане на радиация с течение на времето, дори и минимална.
- Използването на компютъра все още се регулира вкъщи. Използването на мобилните телефони обаче се смята от много родители за личен въпрос. Самоуверени от новата свобода, децата могат да попаднат във финансови затруднения, като харчат пари за медийни кампании „раздаващи подаръци“ или за аксесоари като различни мелодии на позвъняване.
- Мобилните телефони могат да бъдат използвани като проследяващи устройства. Въпросът за сигурността срещу свободата е противоречив.
- Bluetooth технологията (<http://en.wikipedia.org/wiki/Bluetooth>) повдига въпроси за сигурността като хакерство и изпращане на нежелани съобщения.

- Моблоговете (<http://en.wikipedia.org/wiki/Moblog>) са мобилни телефонни блогове. Младите хора изпращат информация и снимки и така поставят под потенциална заплаха сигурността си.
- Тормозът чрез мобилни телефони предизвиква нарастваща тревога. „Доволни от шамарите“: (http://en.wikipedia.org/wiki/Happy_slapping) - това са млади хора, използващи мобилни телефони, за да записват нападения, след което разпространяват образите в мрежата, за да унижат жертвата (вж. Материал 17 относно тормоза и гразненето).
- Мобилни телефони за снимки и възможности за бърз Интернет достъп могат да бъдат заплаха за личния живот: съществува нарастваща тенденция сред младежите да правят „компрометиращи снимки“ (например на други младежи в съблекалнята на физкультурния салон, на учителите в класната стая), някой път да смесят различните образи и да ги качват в мрежата.
- Големи разходи за мобилните телефони: децата често нямат понятие колко скъпи са някои услуги като гласуването онлайн и есемес услугите без допълнително заплащане (unwanted premium sms services).
- Тъй като разсейват, мобилните телефони могат да създадат опасност при шофиране.
- Вирусите (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_virus) и червеите (http://en.wikipedia.org/wiki/Computer_worm) инфектират мобилните телефони от 2004 г. Един пример за това е червеният Кабир (Cabir worm). F-Secure изчислява, че напоследък съществуват над 200 вируси в мобилните телефони: http://www.f-secure.com/news/fs_news_20060531_01_eng.html.

По какъв начин

- Мобилните телефони са популярни и е лесно и сравнително евтино да имаш един от тях.
- След като си закупил устройството, можеш да избереш да платиш пакет за известно увеличение на минутите или можеш да се абонираш при определен достъпчик и да плащаш месечна такса за услугата.

Добри практики

- Използвайте мобилен телефон с ниска степен на излъчване (SAR<0.6) и слушалки – най-добрите възможни са оборудвани с честотен филтър.
- Насърчавайте младите хора да ограничат използването на мобилни телефони. Все пак не забранявайте използването им. Използването на мобилни телефони е широко разпространено явление между тийнейджърите и в много среди е жизнено важно за създаването на мрежа между връстници.

- Не оставяйте Bluetooth включен, ако не се ползва, за да избегнете рисковете.
- Както и с електронната поща, приемайте данни от източници, на които имате доверие. Пазете се от есемес спам: давайте номера на мобилния си телефон само на хора, които добре познавате.
- Преди да гадете публичност на снимки, уверете се, че няма да нарушите законоустановените права на другите.
- Говорете с децата си относно размяната на вредно съдържание и подчертайте, че то може да противоречи на националните закони за защита на младежта.
- Бъдете внимателни при използването на телефона. На хората около вас може да им е неприятно да слушат разговора ви.
- Ако ви обезпокояват с нежелани повиквания или есемеси, свържете се с вашия мобилен оператор или с националната линия за помощ Insafe http://www.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/focus/national_helplines.htm.
- Много мобилни телефони имат опция за подбор: използвайте черния списък, за да блокирате нежелани номера, или белия списък за приемане на избрани номера (например само номерата в книгата с адресите). Можете също така да свалите безплатно от Интернет филтри за родителски контрол или да си закупите такъв от вашия мобилен оператор.

За повече информация

- Порталът Insafe предлага съвети за безопасност и цяла златна мина с информация относно ползването на мобилните технологии: http://www.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/safety_issues/faqs/mobile_phones.htm.
- Страницата за мобилно обучение на Центъра за електронно обучение: <http://www.e-learningcentre.co.uk/eclipse/Resources/mlearning.htm>.
- Независим британски сайт за преглед на мобилните телефони: <http://www.mobile-phones-uk.org/>.
- Преглед на литературата в областта на мобилните технологии и обучението - подробен доклад на Университета в Бирмингам, който включва проучване на казуси и възгледи за бъдещето на мобилното обучение: http://www.nestafuturelab.org/research/reviews/reviews_11_and12/11_01.htm.

- Мобилното обучение е програма за изследване и развитие, която проучва мобилното обучение сред младите хора, застрашени от социална изолация: <<http://www.m-learning.org/>>.
- Безжичен световен форум: <<http://www.w2forum.com/>>.
- „Децата и мобилните телефони - програма за действие“ - онлайн публикация на Международната гетска мрежа: <http://www.childnet-int.org/downloads/CMFAAA_A4.pdf>.
- Независим орган за мобилна класификация (IMCB): <<http://www.imcb.org.uk/>>
- Асоциация за мобилни данни (MDA): <<http://www.mda-mobiledata.org/mda/>>.
- Научи повече как да прегназиш Bluetooth и как действа: <http://electronics.howstuffworks.com/bluetooth4.htm>
- Информацията на Bluetooth за сигурност: http://www.bsi.de/english/publications/brosch/B05_bluetooth.pdf.
- Ръководството на Вогафон за родители: <<http://www.vodafone.co.uk/download/CSR%20Parent%20guide.pdf>>.
- Информация (на немски език) относно безопасното и отговорно използване на мобилните телефони включва насоки за родители и наръчник за учители <<http://www.handywissen.at>>.
- Друг сайт на немски език с полезна информация за родители и младежи: <http://www.handysektor.de>.

БЛОГОВЕ

Въведение

- Думата „блог“ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Blog>; <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%B3>) е съкратено от „уеблог“* и означава онлайн списание, създадено и публикувано от групи и индивиди.
- Терминът „уеблог“ беше прибавен в Оксфордския речник през 2003 г. Блоговете са съвременен феномен на Интернет.
- Тъй като блоггащите (авторите) разпространяват статии и информация в мрежата, този вид издание започва да приема по-голямата част от трафика на дискуссионните групи (вж. Материал 8 относно дискуссионните групи).
- Независимо от обстоятелството, че някои политици и звезди се заеха с блогинг, блогите продължават да се свързват най-вече с обикновените хора, изразяващи открито своите възгледи и разказващи за всекидневието си.
- Поради популярността на блогите напоследък бяха създадени много уебсайтове, предлагащи програми, които са в помощ при създаването и публикуването на материалите. Всяко влизане в блог може да бъде коментарирано, което от своя страна създава възможности за дискусия и подпомага формирането на нови идеи. Мобилните блогове, познати като моблогове (<http://en.wikipedia.org/wiki/Moblogging>) възникнаха наскоро благодарение на развитието на възможностите за изпращане на имейли в мобилните телефони (вж. Материал 20 относно мобилната технология).
- Влогиране (<http://en.wikipedia.org/wiki/Vlog>) е нова тенденция, при която потребителите разпространяват видео наред с коментарите си.
- Сега се ползва RSS (http://en.wikipedia.org/wiki/RSS_%28file_format%29) или обогатено обобщение от сайтовете за централно разпространение на блогите. Желаящите, предложеното от тях съдържание да бъде публикувано и на други сайтове, могат да го направят достъпно, използвайки XML (<http://en.wikipedia.org/wiki/XML>) или разширяема езикова версия за уебобединение. XML е вид код, подобен на HTML, и е известен също като „захранване“. Всъщност той дава възможност на читателите да се „абонират“ за определено съдържание и да им бъде доставяно актуализирано издание на блогите, така че да не е нужно да посещават бло-

* От английски weblog = нещо, което се записва (логва) в мрежата (уеб) (бел. прев.).

га, за да го получат. Това звучи сложно, но в действителност е стандартна опция на повечето блогови програми.

Образователни приложения на блогирането

- Блоговете предоставят на учениците възможност да контролират обучението си и обществения форум, в който да публикуват свои мисли и чувства.
- Блоговете могат да се използват като иновационно образователно средство за дискусии и сътрудничество. Например по време на уроци по съвременна литература блогирането е използвано за изучаване на романа „Тайният живот на пчелите“ (<http://weblogs.hcrhs.k12.nj.us/bees/>). Авторът написал въведение към урока и учениците и техните родители били поканени да напишат впечатленията си от всекидневно възлаганите задачи за четене. След това авторът коментирал върху тях. Вж.: <<http://weblogs.hcrhs.k12.nj.us/bees/>>.
- Специалистите отбелязват съществуването на тристепенен процес при блогиране. Това е описано на <<http://www.thejournal.com/magazine/vault/A4677C.cfm>>. Блогиращите трябва постоянно да подобряват, подбират и изпращат материали. Чрез търсенето на материали за коментар учениците се запознават изключително добре с различни теории и идеи и развиват умения за критичен анализ на съдържанието.
- Технологиата може да се използва като мотивиращ фактор в образованието. Учениците се интересуват от блоговете, защото са нови и предоставят възможности за лично изразяване. Това може да бъде използвано за преподаване на много разнообразни предмети.
- Блоговете дават възможност на всеки ученик от класа да участва в дискусия, която предоставя на децата досег с различни гледни точки.

Етични съображения и рискове

- Припомнете на учениците, че не трябва да предоставят лична информация в публичните Интернет пространства, която не биха разкрили в реални форуми. Това е проблем при блоговете, които често са лични по самата си природа. Дори анонимното блогиране не винаги е напълно анонимно и свалянето на блога не премахва по дефиниция от публичния поглед цялото съдържание.

По какъв начин

- Ако притежавате техническите умения, можете да създадете блог от самото начало. Повечето хора използват сайтове, предлагащи средства за създаване и публикуване на съдържание като блог. School Blogs на

<<http://www.schoolblogs.net/>> и Blogger (вж. по-долу) са популярни сайтове, които осигуряват безплатни услуги. Те дават лесни инструкции, които могат да се прилагат постепенно и ще ви помогнат да откриете сметка, да наименувате вашия блог и да изберете ръководна схема.

- Щом блогът ви е открит и действа, можете да композирате и да редактирате входовете от централната уебстраница. Интерфейсът за широко разпространени програми е с формат WYSIWYG (<http://en.wikipedia.org/wiki/WYSIWYG>) и е изключително удобен.
- Посетителите на вашия блог могат да коментират съдържанието, като избират връзката за коментар в края на всеки вход.
- Не забравяйте да обогатите вашия коментар с хипервръзки и образи! Бутоните за допълнения трябва да се включат в лентата с инструменти над рамката за текста, където вкарвате съдържанието.

Добри практики

- Блогът е огромна възможност да дадете гласност на възгледите си, но можете да пожелаете да запазите в тайна личния си живот чрез използването на псевдоним и спестяване на някои лични подробности.
- Децата и младите хора трябва да бъдат особено внимателни относно разкриването на лична информация в блога.
- Спазвайте законите на авторското право и не използвайте оформлението на други блогове без разрешение.
- Започнете своя собствен блог, като се запознаете с практиката, преди да го представите на класа. Може би ще ви бъде в помощ, ако посетите други блогове за идеи и вдъхновение. Уебсайтът на училищните блогове (<http://www.schoolblogs.com/>) има повече от 4000 члена и дава възможност на потребителите да поставят началото на техен собствен училищен блог.
- Отделете време, за да обясните понятието за блог на своите ученици. Кажете им защо е направен и дайте примери за добри и лоши блогове. След това дайте на учениците набор от ясни правила, които може да включват дължина и честота на публикациите, теми, брой на хипервръзките/снимките и т.н. Възложете на учениците да поддържат блог, да обсъждат опита си и да коментират върху други блогове.

За повече информация

- ▶ Blogger е сайт, който осигурява средства за блогване, вече и за мобилно блогване: <<http://www.blogger.com/start>>.
- ▶ 14 съвета в областта на авторското право за тези, които се занимават с блог:
<<http://weblogs.about.com/od/issueanddiscussions/a/copyrighttips.htm>>.
- ▶ Правното ръководство на Фондацията за електронни граници за тези, които се занимават с блогване: <<http://www.eff.org/bloggers/lg/>>.
- ▶ Съвети на Колежа в Дартмът за дискусиите онлайн в клас:
<<http://www.dartmouth.edu/~webteach/articles/discussion.html>>.
- ▶ Статия на BBC от 23 януари 2005 г.: „Академици дават уроци върху блог“: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/4194669.stm>.
- ▶ Weblogg-ed - този сайт следва настоящите блогтенденции в образованието: <<http://www.weblogg-ed.com/>>.
- ▶ Статия в Джърнал, февруари 2004 г. „Доставяне на съдържание в блогосферата“: <http://www.thejournal.com/magazine/vault/A4677.cfm>.
- ▶ Blogging и RSS – „Що е то?“ и „По какъв начин?“ на Мощни нови средства в мрежата за работещите в областта на образованието:
<<http://infotoday.com/MMSchools/jan04/richardson.shtml>>.
- ▶ Образователни уеблогове: <<http://educational.blogs.com/>>.
- ▶ Образованият блогър: Чрез уеблоговете да насърчим грамотността в клас: <http://firstmonday.org/issues/issue9_6/huffaker/>.
- ▶ Средства в подкрепа на ученическото K-12 писане:
<http://www.readwritethink.org/student_mat/index.asp>.
- ▶ Файл за блоггеи: списък на начините, чрез които учителите използват блогове: <[http://www.weblogg-ed.com/stories/storyReader\\$100](http://www.weblogg-ed.com/stories/storyReader$100)>.
- ▶ Блогвъзможности за работещите в областта на образованието:
<<http://www.socialstudiescentral.com>>.
- ▶ Политическата блогосфера в България - Една година по-късно. Орлин Спасов. Обектив (Издание на Българския хелзинкски комитет):
<http://www.bghelsinki.org/obektiv/2007/147/147-18.pdf>

Материал 22

СВЪРЗВАНЕ В СОЦИАЛНИ МРЕЖИ

Въведение

Услугата за социална мрежа онлайн <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_networking> е базирана в мрежата система, която предоставя на потребителите разнообразни средства за взаимодействие като чат, размяна на съобщения, електронна поща, видео, гласов чат, обмен на файлове, блогване, дискуссионни групи и др. Социалните мрежи са концентрирани около персонализираната информация (profiles), която съдържа важни лични данни, интереси, мрежа от приятели и т.н. Сайтовете за свързване в социални мрежи сближават общности от хора, които споделят общи интереси и дейности или които се интересуват от проучването на интересите и работата на другите. Те осигуряват различни видове софтуер за потребителите, чрез който те да направят това.

Сайтовете за социални мрежи позволяват на хората да се свързват един с друг (обикновено със страници за самоописание за всеки от членовете на мрежата) и предоставят система за препоръки, изградена върху доверието за връзка между потребителите. Някои сайтове съдържат указатели на специалните категории потребители (като бивши съученици). Популярните сайтове за социално свързване съчетават всички или много от тези аспекти, като MySpace, Bebo и Facebook са най-широко използваните в сферата на говорещите английски език, а Friendster - в Азия.

Повечето социални мрежи са организирани около социалния опит, но има и групи общности:

- общности от сделки, улесняващи купуването и продаването.
- общности по интереси, които обичайно се концентрират върху специфична тема като филми, здраве и др.
- общности на фантазията, които са основани върху илюзорна действителност и игри като света на военното умение и другия живот.

Повечето социални мрежи също предлагат прости начини за запазване на сферата на личните данни. Тези средства позволяват на потребителите да ограничат достъпа до части от тяхната персонализирана информация само до приятелите им или само до членове с определени доказани качества. Те също така позволяват на членовете да ограничат достъпа чрез случайни търсения и достъпността на съдържанието им до маркиране от другите членове.

Добри практики

- Прегледай внимателно материала, който изпращаш онлайн – запомни, че веднъж изпратил нещо, няма да можеш напълно да го изтриеш от мрежата.
- Бъди особено внимателен при изпращането на образи. Дори и да не поставиш името си до образа, той все пак може да те идентифицира и може да остане на разположение в паметта на мрежата, след като го сваляш от нея.
- Пази личната си информация, особено информацията, която може да те идентифицира или чрез която може да се определи къде се намиращ.
- Никога не изпращай нещо, което може да бъде обидно за другите.
- Запомни, че твоята персонализирана информация може да бъде създадена като публична или частна. Трябва да обмислиш внимателно, коя от двете възможности е по-подходяща за ползване.
- Използвай възможностите за защита на личния живот, предлагани от сайтовете за социално свързване. Помисли внимателно преди да откриеш своята персонализирана информация за очите на публиката.
- Запомни, че ако персонализираната информация е създадена като публично, тя може да бъде видяна от всеки. Дори и да не е публична, тя може да бъде видяна от всеки в мрежата, чийто член си.
- Ако се сблъскаш с проблеми като кампании на омраза или тормоз, винаги се обръщай за помощ към някого, на когото вярваш, дори и да мислиш, че той не би те разбрал или одобрил постъпката ти.
- Никога не разкривай данните за контакт относно твоята персонализирана информация в мрежата.

Етични съображения и рискове

Хората често говорят, че губят своите психически задръжки, когато ползват сайтове за социално свързване. Те се чувстват уверени и понякога непобедими, като правят коментари и казват неща на другите, които нормално не биха сметнали за уместни в персоналната комуникация. Понататък този проблем се задълбочава от факта, че е много лесно да се преувеличи ролята на емоциите във виртуалния свят или да се изразят неща, които биха били затаени като лични при комуникацията лице в лице.

Сайтовете за социално свързване дават възможност на потребителите да правят коментари относно персонализираната информация на други хора в мрежата. Необходимо е да се обърне внимание на вида и същността на подобни бележки.

Какви съвети трябва да получат младите хора, когато използват сайтовете за социално свързване?

Убедете се, че те разбират опасностите, ако някой има достъп до тяхната лична информация – най-основното правило е да предположите, че всичко е публично освен ако не се уверите, че не е и следователно не трябва да казвате каквото, и да било на сайта за социални мрежи, което не желаете да разпространите за публиката в обикновения свят. Избирането на частен начин за представяне на персонализираната информация не винаги означава, че само приятели имат достъп до нея. В някои случаи това означава, че всичко, което е изложено към подобна информация, може да бъде видяно от всеки, а само „приятели“ могат да изпращат коментари или IM. Също така трябва да знаете, че ако се присъедините към големи групи или мрежи (например национални или градски мрежи), това би позволило на огромен брой хора да имат достъп до вашата персонализирана информация.

Научете младите хора да се доверяват на инстинктите си – ако нещо не изглежда или не въздейства добре, вероятно то не е добро! Ако те намерят нещо онлайн, което не харесват или което ги кара да се чувстват неудобно, трябва да спрат компютъра и да се обърнат към някой възрастен.

Бъдете внимателни с личната информация. Проблемът е, че щом някой разпространи лична информация в Интернет, той губи контрол върху това, кой ще я разглежда и как ще я използва. Снимките лесно могат да бъдат копирани и обменени с хиляди други хора само при натискане на копчето. Поради цифровия характер на снимките те могат дори да бъдат променени или деформирани. Те могат също така да бъдат използвани с помощта на нов софтуер за търсене, за да бъдат идентифицирани хората върху тях, дори и снимката да не е свързана с конкретно име. Младите хора трябва да се научат да не разпространяват каквото и да е снимки, които не искат никой да види, вкл. родителите и учителите им.

В мрежата не всеки е това, което изглежда – обстоятелството, че някои уебсайтове твърдят, че свързват ученици от едно и също училище, не означава нищо. Информацията, предоставена от потребителите, когато се регистрират, не се проверява. Всеки може да създаде персонализирана информация на потребител, като твърди, че е някой друг. Още повече - всеки един независимо от възрастта, на която е или на която се представя, че е, може да се присъедини към колкото си иска училищни общности.

Повечето доставчици на социални мрежи предлагат на своите сайтове насоки за безопасно ползване.

Какво да направим, за да могат младите хора да бъдат в безопасност, когато посещават сайтове за социални мрежи?

Както и с цялата онлайн технология, забраната за ползването ѝ от младите хора не е отговор на поставения въпрос. Те трябва да бъдат подготвени, за да могат да следват безопасно поведение и да действат избирателно, когато са в мрежата, както и да спазват възрастовите забрани, за да държат в тайна личната си информация и да бъдат отговорни, когато дават публичност на материали. Отговорното поведение на възрастните означава, че те самите трябва да се образуват относно опасностите и добрите практики за безопасно ползване на сайтовете за социални мрежи, вместо да се опитват да спрат младите потребители да ги ползват. Всички тези неща изглеждат нормални в реалния свят извън мрежата, ами тогава, защо да не е същото и когато сме свързани в нея? Необходимо е младите хора да бъдат насърчавани да говорят за своя опит онлайн с възрастни, на които имат доверие, като родители и учители. Както и при другите теми, които се отнасят до безопасността в Интернет, положителното въздействие върху поведението на младите хора в мрежата е резултат от активното участие на родители и учители в техния виртуален живот. То има благотворен ефект също и върху възрастните, тъй като те научават много неща за положителните качества на сайтовете за социално свързване в мрежи.

Социално свързване и електронна демокрация

Електронната демокрация е използването на електронни комуникационни технологии като Интернет за разширяване на демократичните процеси в демократичната република или представителната демокрация. Въпреки че все още е в пелени, това е политическо развитие, на което може да се даде тласък чрез използването на социалните мрежи, тъй като те позволяват на потребителите да издигнат своя глас и да коментират публично теми от всеобщо значение. Една теория обяснява, че използването на социалните мрежи при електронната демокрация би дало възможност за по-широко влияние върху създаването на политика в определена област. Това се дължи на факта че когато има повече участници, те могат да създадат по-интелигентна политика в различните сфери и да повишат прозрачността и отговорността.

Например във Великобритания правителствен доклад използва сайтовете за социални мрежи, за да навлезе в проблемите на младежта и да раз-

бере възгледите ѝ. Това изследване беше оспорено от някои, но е важно да се отиде до местата, където са младите хора, за да се установи връзка с тях. Вж. <http://www.bebo.com/bygonreview> и <http://www.myspace.com/bygonreview>.

Един въпрос относно електронната демокрация е въздействието на цифровото разделение върху тези, които нямат достъп до медиите. Обаче с увеличаването напоследък на броя на хората, които имат достъп до Интернет, това само по себе си не трябва да се разглежда като аргумент да не бъдат признати ползите от сайтовете за социално свързване при електронната демокрация.

При комуникацията извън мрежата властта обикновено се разглежда като йерархична, докато онлайн тя се дифузира и постоянно се размества. По подобен начин границите стават флуидни, ролите са гъвкави, променливи и не зависят от невербалните характеристики или йерархията. Тези обстоятелства сами по себе си илюстрират ползите от използването на сайтовете за социални мрежи за развитие на електронната демокрация.

Някои идеи за работа в клас

- Помолете учениците да разгледат видовете информация, за която мислят, че е приемливо да се публикува към дадена персонализирана информация в мрежата. След като са ги избрали, помолете ги да създадат персонализирана информация на лист хартия. Биха ли били доволни, ако тя бъде изпратена до всички родители в училището? В повечето случаи учениците не искат това да стане, но трябва да им се напомни, че всеки може да разгледа тяхната персонализирана информация в сайта за социални мрежи освен ако тя не е създадена като лична. Важно е да се прави връзката между реалния и виртуалния свят, тъй като това помага на младежите да разберат последиците от изпращането на информация в мрежата.
- Разгледайте в клас два или три сайта за социални мрежи и накарайте учениците да определят всяко поведение, което крие риск. Обсъдете какво поставя потребителите в рискова ситуация. Сега помолете учениците да разгледат техните собствени действия в мрежата в светлината на опорните точки, които току-що са обобщили.
- Накарайте учениците да работят в групи и да създадат собствен списък с няколко точки, които да спазват, когато публикуват материали на сайтове за социални мрежи. Сравнете списъците и ги комбинирайте така, че да създадете единен списък на класа, който учениците могат да отпечатаат и да отнесат вкъщи, за да го поставят на стената до своя компютър.
- Накарайте учениците да донесат цифрови снимки, които биха желали да поставят на сайтовете за социално свързване. Като работите в малки

групи, анализирайте всяка снимка, за да разберете каква лична информация разкрива. Дайте оценка за безопасност на всяка снимка по системата от 1 до 5, като поставите оценка 5 на всяка снимка, която отлично запазва личния живот на потребителя.

- Вж. материала относно Web 2.0 за групи идеи относно това, как да ползвате технологиите за социално свързване в класната стая.

За повече информация

- Информация за родители и за тези, които се грижат за децата:
<http://www.thinkuknow.co.uk/parents/blogs/>
- Safe Social Networking: http://www.getsafeonline.org/nqcontent.cfm?a_id=1459
- Шеговити въпроси, за да изпробват доколко потребителите са в безопасност, когато използват социални мрежи и съвети как да бъдем в безопасност:
http://www.onguardonline.gov/quiz/socialnetworking_quiz=html available in English and Spanish
- Safety tips for teens and tweens:
<http://www.ftc.gov/bcp/edu/pubs/consumer/tech/tec14.shtm>
- Данах Бойг - експерт по социално свързване и как се използват сайтовете от тийнейджъри: <http://www.danah.org>
- PEW Internet and American Life Project: <http://www.pewinternet.org/index.asp>
- „Социалните медии - начин на употреба и тенденции за развитие“ (2007) - доц. Руси Маринов, НБУ:
http://www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/departments/mass%20communications/research/Russi_Marinov.pdf
http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B0

УЕБ 2.0 (WEB 2.0)

Какво представлява Уеб 2.0?

Уеб 2.0 е израз, въведен от O'Reilly Media през 2004 г., и се отнася до втора генерация услуги, базирани в мрежата - като социални мрежови сайтове, уики, комуникационни средства и обществено индексирание (folksonomy), които придават особено значение на сътрудничеството в реално време и обмяна на информация между потребителите: http://bg.wikipedia.org/wiki/Web_2.0.

Уебсайтовете Уеб 2.0 позволяват на потребителите нещо повече от получаването на информация. Те могат да разчитат на интерактивните способности на Уеб 1.0, за да осигурят работа с компютър „на база нетуърк“, която позволява на потребителите да пуснат софтуерна програма само чрез търсачка. Потребителите могат да получат данните от Уеб 2.0 и да упражняват контрол върху тях. Тези страници могат да имат „структура на участие“ (architecture of participation), която насърчава потребителите да усъвършенстват програмата, докато я ползват. Това дава огромни предимства в сравнение с традиционните уебсайтове, които ограничават посетителите само до гледане, и чието съдържание може да се промени само от собственика на сайта. Сайтовете Уеб 2.0 често се отличават с богат, удобен за ползване интерфейс, базиран на Ajax, Flex или друга подобна среда. Сайтовете могат да имат и аспекти на тематични социални мрежи (вж. Материал 22).

Уеб 2.0 разпознава промяната от статична към интерактивна платформа. Вместо само да свалят и да използват информация, потребителите могат да качват и създават нова. Средата се конвергира и вече не е разделена.

Последствия за училищата

Преминването към програми на Уеб 2.0 може и ще има огромен ефект върху училищата и обучението:

- Тези програми ще насърчат творчеството, сътрудничеството и комуникациите.
- Повечето програми на Уеб 2.0 са свободни програми, които могат да заменят традиционните пакети от приложения, за които обикновено плащат училищата.

Съществуват няколко разлики между Уеб 1.0 и Уеб 2.0, както е посочено на таблицата по-долу.

Уеб 1.0	Уеб 2.0
Базирано на програма (приложение)	Базирано на мрежа
Изолирано	В сътрудничество
Офлайн (изключен от системата)	Онлайн (включен към системата)
Лицензирана или закупена	Безплатно
Един създател	Много сътрудници
Частен ког	Отворен източник
Съдържание с авторско право	Участие в съдържанието

Четири от най-често използваните технологии на Уеб 2.0 са блогове (Материал 21), подкастове (Podcasts), мрежи със социална насоченост (social networks) и уики (wikis), въпреки че съществуват и други технологии.

Подкастинг (Podcasting) е начин за размяна на мултимедийни файлове по Интернет за плейбек на мобилни устройства или компютри. Терминът „подкаст“ може да означава или самото предаване или начина на доставяне. Всеки човек с достъп до Интернет, микрофон и обикновен компютър може да създаде аудиоподкаст и да го направи достъпен онлайн. Възможно е да се направи абонамент за подкаст така, че да се актуализира автоматично на вашия компютър или мобилно устройство. По този начин вие непрекъснато ще получавате нови предавания при тяхното актуализиране или създаване. Възможно е да се открие място на сървъра за съхраняване на файла (обикновено mp3) например ourmedia <<http://www.ourmedia.org>> и да се създаде podcast-enabled rss feed например feedburner <<http://www.feedburner.com/fb/a/home>> безплатно в Интернет.

Укици (Wikis) са уебстраници, които позволяват на читателите да общуват и да си сътрудничат, тъй като тези страници могат да се редактират или допълват от всеки. Уики е изключителна програма на Уеб 2.0 за съвместна писмена работа в училищата. Може би най-известният пример за уики е Уикипедия, съвместна енциклопедия, която включва повече актуализирани материали отколкото при *Енциклопедия Британика*.

Social bookmarking* позволява на потребителите да обменят създадените от тях предпочитани списъци от Интернет страници или маркери за бърз достъп. Обикновено потребителите имат списък от любими уебстраници като част от тяхната собствена Интернет търсачка. Сега *social bookmarking* позволява тези списъци да се споделят лесно така, че всеки да може да ги използва. Съдържанието може да се класифицира, като се изпол-

* Social bookmarking е начин за Интернет потребителите да съхраняват, организират и споделят различни ресурси от самия Интернет (бел. прев.).

зват знаци, които да позволяват по-лесното им търсене и използване. <http://del.icio.us> (собственост на Yahoo) е добър пример за това и показва на потребителите колко други хора използват определен сайт.

Обмяна на снимки е известна програма, която позволява на потребителите да обменят снимки със семейството и приятели. Най-често употребяваният сайт е Flickr, www.flickr.com, който позволява на потребителите да публикуват снимки и след това да поканят други да ги гледат или поотделно, или като слайд шоу. Към всяка снимка могат да се добавят бележки и знаци и другите потребители също могат да оставят коментари.

Обмяна на видеозаписи е подобна програма за обмяна на видеозаписи, като някои сайтове са специализирани в специфичен вид видеозаписи. Една от най-разпространените е youtube, www.youtube.com. Един сайт, който е предназначен за учители с образователна цел, е teachertube, www.teachertube.com. Сайтовете за обмен на видеозаписи обикновено могат да бъдат разгледани и позволяват на потребителите да публикуват, коментират и гледат видеозаписи. Съществуват някои общности, които създават и обменят видеозаписи от общ интерес. Напоследък се появиха сайтове, които позволяват потребителите да редактират своите видеоклипове онлайн и да добавят музика, субтитри и пр. Примери за това са: Jumpcut <<http://www.jumpcut.com>> и VideoEgg <<http://www.videoegg.com>>.

Редактиране на снимки и подобряване на софтуер съществува онлайн и позволява потребителите да подобряват качеството на снимките си. Примери за тези програми с растяща известност са:

Picasa (Google) <<http://picas.google.com>>

iPhoto (Apple) <<http://www.apple.com/iphoto>>

Photo Story (Microsoft) <<http://www.microsoft.com/photostory>>.

Етични съображения и рискове

- Програмите на Уеб 2.0 позволяват всеки да публикува или редактира в Интернет материал и това невинаги може да е коректно или фактически точно. Този факт подчертава, че е важно да бъдат осигурени широки възможности на подрастващите да усъвършенстват медийните си умения, необходими за оценка на сайтове и съдържание по отношение на валидност и пристрастие.
- Педагозите не трябва да приемат опростената теза, че всяко фалшиво съдържание е непременно лошо - то може да е продължение на игра онлайн и може също да има образователна стойност (например кратки биографии на известни исторически личности на общодостъпни сайтове).

- Програмите на Уеб 2.0 предлагат безкрайни възможности за потребителите да публикуват информация за себе си и за други хора. Въпреки това, те трябва да останат бдителни за рисковете от саморазкриване и намеса в личния живот. Правилото е да не се публикува нещо, което не искате да стане достояние на целия свят.
- Необходимо е време и усилие да се интегрира технологията в процеса на обучение, затова преди да предприемете това, проверете дали използването на Уеб 2.0 програми ще има значителни последици за учащите се.

Идеи за работа в клас

Подкаст (Podcasts): Учениците могат да направят собствени продукти, както и да споделят свои виждания и мнения по определена тема. Ако нямате видеокамера, може да искате да направите аудиоподкаст, като използвате търсачка (напр. www.google.com), за да намерите подходяща софтуерна програма. След това можете да публикувате вашия подкаст в Интернет през уебсайта на вашия клас или училище или да използвате друг сайт, като например www.youtube.com, за да стигнете до милиони потребители на Интернет. Някои училища провеждат курсове по подкастинг, за да могат тези ученици, които са отсъствали, да наваксат пропуснатите въпроси.

Уики (Wikis): Проверете тези уики, които са най-подходящи за вашия педагогически подход (вж. допълнителна информация), след това възложете на вашите ученици съвместна работа. Трябва да имате възможност активно да контролирате работата им и да водите бележки за всички промени, които са направени. Уикис осигуряват идеални възможности за учениците от различни училища и страни да работят по истински съвместни проекти.

Social bookmarking: Определете един изследователски проект и разделете задачите между отделните ученици или групи. Може да използвате търсачка, за да намерите програма за social bookmarking, която отговаря на вашите нужди. Всяка група може да използва social bookmarks (**Internet bookmarks** са запазени места на уебсайтове (URLs), които могат да се намерят отново, за да се създаде подробен списък от линкове. Предимството е, че учениците не трябва да използват един и същ компютър всеки път, когато искат да продължат да работят, тъй като могат да ползват любимите си линкове от всеки компютър по всяко време.

За повече информация

- ▶ Две уики (wiki), които могат да се ползват за педагогически цели:
<<http://mediawiki.com>> <<http://www.pbwiki.com/>>.
- ▶ Пълен списък на Уеб 2.0 линкове за преподавателя на:
<http://www.kn.pacbell.com/wired/fil/pages/listweb20s.html>.
- ▶ Информация за безопасно ползване на Уеб 2.0 програми в къщи или в училище на: <http://www.saferinternet.org>.
- ▶ Информация за Уеб 2.0 програми за използване в клас и безплатни сваления на данни на: <http://www.solutionwatch.com/512/back-to-school-with-the-class-of-web-20-part-1/>.
- ▶ Полезни Уеб 2.0 приложения за начално образование на:
<http://www.langwitches.org/blog/2007/12/22/best-web-20-applications-for-elementary-school/>.
- ▶ „Web 2.0 тук и сега“ - Презентация на Жюстин Томс по време на Деветия уебсеминар, 4 ноември 2008, х-л „Форум“, София:
<http://bgsite.org/download/justine-bgsite-seminar-web2nula.pdf>.
- ▶ „Как ще се учим в 21 век?“ - Поглед към бъдещето на обучението от Траян Илиев, IPT - Intellectual Products & Technologies Ltd:
<http://www.iproduct.org/pdf/eLearning%202.0.pdf>.

Материал 24

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАЦИЯ

Какво е електронната демокрация?

Напоследък вследствие на разрастването на използването на Интернет, хората събират информация и общуват по действително всички аспекти на живота им чрез мрежата. По подобен начин Интернет все повече се използва като форум за политически дискусии. Електронната демокрация е термин, който описва общуването онлайн относно политически въпроси.

Проектите за електронна демокрация имат за цел да дават на гражданите възможността да участват активно в политическите дискусии и във вземането на решения. Интерактивните политически дебати и поинтензивната размяна на информация по политически проблеми би разширила обществената осведоменост, интереса и познанията относно начина, по който действа политиката.

Обикновено политическата информация става достъпна в мрежата чрез публикуването на официални документи и предаването на публични срещи. Гражданите обаче натрупват знания и чрез алтернативни източници онлайн, като Амнести интернешънъл или организациите на зелените движения. Политиците могат да използват Интернет, за да привлекат по-силно внимание към себе си, като създават например блогове, видео или документи, представящи личните им възгледи по политически теми. Проектите на електронната демокрация обаче са и относно изявяването на гражданите, защото ги насърчават да издигат глас и да споделят мнения чрез блогове, чатруми и уебстраници. Най-важното, електронната демокрация е проект, който дава възможност на гражданите и на политиците да си взаимодействат и да обсъждат текущи събития чрез имейли и дискуссионни форуми. Накрая, все повече се увеличават възможностите за гражданите да гласуват от вкъщи или от гласоподавателна секция по избор, както и да участват пряко във вземането на решения чрез различни видове системи за гласуване онлайн.

Темата за степенята, до която гражданите могат и трябва да влияят на политическите решения, е дискуссионна. В едната крайност попада вярата в пряката демокрация, според която електронната демокрация оправомощава гражданите да вземат пряко решения, като намалява необходимостта от избрани представители. В другата са онези, които защитават тезата, че електронната демокрация не добавя никаква стойност към политическите процеси, тъй като гражданите не са склонни да участват активно, докато публичните услуги са задоволителни. В действителност обаче всички начина-

ния за въвеждане на електронната демокрация са между двете крайности. Основната идея е да се повиши участието на гражданина, без радикално да се реформира традиционната политическа сфера, в която избраните политици са в края на краищата отговорни за взетите решения.

Движещи сили на електронната демокрация

- Главната движеща сила на електронната демокрация е все по-широкото разпространение на Интернет и възможностите за комуникация, които той предлага на всеки.
- Докато Интернет привлича все повече вниманието, интересът към участие в традиционните форми на политически дискусии намалява. По-малко хора, отколкото преди, са активни членове на политически партии и ограничен брой от тях вземат участие в традиционните политически събрания. Следователно има нужда да се намерят нови начини, чрез които гражданите могат да обсъждат политиката.
- Младите хора днес са по-малко въввлечени в политическите дебати и във вземането на решения, отколкото по-възрастните, но за сметка на това използват широко Интернет технологиите. Следователно някои проекти на електронната демокрация са насочени специално към привличането на повече млади хора в политиката с надеждата, че използването на технологиите и услугите, познати на младежта, би повишило тяхната мотивация за активно участие.

Примери за средства на електронната демокрация

- Граждани и политици често са поканени да използват дискуссионните форуми онлайн, обикновено тези, които се предоставят от местните власти.
- Нараства броят на аудио- или видеопредаванията на публичните събрания онлайн, след като технологията за тях става по-евтина и по-лесна за ползване. Публичните събрания често са достъпни за всеки, който иска да ги гледа онлайн, било на живо или по всяко време след провеждането им.
- Системите за електронни жалби дават възможност на гражданите да се оплакват пред правителството или пред президента от действията на публична институция или от закон.
- Средствата за участие в приемането на бюджетите онлайн канят гражданите да участват в планирането и във вземането на решения, например относно бюджетите на градския съвет. Бюджетните данни са достъпни в мрежата и всички, които се интересуват, могат да коментират върху приоритетите на бюджета. Подобни коментари и обратна информация от гражданите могат впоследствие да повлияят при приемането на окончателния бюджетен план на градския съвет.

- Информационните портали обикновено се създават, за да улеснят гражданите при прегледа на официални документи. Когато гражданите са по-добре осведомени, те по-добре могат да разберат как са били изработени решенията.
- И политиците, и гражданите използват блоговете за политически цели. Чрез блоговете индивидите могат да изразят своите лични идеи по каквато и да е тема, която искат да обсъдят. Други лица обикновено се приканват да добавят коментари.

Бъдещи тенденции, влияещи на електронната демокрация

- Не трябва да имаме и най-малко съмнение, че използването на Интернет ще продължи да нараства в близките години. Поради обстоятелството, че младите хора използват Интернет по-широко, отколкото възрастните хора, би било разумно да очакваме в бъдеще повишен интерес към проектите на електронната демокрация. Днешните малчугани са утрешните гласоподаватели и вземащите решения.
- До неотдавна Интернет се ползваше главно от хора, които търсеха информация, предоставена от други. По-късно все повече и повече хора започнаха активно да участват в създаването на съдържание в мрежата, отколкото да получават информация от другите. Прекрасен пример е Wikipedia.org, енциклопедия в мрежата, където всеки може да добави и да редактира статии. По подобен начин електронната демокрация цели да осигури по-активна роля на гражданите при създаването на съдържание и при проектирането на услугите на електронната демокрация. Твърде вероятно е, че ще се сблъскаме с по-интерактивна и формирана от гражданите електронна демокрация в близко бъдеще.
- Нещо повече – Интернет скоро ще бъде достъпен навсякъде, независимо от местата за достъп, например компютрите. Първо, мобилните телефони ще бъдат постоянно свързани с Интернет. По-късно може би ще стане възможно за всеки да бъде постоянно онлайн чрез устройства за свързване, които биха могли например да бъдат част от грехите. По-нататък кампаниите за електронна демокрация ще се изправят пред нови предизвикателства и ще открият нови възможности, чрез които гражданите ще бъдат постоянно свързани.

Етични проблеми при електронната демокрация

- Кражбата на идентичност и превъплъщаването са обичайни проблеми в Интернет, следователно личните мнения, особено отразяването в мрежата на мненията на друг човек, не могат винаги да бъдат взети за чиста монета и предадени като абсолютно сигурни.
- Интернет се използва също така за разпространение на информация с променящо се и понякога със съмнително качество, поради което очевидни факти и

истини се представят без всякакви подкрепящи аргументи. Гражданите трябва да бъдат насърчавани да оценяват критично произхода на информацията (дали се разпространява от известни източници като например ООН или ЕС?); програмата на този, който я е публикувал (какви са интересите му, например дали принадлежи към организации на зелени движения или политически партии) и да проверяват информацията чрез различни сигурни източници.

- Необходимо е политиците и вземащите решения да обсъдят как да включат публикациите в рамките на електронната демокрация, като ги противопоставят на други влиятелни източници, например техните партийни програми. Трудно е да се отсъди дали публикациите онлайн представят волята на голям брой граждани или само на няколко души, възможно с крайни политически възгледи.
- Ако политиците и другите, които вземат решения, поканят гражданите да се изкажат и да въздействат върху политиката, като участват в електронната демокрация, те ще трябва самите да участват и да бъдат готови да чуят (и да се повлияят) от направените предложения. Политиците трябва внимателно да обмислят да не обещават твърде много на участниците в проектите на електронната демокрация.

Идеи за работа в клас

- Започнете с интересна политическа тема и проверете в Интернет какъв вид информация има по нея. Обсъдете качеството на достъпната информация, например качеството на източниците, до каква степен са представени различните възгледи и програмата на лицата и организациите, които предоставят информацията.
- Проверете какви възможности има, за да влезете в мрежата в контакт с политическите представители. Изпратете на представителите (или на кандидатите) въпроси относно политически проблеми, за да видите дали те ще отговорят, и обсъдете качеството на отговорите.
- Определете какви възможности за участие в дискусии на политически теми, които вас ви интересуват, съществуват в мрежата. Кой ги предлага: политически партии, публични институции, организации с нестопанска цел или други?
- Изследвайте начини, чрез които можете да влияете на местната политическа програма. Намерете възможности, чрез които да предложите политически проблеми, като използвате услугите онлайн.

За повече информация

- Обединените нации предлагат годишни показатели относно електронното правителство, вкл. участието на гражданите: <http://www.unpan.org/egovernment5.asp>.
- <http://www.e-democracy.org/> се управлява като нестопанска организация, която насърчава активното участие. Тя се основава на проект по проблемите на електронната демокрация, който е един от първите примери на инициативи в нейна подкрепа в световен мащаб, и се намира в Минесота, САЩ.
- Дейността на Съвета на Европа, посветена на електронната демокрация, може да се намери на: <http://www.coe.int/T/E/Integrated%5FProjects/Democracy/>.
- DEMO-net е проект, относно електронното участие, финансиран от Европейския съюз: <http://www.demo-net.org/demo>.
- Националният проект на Великобритания относно електронната демокрация предлага информация и средства за електронна демокрация, които да опитаме: <http://www.e-democracy.gov.uk/site/index.php>.
- Access2democracy се стреми да разшири практиката и прилагането на принципите на електронната демокрация на световната арена: <http://www.access2democracy.org/a2d/content/en/index.aspx>
- Попитайте Бристол (Ask Bristol е уебпортал във Великобритания, където гражданите могат да открият какво става в Бристол, както и да влияят на събитията): <http://www.askbristol.com/askbristol.php>.
- Системи за подаване на електронни петиции в мрежата могат да се намерят на: <http://epetitions.scottish.parliament.uk/>; www.bundestag.de/ausschuesse/a02/onlinepet/index.html
- В Бюргерхаушалт, Германия е поставено началото на проект по проблемите на участието в съставянето на бюджета в мрежата <http://www.buergerhaushalt-lichtenberg.de/index.php>.
- <http://www.law.uni-sofia.bg/Kat/T/IP/T/ED>.
- „Демокрация по жицата“ (август 2007) - публикация от Теодор Младенов (Център за независим живот): http://www.cil-bg.org/bg/watch/Demokraciq_po_jicata.pdf.
- "Стратегии за електронно правителство", София, 2002 - Дъглас Холмс: <http://www.clio.uni-sofia.bg/bg/Ak07.html>.
- „Политически доктрини и политически субекти в интернет: виртуалната класа“ - Мария Попова: http://liternet.bg/publish11/m_popova/politicheski.htm.

Материал 25

ПОЛУЧАВАНЕ НА ПОМОЩ

Въведение

Интернет се различава от другите медии: това е най-децентрализираният начин за комуникация. Той не се контролира поради факта, че се състои от множество свободно свързани компютри и има много различни пътища за комуникация и пренасяне на информация. Освен това потребителите на онлайн мрежи са не само наблюдатели, но също така произвеждат информация с появата на Уеб 2.0.

В наши дни, тъй като всеки може да публикува почти всичко онлайн, има много въпроси относно бъдещето на Интернет и как да се контролира този поток от информация. Често се пита кой може да определи кое изказване и информация е обидна или опасна за нашите деца, семейство или за нас. И още по-важно е, как можем да защитим себе си и хората, които обичаме, от това?

Незаконно съдържание

Всяка страна определя кое е законно и незаконно съгласно националното си законодателство. Съответно Интернет като средство за комуникация действа като регулирана област. Всяка дейност, която се смята за незаконна извън Интернет, се смята за незаконна също и в Интернет.

Едно по-свободно описание на незаконна дейност може да бъде всяка дейност, материал, информация и пр., предназначена да навреди и/или предизвика предразсъдъци спрямо един индивид или общност.

Незаконното съдържание включва снимки, представлящи злоупотреба с деца, както и такива сайтове, нелегална дейност в чатове като младоженство, внушаване на омраза и изпращане на ксенофобни послания онлайн, както и уеб-страници с подобно съдържание, и пр. Тези и други форми на незаконно поведение се обхващат от Конвенцията на Съвета на Европа за престъпления в мрежата (кибер пространството) (<http://www.coe.int/cybercrime>), първото международно споразумение за престъпления, извършени чрез Интернет и други компютърни мрежи, както и Конвенцията за защита на децата срещу сексуална експлоатация и сексуална злоупотреба.

Защо и къде да докладваме

Интернет е система, до която има лесен достъп от всякъде и от всеки. Ето защо, съдържание, което се смята за вредно или неподходящо,

може лесно да достигне до деца и млади хора. След като е докладвано, че дадена уебстраница има незаконно съдържание и са предприети съответните процедури от националните органи за прилагане на закона, тя може да бъде премахната от Интернет.

Незаконно съдържание от всякакво естество, което се намира в Интернет, може да се докладва на националната гореща линия. Горещата линия (<http://en.wikipedia.org/wiki/Hotline>) е служба, където всеки може да докладва за всякакво съдържание в Интернет, за което подозира, че е незаконно.

INHOPE е асоциацията, която координира 33 международни горещи линии за Интернет в 29 страни. Тя е основана през 1999 г. съгласно Плана за действие на Европейската комисия за по-безопасен Интернет с цел подкрепа за горещите линии, в стремежа им да отговорят на сигнали за незаконно съдържание, целящи осигуряване на по-безопасно Интернет пространство.

Как да докладваме

За да докладвате за незаконно съдържание, трябва да влезете в сайта на националната гореща линия или горещата линия на страната, в която мислите, че се намира уебсайта. Горещата линия ще проучи сигнала (вж. <http://www.inhore.org/en/about/faq.html>), за да провери дали съдържанието е незаконно и ако е така, ще проследи произхода му.

Ако съдържанието е незаконно, горещата линия ще се свърже с правоприлагащите органи в страната, а също и с доставчика на Интернет услуги за отстраняване на съдържанието.

Горещи линии в Европа

По-долу е посочен списък от горещи линии, които действат в Европа.

Country	Organisation name	Website
Austria	Stopline	http://www.stopline.at/
Belgium	Child Focus	http://www.stopchildporno.be/
Bulgaria	ARC Fund	http://www.webll2.net/
Cyprus	CNTI	http://www.cvberethics.info/
Cyprus	Safeweb	http://www.safeweb.org.cy/
Czech Republic	Our Child Foundation	http://www.internethotline.cz/
Denmark	Redbarnet	http://www.redbarnet.dk/
Finland	Pelastakaa Lapset ry - Save the Children Finland	http://www.pelastakaalapset.fi/nettivilhje/english/index.php
France	AFA	http://www.pointdecontact.net/
Germany	ECO	http://www.internet-beschwerdestelle.de/

Germany	iugendschutz.de	http://www.jugendschutz.net/
Germany	fsm	http://www.fsm.de/
Greece	Safenet	http://www.safeline.gr/
Hungary	MATISZ	http://www.internethotline.hu/
Iceland	Barnaheill	http://www.abotinn.is/barnaheill/indexl.htm
Ireland	ISPAI	http://www.hotline.ie/
Italy	Save the children Italy	http://www.stop-it.org/
Italy	HOT 114	http://www.hot114.it/
Latvia	Secretarial of Special Assignments Minister for Electronic Government Affairs	http://www.drossinternets.lv/
Netherlands	meldpunt	http://www.meldpunt-kinderporno.nl/en/
Poland	NASK	http://www.hotline.org.pl/
Portugal	FCCN	http://linhaalerta.intcrnetsegura.pt/
Slovenia	Spletno Oko	http://www.spletno-okosl/
Spain	Protegeles	http://www.protegeles.com
UK	IWF	http://www.iwf.org.uk /

Молба за оказване на помощ

Деца и млади хора могат да помолят за съдействие, като се обалят на телефон на доверието (<http://en.wikipedia.org/wiki/Helpline>), служба, която предлага помощ по телефона и/или консултиране чрез имейл, уеб или есемес.

В много страни действат вътрешни безопасни мрежи (<http://www.saferinternet.org>), които сътрудничат с националните телефони на доверието, за да отговарят на въпроси и безпокойства на младежите, свързани с техни преживявания онлайн или за вредното или незаконно съдържание, което срещат онлайн. Много телефони на доверието, които се занимават с проблеми, свързани с Интернет, могат също да помогнат на младите хора с много други въпроси, свързани с реалния живот.

Child Helpline International (<http://www.childhelplineinternational.org>) е важен контакт в много страни членки на Европейския съюз и страни извън него. Тази глобална мрежа за телефони на доверието за деца действа в 150 страни за защита на правата на децата.

Нормално телефоните на доверие работят денонощно през цялата седмица. Техните услуги са безплатни и поверителни и не проследяват обаждания, имейли или текстове. Деца и младежи могат да питат за най-различни неща. Персоналът на телефона на доверието ги изслушва и им помага да намерят собствени решения.

Повечето обществени сайтове от мрежата имат онлайн служби за докладване на неприлично съдържание. В случай на докладване за тормоз на публични сайтове, това може да доведе до отстраняване на обидното съдържание и даже до отстраняване на клиентите, които са нарушили условията за използване. Повечето сайтове функционират по подобен начин: например, за да докладвате за Facebook, трябва да кликнете върху линка „докладвайте за това лице“ или „докладвайте за тази бележка“ в дъното на страницата, която съдържа обидния материал. Обикновено има също и имейл адрес (например abuse@facebook.com), където може да докладвате за недоволство от показване на голи снимки, порнография, измъчване, нежелан контакт или нещо друго, което мислите, че нарушава вашите права или правата на други хора.

За да докладвате за MySpace, трябва да кликнете на линка Contact MySpace, намиращ се в долната страна на всяка страница Report Abuse и да изберете опцията Report Abuse. Също така, има Report Abuse линк, разположен на страницата за персонализирана информация на всеки потребител и на други, създадени от потребителя страници. Персоналът на училището може да изпрати като имейл MySpace директно на schoolcare@myspace.com

Голяма част от мобилните оператори имат служби за докладване или по телефона, или с имейл.

Например, O2 има собствена служба за обаждания при нарушение на обществения ред (<http://www.o2.co.uk/help/nuisancecalls>), с която може да се свържете чрез имейл или по телефона в страните, където функционира.

Агреси на телефони на доверието в Европа

По-долу са посочени някои от адресите, на които може да се търси помощ, с които работи безопасната мрежа в Европа:

Държава	Website
Австрия	http://www.rataufdraht.orf.at
Чешка Република	http://www.internethelpline.cz
Дания	http://www.bornsvilkaar.dk/ForBornOgUnge.aspx
Финландия	http://www.mll.fi/nuortennetti
Франция	http://www.e-enfance.org
Исландия	http://www.abotinn.is/barnaheill
Ирландия	http://www.childline.ie
Люксембург	http://www.lusi.lu
Полша	http://www.helpline.org.pl

Словакия	http://www.unicef.sk
Испания	http://www.masqueunaimagen.com
Испания	http://www.acosoescolar.info
Испания	http://www.ciberfamilias.com
Швеция	http://www.bris.se
Швеция	http://www.bris.se

За да откриете други адреси във вашата страна, можете да потърсите в мрежата чрез името на страницата и думите "report" и "helpline". Запомнете, внимателно проверете информацията, защото не можете да се доверите на всичко, което четете в Интернет.

За повече информация

- ▶ За да докладвате за незаконно съдържание, може да се свържете с INHOPE на адрес: <https://www.inhore.org> или директно на българската Гореща линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание в Интернет, която също е член на Международната асоциация на операторите на горещи линии INHOPE на адрес <http://web112.net>.
- ▶ Порталът на Insafe, Европейската мрежа на центрове за безопасен Интернет на адрес: <http://www.saferinternet.org/> предлага информация за национални контакти и телефони на доверието в Европа
- ▶ За да докладвате за упражняване на тормоз в мрежата или за да получите помощ, може да се свържете с Childline <http://www.childline.org.uk/>, а също безплатно денонощно за деца и младежи на телефон: 0800 1111
- ▶ Befrienders.org: <http://www.befrienders.org> е уебстраница, към която можете да се обърнете, когато се нуждаете от помощ
- ▶ Europe Direct <http://ec.europa.eu/eurodirect/index.en.htm> е безплатна услуга, където можете да получите незабавен отговор на общи въпроси относно Европейския съюз и подробности за контакти със съответните организации

Приложение

Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ и Горещата линия за борба с разпространението на незаконно и вредно за деца съдържание в България

Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ (Фондация „ПИК“) е неправителствена организация, създадена в София през 1991 г. Днес тя е сред водещите организации в България, които работят за развитието на съвременното общество, основано на знанието, овладяло силата на информационните технологии и иновациите.

Фондация „ПИК“ се включва активно в усилията за формулиране и прилагане на политиката за развитието на информационно общество и икономика на знанието както в национален, така и в международен контекст. Тя се стреми да осъществи тази своя мисия чрез:

- проучвания и анализи, които имат за цел да подпомогнат формулирането и изпълнението на обществени политики;
- въвеждане на инструменти за формулиране на политика, например подходът „форсайт“;
- активна работа за постигането на консенсус чрез привличане на основните участници - представителите на правителството, индустрията и гражданското общество, както и чрез формирането на коалиции и публично-частни партньорства;
- изграждане на капацитет на различни професионални групи чрез организиране и провеждане на обучения, както и чрез трансфер на ноу-хау и добри практики;
- повишаване на капацитета на фирмите да внедряват и ползват иновации чрез извършване на технологични брокерски и консултантски услуги;
- стратегическо развитие чрез инициране на пилотни проекти, които да разкрият ползата от конкретните технологии, включително информационни и комуникационни технологии, при стабилизиране на демократичното управление, развиване на гражданското общество и благоприятстване на конкурентна бизнес среда.

С дейността си Фондация „ПИК“ подпомага работата на политиците, националните и местните власти, на бизнеса и индустриалните асоциации, на неправителствените организации и на представителите на гражданското общество. Фондацията е една от водещите организации по отношение

ние на популяризирането и възприемането на принципите на иновативното общество, основано на знанието на национално, регионално (за Югоизточна Европа) и местно равнище.

От септември 2005 г. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ започна работа по създаването на национална Гореща линия за борба с разпространението на незаконно и вредно за деца съдържание в българското Интернет пространство: <http://web112.net>. Проектът е част от европейската програма *Safer Internet* (http://europa.eu.int/information_society/activities/sip/index_en.htm). От октомври 2006 г. българската гореща линия стана член на Международната асоциация на оператори на горещи линии INHOPE: www.inhope.org, която е създадена по инициатива на Европейската комисия и обхваща вече 30 държави.

Горещите линии предоставят на гражданите възможност да сигнализируют за наличието на вредно и незаконно съдържание в Интернет. Основната идея за създаването на подобни горещи линии е, че много хора не биха информирали директно полицията или другите правоохранителни органи за такова съдържание, но биха го направили чрез обществена гореща линия. В този смисъл горещите линии са важен посредник в предаването на сигнали към компетентните органи. Много често сървърът, на който се съхранява вредно или незаконно съдържание, се намира на територията на друга държава, нерядко без знанието на неговия притежател, което изисква ефективно международно сътрудничество и свързването на подобни горещи линии в мрежа. Мрежата от горещи линии, създадена по програмата *Safer Internet*, е уникална и функционира с подкрепата на Европейската комисия. Мрежата се разширява успешно и извън границите на Европейския съюз към страни, като Австралия, Корея, Япония, Тайван, САЩ и др. България официално стана част от програмата *Safer Internet*, след като Народното събрание ратифицира Меморандум за разбирателство с Европейския съюз в края на 2004 г.

Съществуването на подобна гореща линия в България дава възможност за ранно сигнализиране за разпространението на вредно и незаконно съдържание в българското Интернет пространство. Гражданите могат да подават подобни сигнали чрез специализирана уебформа, по телефон, с писмо или по електронна поща. Горещата линия се занимава главно с уебсайтове, които съдържат детска порнография, но също така обхваща и други форми на незаконно и вредно съдържание (като например материали, пропагандиращи расизъм, ксенофобия или насилие), както и други интерактивни технологии като мобилни телефони, Интернет игри, виртуални стаи за разговори и др.

В съответствие с установената европейска практика българската гореща линия се администрира от неправителствена организация – Фондация „ПИК“, София. Процедурите за работа на Горещата линия бяха приети от Обществен съвет по въпросите на безопасното използване на Интернет в България, който беше създаден през април 2006 г. и включва представители на Министерството на образованието, Министерството на вътрешните работи, Министерството на културата, Държавната агенция за закрила на детето, Държавната агенция за информационни технологии и съобщения, Сдружението за електронни комуникации, Българската асоциация за информационни технологии и други неправителствени организации. Съветът предоставя платформа за координиране на усилията на заинтересованите институции и организации, ангажирани с ограничаването на разпространението на вредно и незаконно съдържание и със защитата на правата на Интернет потребителите, по-специално тези на децата.

Общественният съвет за безопасен Интернет одобри процедури за работа на Горещата линия в съответствие с основните принципи, работни методи и практики, установени от Асоциацията на горещите линии в Европейския съюз. Всяка година той приема публични отчети за работата на Горещата линия.

Горещата линия поддържа оперативен канал за препращане на сигналите за незаконно и вредно за деца съдържание към МВР, с което има подписано Рамково споразумение за сътрудничество от 2006 г. Меморандуми за сътрудничество са подписани също с Държавната агенция за младежта и спорта и със Сдружението за електронни комуникации.

От юни 2008 г. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ координира и Националния център за безопасен Интернет (Awareness Node) по програмата Safer Internet *plus* на Европейската комисия. Центърът действа като консорциум с още три организации – неправителствените Асоциация „Родители“ и Българската федерация по електронен спорт, както и рекламната агенция „ДеКони“. Основната дейност на Центъра е изработването и разпространяването на информационни материали, организирането на обучения, конференции, семинари и кръгли маси по проблемите на безопасния Интернет за деца.

